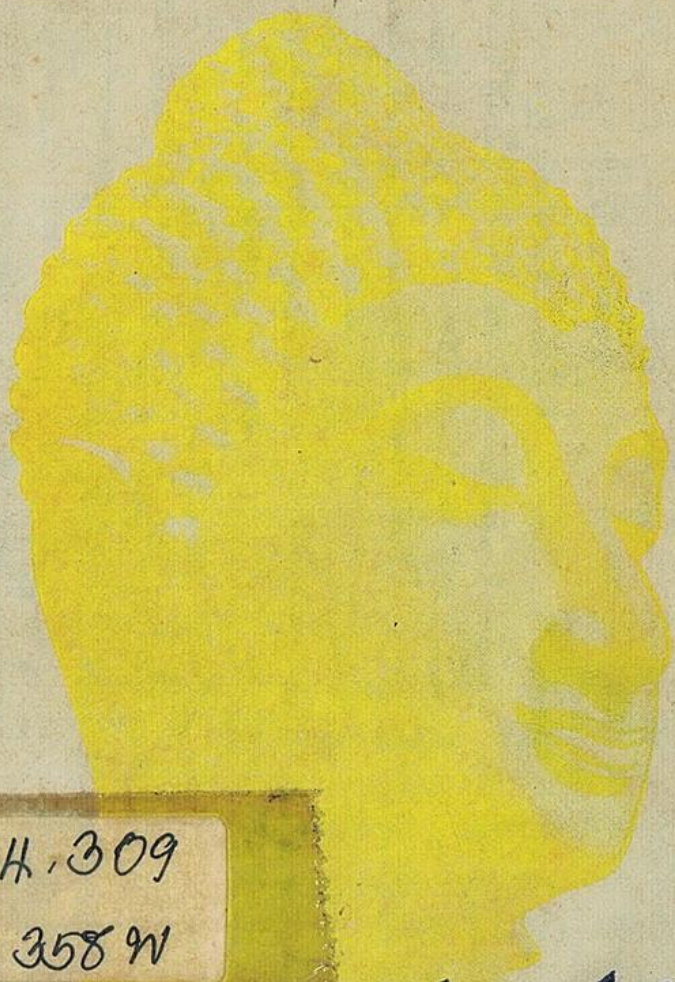

294.309

W 358 W

พุทธสังเวชนียสถาน

๒ แปล ฉบับเดิม

โดย...พระมหาธีรธรรมสาร

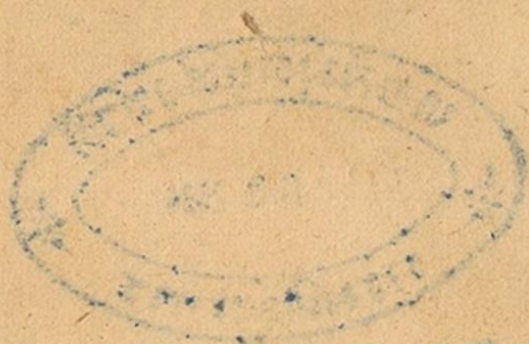
หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก

จันทบุรี

พุทธสังเวชนียสถาน

๖ แปล ฉบับเต็ม

โดย...พระมหาชวินทร์ อรรถ

เลขที่ ๗๘๖

เลขที่ ๒๙๔.๓๐๙
๗๓๕๘๗

เลขที่ ๗๓๕๗ ๗๓๕๘ ๗๓๕๙

คำนำ

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ข้าพเจ้าได้เขียนบทความเรื่อง
“พุทธสังเวชนียสถานใน เนปาล—อินเดีย” มาลง
ในหนังสือพิมพ์วิทยาสาร ปรากฏว่ามีผู้สนใจเป็นจำนวน
มาก ได้เขียนจดหมายติดต่อไปยังข้าพเจ้าที่อินเดีย เพื่อ
ให้จัดพิมพ์บทความเรื่องนั้นขึ้นเป็นรูปเล่ม เมื่อกลับ
มาประเทศไทยแล้ว ข้าพเจ้าได้มีโอกาสดำเนินทางไปทำ
ศาสนกิจตามหัวเมืองต่าง ๆ หลายจังหวัด ก็ปรากฏว่า
ประชาชนในจังหวัดนั้น ๆ ได้แสดงความสนใจ อยากรู้
เรื่องราวเกี่ยวกับพุทธสังเวชนียสถานในเนปาล—อินเดีย
เป็นอย่างมาก

ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงได้พิมพ์หนังสือเล่มนี้ขึ้น เพื่อ
สนองความต้องการของท่านผู้หวังจิตทั้งหลายเหล่านั้น ครั้ง
แรกตั้งใจจะพิมพ์เป็นเล่มใหญ่เล่มเดียว โดยรวมเอา
เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับ ลัทธิ ประเพณี การศึกษา พระ
พุทธศาสนา และความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศ
พม่า อินเดีย เนปาล ลังกา ญี่ปุ่น และ เกาหลี เข้ามา

(๒)

ด้วย แต่องค์การ ฯ ยังไม่สามารถที่จะจัดพิมพ์ได้ในขณะ
นั้น ดังนั้นจึงได้จัดพิมพ์เฉพาะเรื่อง พุทธสังเวชนียสถาน
ขึ้นก่อน ส่วนเรื่องอื่นๆ นั้นก็จะได้ออกพิมพ์ในโอกาส
ต่อไป

หวังว่าหนังสือเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่นักเรียน
นักศึกษา และผู้ที่มีความสนใจในประวัติพุทธศาสนาเป็น
อย่างมาก เพราะสถานที่เหล่านี้ล้วนแต่เกี่ยวเนื่องด้วย
ประวัติพุทธศาสนาทั้งนั้น นอกจากจะมีประวัติความเป็น
มาของสถานที่เหล่านั้นแล้ว ยังมีเรื่องที่น่าสนใจอีก
มาก เช่น การทำสังคายนา ประวัติของครุทั้ง ๖ ประวัติ
อาจารย์ของมหาวิทยาลัคนา และคำแนะนำใน
การเดินทางไปนมัสการสถานที่เหล่านี้ด้วย สำหรับ
ผู้ที่เดินทางไปนมัสการพุทธสังเวชนียสถานในเนปาล-
อินเดีย นั้นสมควรอย่างยิ่งที่จะมีหนังสือเล่มนี้ไว้เป็น
คู่มือเพื่อสะดวกในการเดินทาง

พระมหาชวินทร์ สรรค์คำ

๓๕ วัดเบญจมบพิตร

พระนคร

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

คำนำ

ก.

คำแนะนำ

๑

๓. กบิลพัสดุ์

๓

๒. เทวทหะ

๒

๓. ตุมพินี

๓

๔. ตัวคฤ

๖

๕. กุสินารา

๓๓

๖. ปาวา

๓๔

๗. เวสาลี

๓๕

๘. จำปา

๓๔

๙. ปาฐกฤ

๓๖

๑๐. นาดันทา

๔๕

๑๑. ราชกฤ

๗๓

๑๒.	พุทธคยา	๘๗
๑๓.	ตำราภ	๑๐๓
๑๔.	พาราณสี	๑๐๘
๑๕.	โกธัมพี	๑๑๓
๑๖.	อุชเชนี	๑๑๕
๑๗.	ศานจิ	๑๑๕
๑๘.	ถาอชานตะ	๑๑๗
๑๙.	ถาเออโถระ	๑๑๘
๒๐.	ตั้งกัสดะ	๑๑๙
๒๑.	คักกัถา	๑๒๙

คำแนะนำในการเดินทางไป :-

พุทธคยา

เมื่อท่านเดินทางไปถึงเมืองกัลกัตตา ประเทศอินเดียแล้ว
ถ้ายังไม่มีที่พัก ก็ขอร้องให้เจ้าหน้าที่ของบริษัทเดินอากาศไทย
นำไปส่งที่สมาคมมหาโพธิ แห่งประเทศอินเดีย Maha Bodhi
Society of India ซึ่งตั้งอยู่ที่ 4 A. Bankim chatterjee Street
Calcutta 12 เจ้าหน้าที่สมาคมยินดีที่จะให้คำแนะนำในการ
เดินทางอย่างละเอียดและอำนวยความสะดวกให้เป็นอย่างดี เมื่อ
ทำธุระที่กัลกัตตาเสร็จแล้ว ก็ไปขึ้นรถไฟที่สถานีเฮาร่าห์ เพื่อจับ
รถไฟไปยังสถานีคยา ตามปกติรถไฟออกจากสถานีเวลา ๑ โมง
ถึงสถานีคยาตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น เมื่อไปถึงคยาแล้ว ถ้ามีของ
มาก หรือถ้าไม่ต้องการพักแรมที่พุทธคยา ควรฝากของไว้กับ
นายสถานีคยา เขามั้ห้องสำหรับเก็บของ เสียค่าให้เขาเพียง
เล็กน้อยเท่านั้น แต่ถ้าต้องการพักแรมคืนก็ควรจะเอาของติดตัว
ไปด้วย ของที่จะขาดเสียมิได้ก็คอมู้ง เพราะที่พุทธคยามีชุม
มาก พุทธคยาอยู่ห่างจากคยา ๘ ไมล์ มีทางรถไฟถึงอย่าง
สะดวก จะไปด้วยรถม้า แท็กซี่ ลำดล้อ หรือรถบัสก็ได้

เมื่อไปถึงแล้วให้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของสมาคมมหาโพธิ หรือ
เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลอินเดียที่บ้านพักของรัฐบาล เพื่อติดต่อ
ขอที่พัก ขณะนั้นวัดไทยที่พุทธคยาจะเสร็จแล้ว จึงเป็น
การสะดวกมากที่จะไปพักแรมคืนที่นั้น สำหรับอาหารนั้นก่อน
ข้างจะลำบากหน่อย เพราะไม่ค่อยจะมีร้านขายอาหาร หรือ
ถึงมีก็ไม่สะอาด ดังนั้นจึงควรเตรียมเครื่องกระป๋องไปด้วย

ราชคฤห์—นาถันทา

เมื่อชมพุทธคยาเสร็จแล้วถ้าประสงค์จะไปเยี่ยมราชคฤห์
นาถันทา ก็ให้ขึ้นรถบัสดำจากคยา ระยะทางจากคยาไปราชคฤห์
ประมาณ ๓๐ ไมล์ มีรถบัสดังประจำ ถ้าไปด้วยกันหลายคน
ควรติดต่อไว้ล่วงหน้า เพราะรถสายนี้มักจะแน่นเต็มรถ หรือจะ
ว่าจ้างแท็กซี่จากคยาไปราชคฤห์—นาถันทาก็ได้ ไปกลับวัน
เดียวเขาคิดค่าบ่วยการประมาณ ๖๐ รูปีเป็นอย่างมาก ที่ราชคฤห์
มีบ้านพักของรัฐบาล วัดพระม้า และวัดญี่ปุ่น ดังนั้นการ
พักนอนคืนที่นั้นจึงไม่ลำบาก สำหรับอาหารนั้นก็พอจะหาซื้อ
ได้ เมื่อชมราชคฤห์เสร็จแล้ว ให้ขึ้นรถไฟเด็กหรือรถบัสด
ไปยังนาถันทา ซึ่งอยู่ห่างจากราชคฤห์ ๘ ไมล์ (ทางคัตตรง
๕ ไมล์) เมื่อไปถึงแล้วควรจะไปที่ตั้งถ้ำบันการศึกษานาถันทา

(Nalanda Pali Institute) ก่อน เพราะที่นั้นมีพระภิกษุไทย
อยู่หลายรูป ท่านจะได้ให้คำแนะนำและเที่ยวชมสถานที่ด้วย
ถ้าต้องการจะพักนอนทนถัดติดต่อกับพระไทยได้ ท่านยินดีที่จะ
ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้ทุกอย่าง

สารนาถ

เมื่อสมณาทนทาเสร็จแล้วก็เดินทางไปยังสารนาถ การ
ไปสารนาถไปได้สองทาง คือทางปัตนะ (Patna) และทางคยา
(Gaya) ขนรถไฟจากคยาหรือปัตนะไปลงเมืองพาราณสี แล้ว
ขนรถแท็กซี่ต่อไปยังสารนาถ ซึ่งอยู่ห่างจากพาราณสีประมาณ
๗ ไมล์ ค่าแท็กซี่ไปกลับประมาณ ๗ รูปี ที่สารนามีวัด
พระมา วัดจัน และสมาคมมหาโพธิ์ ดังนั้นการพักนอนคืนหนึ่ง
ไม่ลำบาก หากต้องการชมเมืองพาราณสีก็ขนรถเข้ามาเที่ยวได้

กุสินารา

ออกจากสารนาถเดินทางต่อไปยังกุสินารา บัดนี้เรียกว่า
กาเซีย (Kasia) การไปกุสินาราไปได้สองทางคือทางโครักขปุระ
(Corakhapura) และทางคิเวเรีย การไปทางคิเวเรียสะดวกกว่า
เมื่อถึงคิเวเรียแล้วขนรถบัสต่อไปยังกุสินารา ซึ่งอยู่ห่างจาก
คิเวเรียประมาณ ๓๐ ไมล์ มีรถวิ่งประจำทุกวัน วันละหลาย

เที่ยว ทักสินาราม มืดดะมา บ้านพักของรัฐบาลและวัดจัน
 ดงนการพททกไมดาบาก ส่วนอาหารนหม่มชวย ต้องเตรียม
 เครื่องกระป๋องไปด้วย

ลุมพินี

ออกจากทักสินารามเดินทางโดยรถบั๊ตไปยังเมืองโครักขปุระ
 เพื่อต่อรถไฟไปยังสถานีนากาห์ (Nowkarh) จากนากาห์ขึ้นรถ
 บั๊ตต่อไปยังลุมพินี ระยะทางจากทน ๒๓ ไมล์ ไปกลับวันเดียว
 ได้ ถ้าต้องการพทททกมทพกเพียงพอ เมื่อชมลุมพินีเสร็จ
 แล้วกลับมายังนากาห์ ขึ้นรถไฟไปยังเมืองดักเนา ก่อนจะถึง
 ดักเนาควรแวะชมเมืองสาวตักเค็ยก่อน ให้ถึงรถไฟที่เมืองบาดา
 รัมปุระ (Balarampur) จากนั้นไปสาวตักเค็ยประมาณ ๑๓ ไมล์ มี
 รถบั๊ตวิ่งประจำ เมื่อเสร็จแล้วจึงกลับมาขึ้นรถไฟที่บาดารัมปุระ
 ต่อไปยังเมืองดักเนา จากดักเนาจะต่อไปเมืองเดดฮี้ หรือกลับ
 กักกักตาก็ได้

นี้เป็นเพียงรายการนำเที่ยวอย่างย่อ ส่วนรายการละเอียด
 มีแจ่งอยู่แถวในหนังสือเล่มนี้

อนึ่ง การเดินทางไปอินเดียนั้น ควรจะไประหว่างกลางเดือน
 กุมภาพันธ์ หรือกลางเดือนตุลาคม เพราะในระหว่างนี้อากาศ
 กำลังดี ไม่ร้อนนัก และไม่หนาวจนเกินไป.

พุทธสังเวชนียสถาน

ใน

เนปาล - อินเดีย

กบิลพัสดุ์

กบิลพัสดุ์ - เมืองหลวงของแคว้นลัทธิะ ปัจจุบันเรียกว่า
ปิปราระ (Piprawa) ตั้งอยู่เชิงภูเขาหิมาลัย ใกล้ฝั่งแม่น้ำ
โรหิตี ในเขตเนปาล ห่างจากลุมพินี ๑๒ ไมล์ ขณะนั้นรัฐบาล
เนปาลกำลังสร้างถนน เพื่อเป็นการสะดวกแก่ชาวพุทธผู้ประสงค์
จะเดินทางไปนมัสการ ที่กบิลพัสดุ์ มีของสำคัญดังนี้ -

๑. หัตถ์ศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช

๒. ปิปราระเจดีย์ ซึ่งถือกันว่าเจ้าลัทธิะได้อัญเชิญ
พระอัฐิธาตุของพระพุทธองค์มาประดิษฐานไว้ ณ ที่นี้

พระผู้มีพระภาคได้เสด็จไปเยี่ยมกรุงกบิลพัสดุ์ หลังจาก
ตรัสรู้แล้ว เมื่อพระพุทธองค์ประทับอยู่ที่ราชคฤห์ พระเจ้า
สุทโธทนะ พุทธบิดา ได้ทูลเชิญให้เสด็จไปเยี่ยมพระประยูร
ญาติ พระพุทธองค์พร้อมด้วยพุทธสาวกเป็นจำนวนมากได้
เสด็จไปยังกรุงกบิลพัสดุ์ และประทับอยู่ที่นั่นเป็นเวลา ๓ เดือน ซึ่ง

เจ้าตัวยะสร่างถวาย เป็นที่สังเกตว่าทำไมพระพุทธองค์จึงไม่
ประทับอยู่ทนนานเหมือนกับสถานที่อื่น ๆ แต่กลับไปประทับ
อยู่ทนคร่ำครวติ ซึ่งไม่ไกลจากที่นั่นเท่าไรนักเป็นเวลาถึง ๒๕ ปี
ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พระองค์ ทรงมุ่ง พระทัยในการ ที่จะเผย
แพร่ศาสนาเป็นใหญ่ เพราะคร่ำครวติเป็นเมืองหลวงของแคว้น
โกศล มากไปด้วยผู้คน เกือบก้นด้วยเจ้าชัทธิคณาจารย์ผู้
เปรี๊ยะปราด หากประทับอยู่ไม่นานก็เป็นการยากที่จะเผยแพร่
ศาสนาให้ทั่วถึงได้.

เทวทหะ

เทวทหะ เมืองหลวงของแคว้นโกตียะ พระเจ้าอุปพุทธะ
ทรงครองนครในสมัยพุทธกาล ตามตำนานว่า ตั๊กกะและโกตียะ
ตั้งอยู่คนละฟากฝั่งแม่น้ำโรหิตี ซึ่งนับว่าเป็นแคว้นที่ใกล้ชิดกัน
ทั้งภูมิประเทศและพระราชสัมพันธ์ไมตรี พระนางมายาเทวี
มหาปชาบดีโคตมีและยโสธราภวันแต่เสด็จมาจากกรุงเทวทหะ
แคว้นโกตียะทั้งนั้น เทวทหะอยู่ห่างจากอุทุมพินี ๑๐ ไมล์ ปัจจุบัน
เรียกว่า ธุตติยหะ (Dhutiya-hava) สถานที่เดิมไปด้วยกองอิฐ
และมูลดิน ชาวบ้านถือกันว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เทวทหะยัง
ไม่ได้รับการซ่อมแซมเหมือนกับสถานที่อื่น ๆ

ลุมพินี

ลุมพินี สถานที่ประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ ปัจจุบัน
เรียกว่า รุมมินเด (Rummindei) อยู่ใกล้แม่น้ำสายเล็กๆ สาย
หนึ่ง เรียกว่าแม่น้ำเคตะหรือคิตะ แปลว่าแม่น้ำน้ำมัน (Oil
River) ที่ลุมพินีมีของสำคัญดังต่อไปนี้.—

๑. มหามายาเทวีวิหาร เป็นวิหารหลังเล็กๆ ภายใน
มีรูปพระนางมหามายาเทวีปางประสูติ ถูกพวกมูสลิมนำมาขาย
เหลือเพียงครึ่งซีก สถานที่ข้างในค่อนข้างมืดและสกปรก

๒. ภาพปรักหักพังของกุฏิวิหารเหมือนกันกับสถานที่อื่นๆ

๓. พระสถูปใหญ่สององค์ ซึ่งเชื่อกันว่าสร้างขึ้นภาย
หลังรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ทางการยังมีได้ขุดค้น
จึงไม่ทราบว่าจะข้างในจะมีอะไรอยู่

๔. สระน้ำ สถานที่พระพุทธรูปองค์ทรงสร้างมานาน เป็น
สระดีเหยี่ยมนขนาดเล็ก อยู่ติดกับมหามายาเทวีวิหาร

๕. เนปาดิวิหาร เป็นวิหารที่สร้างขึ้นใหม่แบบเนปาด
นอกนั้นก็มีบ้านพักของรัฐบาลและธรรมศาลาของสมาคมธรรม-
โมทยะ

ประมาณ ๒๔๘ ปี ก่อนคริสตกักราช พระเจ้าอโศก-
 มหาราชได้เสด็จไปนมัสการดูมพินี้ ได้ทรงรับสั่งให้สร้างหลัก
 ศิลาจารึกไว้ ณ สถานที่แห่งนี้ เพื่อเป็นพยานยืนยัน Sir
 Alexander Gunningham ได้ค้นพบดูมพินี้เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๘๖ แต่
 ก็ยังไม่เป็นที่รับรองกันโดยทั่วไป ต่อเมื่อพุทธศาสนิกชน
 ประเทศต่าง ๆ ที่เดินทางไปร่วมประชุมศาสนิกสัมพันธ์ทั่วโลก
 ครั้งที่ ๔ ที่ประเทศเนปาลจึงได้ยอมรับกันเป็นทางการว่า รัม-
 มินเด คือดูมพินี้ สถานที่ประสูติของพระพุทธองค์

ดูมพินคงอยู่บนเนินสูงกลางทุ่งนา มองแต่ไกลคล้ายกับ
 เกาะ เป็นสถานที่ตั้งเงียบ แวดล้อมด้วยแม่น้ำและธรรมชาติที่
 สวยงาม เมื่อยืนอยู่ดูมพินี้จะเห็นเทือกเขาหิมาลัยได้ชัด ฤดู
 หนาวจะมองเห็นหิมะบนยอดเขาจับกันเป็นกลุ่มก้อนขาวโพลน
 งามเป็นตื้นเงินยวง ลมพัดเฉื่อย ๆ ลงมาจากหิมาลัยในสายฝนห-
 ล่มย่ำทำให้บรรยากาศรอบดูมพินี้สดชื่นขึ้นมา ผู้ประสงค์จะ
 เดินทางไปดูมพินี้ควรจะไประหว่างปลาย เดือนตุลาคม หรือต้น
 เดือนพฤศจิกายน เพราะระหว่างนี้อากาศกำลังดี ไม่ร้อนนัก
 และไม่หนาวเกินไป สะดวกแก่การเดินทางและพักผ่อนที่นั่น ถ้า
 ต้องการ อยากรู้อยากเห็น ความงาม ของหิมาลัย ควรนอนค้างคืนที่

ดุมพินี่ จะได้มีโอกาสชมทิวทัศน์ของหิมาลัยในถ้ำอันหล่มมัย
 จะมองเห็นก้อนเมฆ น้อยใหญ่ไหลซบซ้อนกันผาน ยอดหิมาลัย
 เหมือนกับปุยขน ยิ่งเวลาที่พระอาทิตย์กำลังยอแสงดับเหดยม
 ยอดเขาอยู่ราไวนั้น ช่างเป็นภาพที่น่าทึ่งน่ายั้งนึก และเป็น
 ภาพที่หาได้ไม่ง่ายเลย ฉะนั้นผู้ไปดุมพินี่ควรจะนอนค้างคืน
 ๑๒ ชั่วโมงเป็นอย่างน้อย เพราะไหนๆ ก็ได้ไปแล้ว ไม่
 ควรจะพลาดโอกาสอันงามนี้ น้อยคนนักที่จะมีบุญวาสนาได้ไป
 เห็นหิมพานต์ในเทพนิยาย

การไปดุมพินี่ไปได้สองทางคือ ทางเนาก้า (Nowgarh)
 และเนาคันวา (Nantanwa) ทางเนาก้ามารถไปได้สะดวก จะ
 ไปโดยรถบัสหรือแท็กซี่ก็ได้ เจ้าหน้าที่รถไฟที่สถานีเนาก้า
 พยายามช่วยเหลืออำนวยความสะดวกแก่ชาวพุทธ ต่างชาติอยู่
 เสมอ จากเนาก้าไปดุมพินี่ระยะทาง ๒๐ ไมล์ ถ้าไปทาง
 เนาคันวาต้องเดินด้วยเท้า ระยะทางจากที่นี่ไปดุมพินี่ ๓๐ ไมล์
 ไปกลับวันเดียวได้ แต่ต้องมีคนนำทาง เพราะไม่มีทางประจำ
 ถ้าไม่อยากเดินจะขี่ม้าหรือช้างก็ได้ ตามความเห็นของ
 ข้าพเจ้า ถ้าเป็นคนแก่หรือชุนนางควรจะไปทางเนาก้า แต่ถ้า
 เป็นชายหนุ่มหญิงสาว ผู้ต้องการ หาคความสนุก เพ็ดดิเพดินและ

ผจญภัยควรไปทางไหนดีนะ จะได้เดินหรือขี่ม้าอาชาไนยหรือ
 ฆราวาสที่ออกเขาหิมาลัยไปตลอดทาง ซึ่งน้อยคนนักจะมี
 โอกาสและโชคดีเช่นนั้น

สาวตติ

สาวัดถิ เมืองหลวงของแคว้นโกศด พระเจ้าปเสนทิ-
โกศดทรงครองนครในสมัยพุทธกาล ปัจจุบันเรียกว่า สาเหต
มะเหต (Sahet Mahet) ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำอจิรวดี บดินเรียก
ว่าแม่น้ำ รัปติ อยู่ตอนเหนือของประเทศอินเดีย ในแคว้นอุดร
ประเทศติดกับเขตเนปาลด้านทิศใต้ ใกล้ตำบล บาราดัมปุระ
ชนกับอำเภอเอกอนดา จากบาราดัมปุระไป ๑๐ ไมล์ ถ้ามีของ
มากให้ฝากไว้กับนายสถานีรถไฟหรือที่บ้านพักพระมา แต่จะว่า
จ้างรถไปชมสาวัดถิ หรือถ้าต้องการจะพักแรมที่สาวัดถิก็ไป
ติดต่อขอพักที่วัดจันหรือวัดพระมา หากพักวัดจันรับรองว่าต้อง
ได้ทานอาหารจันแน่ เพราะท่านหลวงตาท่านปลูกผักไว้เยอะ
ทั้งมีคนครัวฝีมือเยี่ยมประจำด้วย

คำว่าสาวดีมีมาจากคำว่า สัพพ อคติ แปลว่ามีทุกสิ่งทุกอย่าง
ที่ใคร่ชอบเห็นจะเป็นเพราะว่าสาวดีเป็นแม่ของทีอุม

สมบูรณมาก แม้ว่าสาวกก็มีได้นับรวมเข้าในจุดตั้งเวลานี้
 สถานก็ตาม แต่สาวกก็มีมีความสำคัญเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
 ย่อมมีใช้น้อย เพราะปรากฏว่าพระพุทธองค์ประทับอยู่ที่นั่นเป็น
 เวลาถึง ๒๕ ปี ได้ครีดีพระธรรมเทศนา ณ สถานที่นั้นมากกว่า
 ที่อื่น ๆ

ตามประวัติว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงมีพระมเหสีอยู่ ๕
 พระนางด้วยกันคือ ๑ มัตถิกาเทวี (อัครมเหสี) ๒ วาสภา
 ๓ อุมพรี ๔ โธมาและ ๕ สักกดา พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงแพ
 ติงคารามแก่พระเจ้าอชาตศัตรูถึง ๓ ครั้ง แต่ภายหลังทรงถบ
 ษณะ ในสมัยพุทธกาลมคธกับ โกศล เป็นประเทศมหาอำนาจ
 มีกำลังเหนือกว่าแคว้นใด ๆ พระราชาทั้งสองแคว้นจึงต่าง
 ต้องระมัดระวังคุมเชิงกันอยู่มิได้ประมาณ พระเจ้าปเสนทิโกศล
 ทรงมีพระชนมายุ ๘๐ ปี เฒ่าอด้วยพระผู้มพระภาค ดังจะเห็น
 ได้จากเนื้อความตอนหนึ่งใน ขัมมเจติยสูตร แห่งมัชฌิมนิกาย
 หน้า ๕๑๕ ว่า “ ปุณ จ ปวี ภนฺเต ภควาปี ชฺชติโย อหฺมปี
 ชฺชติโย ภควาปี โกสโล อหฺมปี โกสโล ภควาปี อาสํติโก
 อหฺมปี อาสํติโกติ ” แปลว่าอีกข้อหนึ่งพระองค์ผู้เจริญ พระ
 ผู้มพระภาคเป็นกษัตริย์ หม่อมฉันก็เป็นกษัตริย์ พระผู้

พระภาคเป็นชาวโกศด ห่มอมฉันก็เป็นชาวโกศด พระผู้มี
 พระภาคมีพระชนมายุ ๘๐ ห่มอมฉันก็มีอายุ ๘๐" จากพระสูตร
 นี้เราจะเห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคและพระเจ้าปเสนทิโกศดทรง
 กันเคยกันมาก ดังเนื้อความตอนหนึ่งในธรรมเจดีย์สูตรว่า
 "ขอ โอ ราชา ปเสนทิโกศโด วิหาร ปวิสติวา ภควโค ปาเทสุ
 สิริธา นิปติคฺวา ภควโค ปาทานิ มุเชน จ ปริจุมฺพติ ปาณํหิ
 จ ปริสุมฺพาหติ แปลว่า สมัยหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศดเสด็จ
 เข้าไปยังวิหาร ทรงน้อมเศียรลงแทบยุคลบาทของพระผู้มี
 พระภาค ทรงจุมพิตพระบาทของพระผู้มีพระภาค และทรงนวด
 พระผู้มีพระภาคด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง" เมื่อพระเจ้า
 ปเสนทิโกศดสวรรคตแล้ว โอรสของพระองค์ทรงพระนามว่า
 วิฑูทกะขึ้นเสวยราชสืบต่อมา พระเจ้าวิฑูทกะได้ยกทัพไปตี
 แคว้นฉักกะ เพราะแรงริษยาที่พระองค์ทรงถูกหาว่าเป็นลูกของ
 นางทาสีคราวที่พระองค์เสด็จไปเยี่ยมแคว้นฉักกะ พระพุทธองค์
 ได้เสด็จไปห้ามถึงสามครั้ง แต่ครั้งที่พระองค์ไม่เสด็จไปห้าม
 อีกเพราะทรงทราบว่าเป็นชาตกรรมของเจ้าฉักกะเอง ถึงคราว
 แล้วก็ต้องปล่อยไปตามยถากรรม ดังนั้นกองทัพของพระเจ้า
 วิฑูทกะจึงได้แปร ทัพมายึดเมืองหน้าเข้าโจมตีแคว้น ฉักกะอย่าง

ดุเดือด เป็นสงครามระหว่างผู้เคียดแค้นจองเวร กับอีกฝ่าย
 หนึ่งผู้ดีมั่นในศีลธรรมและอธิษฐานธรรม ทนโดนนักกองทัพ
 ของพระเจ้าวิทูททะราชาหนุ่มผู้คนอง แห่งดาวัดถิ่นคร ก็ได้เข้า
 ชัยใจมศักดิ์กระอย่างบาเดือด ทรงรับสั่งให้ฆ่าเจ้าตักกะแทบทั้ง
 หกคน กรุงกบิลพัสดุ์ที่เคยรุ่งเรืองด้วยแสงไฟหลาสดก็ได้อาย
 เป็นเท่าถ่านไฟภายในไม่กี่วัน เมื่อยึดแคว้นตักกะได้แล้ว
 พระองค์ทรงรับสั่งให้ถอยทัพกลับไปยังโกศล และรับสั่งให้
 คองคายพักแรมอยู่ที่ริมฝั่งแม่น้ำอจิรวดี ตกกลางคืนนำทหาร
 มาทวงคนที่ทำบาปตายหมด พระเจ้าวิทูททะก็ส่งพรรคไปใน
 คืนนั้น ไม่ว่าที่ไหนและตราบใด กรรมย่อมสนองผู้ทำกรรม
 เสมอ ฝ่ายเจ้าตักกะซึ่งเป็นผู้รักษาวาจาสัตย์ คงมั่นอยู่ใน
 หัดกอธิษฐานธรรม ไม่เบียดเบียนคนอื่นด้วยอำนาจที่ไม่ชอบ
 ธรรม แม้ว่าศัตรูจะได้เหยียบย่างเข้ามาอยู่ในแคว้นของตนก็
 หาได้ยกทัพออกไปต่อสู้ไม่ หรือบางทีเจ้าตักกะทั้งหลายอาจ
 คิดว่าตนเองมีกำลังน้อยกว่า เพราะตักกะเป็นประเทศเล็ก
 ส่วนโกศลเป็นประเทศมหาอำนาจ แม้รบก็ไม่มีความหวังจะเอา
 ชนะได้ เพราะในกาลไหนๆ ก็อนเมฆมาเคลือบถน
 ลมไม่

พระเจ้าแผ่นดินโกศทองสร้าง ราชการมไ้ภายในพระนครดำวัดถึ อนาคตินทิกเศรษฐั้สร้าง เขตวนารามอยู่นอกกำแพงเมือง ^๕เยื้องไปทางทิศตะวันออกเป็นวัดบุพพาราม ซึ่งนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นคนสร้างถวายพระพุทธองค์ ที่เขตวันมกุฎใหญ่อยู่ & หตัง คือ ๑ เกรวิกุฎ ๒ โกธุมพกุฎ ๓ พระคันชกุฎ และ & สัตถพมรุฎ บรรดา^๕กุฎทั้ง & หตังนี้ เเกรวิกุฎด้วยที่สุด พระเจ้าแผ่นดินโกศทองสร้างสัตถพมรุฎ ส่วนอีกสาม^๕หตังนอก^๕อนาคตินทิกเศรษฐั้เป็นคนสร้าง ที่ดำวัดถึมของดำคณุดงน.—

๒. กำแพงเมืองเก่า ๒. อาณันทโพธิ ๓. ซากปรักหักพังของเมืองดำวัดถึ และเขตวนวิหาร นอกถนนกั้มวัดพะมา วัดจันและบ้านพักของวังบาด,

ตามประวัติว่า ท่านอนาคตินทิกเศรษฐั้ได้เดินทางไปค้าขายที่กรุงราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธ เป็นระยะทางที่ไกลมาก ยากแก่การเดินทาง ทางคั้ตรงจากดำวัดถึไปราชคฤห์ไม่มี ถึงมกั้เป็นทางที่เต็มไปด้วยภัยอันตราย คั้งเดินไปกุสินารา ปาวา วกลงไปเวสาลี แล้วย้อนกลับลงไปทางทิศใต้ คือ เมืองปาฏลิบุตร ^๕สมัยนั้นเป็นเพียงหมู่บ้านเล็ก ๆ

เรียกว่าปาฏิธคาม จากนั้นเลยลงไปหาต้นทาลิ่งถึงราชฤทธิ
 แม่พระผู้มีพระภาคได้ตั้งดำเนินตามทางสายนี้ เมื่ออนาถ-
 บิณฑิกเศรษฐีได้พบพระผู้มีพระภาคที่กรุงราชฤทธิแล้วก็เกิด
 ศรัทธาเต็มใจ ได้ทูลเชิญพระพุทธรูปองค์นี้ไปโปรดชาว
 โกศล พระผู้มีพระภาคทรงรับคำนิมนต์แล้วได้ตั้งไปสู่นคร
 ลำพูนพร้อมกับพุทธรูปเป็นจำนวนมาก เมื่ออนาถบิณฑิก-
 เศรษฐีถึงลำพูนแล้วได้ขอส่วนจากเจ้าเขตสร้างวัดเขตวัน
 ถวายพระพุทธรูป ตลอดระยะเวลาที่พระองค์ประทับอยู่ที่
 นครลำพูน ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีและนางวิสาขาอุบาสิกา
 ได้ไปฟังธรรมทุกเช้าเย็น และได้บำรุงพระภิกษุสงฆ์ด้วยปัจจัย
 เป็นประจำ เมื่อพระองค์ประทับอยู่ที่นั่นปรากฏว่ามี เทวดา
 ฤษฏี พรหมณ์ แพทย์และสัตว์เป็นจำนวนมาก ได้จาริก
 รอนแรมมาจากสถานต่างๆ เพื่อเข้าเฝ้าทูลถามปัญหาและฟัง
 ธรรมในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า สมัยนั้นลำพูนเต็ม
 ไปด้วยนักปราชญ์ราชบัณฑิต เจ้าถิรนิกายและศาสตราจารย์
 ทงหลาย เป็นบุญเขตของนักแสงบุญ เป็นเมืองหลวง
 ของประเทศมหาอำนาจ คับคั่งด้วยหมู่คน จรจัดด้วยโคมไฟ
 หลากดี ประดับด้วยเครื่องอสังการต่างๆ มีประตูใหญ่อยู่

ดีทิศ ประคับด้วยธงชัย ธงแผ่นผ้าแดงธงประตักปัดด้วยบัลโบก
 พรูรบกกับสายลมอยู่อย่างสง่างาม เสด็จประทับด้วยม้าย
 ที่มกดินหอมหวานชาติ ประหนึ่งว่าจะเย้ยเหต่านครทงหลาย
 ให้ได้อาย แต่คนเราจะหาภาพเช่นนั้นไม่ได้อีกแล้ว ทุกสิ่ง
 ทุกอย่างได้เบียดไปตามอายุสังขารของสังขธรรม พระ
 พุทธศาสดาที่เคยรุ่งเรืองอยู่ ณ สถานที่ ก็มีคมปิดด้วย
 แดงแห่งอัญญาณ แวดล้อมไปด้วยเหล่ามัจฉาธิฐิ ไม่มี
 ใครสนใจในการฟื้นฟูพระพุทธศาสดา ใครเล่าที่รักหาก
 ไม่ใช่พวกเราเหล่าพุทธบุตรนี้ ที่จะช่วยกันเผยแพร่ประกาศพระ
 พุทธศาสดา ณ สถานที่แห่งนี้อีก ท่านอนาถบิณฑิกและ
 มหาอุบาธิกาวีธสา ไม่มีโอกาสที่จะกลับมาบำรุงพระพุทธ-
 ศาสดาอีก แม้ว่าท่านทั้งสองจะได้ลงดังไปเป็นเวลาดัง
 พินกว่ามาแต่จากตาม แต่ขอเพียงคุณงามความดีของท่าน
 ยังคงอยู่ไม่ริษย์ ตัวคติท้าวเจ้าเหยียบบอยนคอบนุสส์ดาวย
 ของท่าน ถ้าท่านได้มาเห็นตัวคติอีกคงจะแปลกใจมิใช่น้อย
 เพราะมีคนตัวคติได้กลายเป็นเมืองร้างหมดแล้ว วัดเชตวัน
 และบุพพารามก็เหือดแต่ซากกองอิฐและมูลดิน พระสงฆ์
 ตัวคติเคยอยู่จำพรรษาสาธยายมนต์ เสด็จเรียนพระธรรมวินัย

ปฏิบัติ สมถกรรมฐานอยู่ที่ วัดของท่านเป็น จำนวน หาดาย ร้อย
 บัดนี้ จะหาเป็น ขวัญตาดีกรุปเดียวก็ไม่มีแล้ว.

กุสินารา

กุสินารา เมืองหลวงของแคว้นมัลละ สถานที่ปรินิพพาน
 ของพระบรมศาสดา บัดนี้เรียกว่า กาเซีย (Kasia) ตั้งอยู่
 ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำคงคาหรือมที่ อยู่ทางทิศตะวันออก
 ของล่าวัดถ้ำ ในเขตอำเภอ ไคร้กชปุระ แคว้นอุตตราประเทศ
 คำว่า มัลละ แปลว่า กระโถน, น้ำลาย, แก้ม และเป็นชื่อของ
 ปถาชนิกหนึ่ง แคว้นมัลละมีเมืองหลวงอยู่สองเมืองคือ กุสินารา
 และปาวา.

การไปกุสินาราไปได้สองทาง คือ ทางดิเวเรีย (Duria)
 และทางไคร้กชปุระ ทั้งสองทางมีรถเมื่อดึงประจำ สะดวก
 แก่การไปมาและพักแรมที่นั่น Sir Alexander Gunningham
 ได้ไปเยี่ยมกุสินาราเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๕๒ และได้ลงมือขุดค้นเมื่อ
 ปี ค.ศ. ๑๙๕๓ ที่กุสินารามีของสำคัญดังต่อไปนี้ :—

๑. มหาปรินิพพานสถูป สร้างไว้ตรงที่พระพุทธรูป
 ปรินิพพาน ระหว่างนางรังทกคุ บัดนี้รัฐบาลได้ซ่อมแซมฉาบ
 ปูนข้างนอกจึงไม่สามารถจะเห็นตัวจริงได้.

๒. อังคารเจดีย์ อยู่ห่างจากมหาปรีนิพพานสถูป ๒ ไมล์
 มีทางไปสะดวก เมื่อก่อนสถานที่แห่งนี้ปกคลุมไปด้วยต้นไม้
 บดบดรูปร่างได้ตัดออกหมดแล้ว คงเห็นตามารมมองเห็น
 พระเจดีย์ได้จากระยะไกล.

๓. พระวิหารหลังเล็ก อยู่ติดกับมหาปรีนิพพานสถูป
 ข้างในมีพระพุทธรูปไสยาสน์ประดิษฐานอยู่.

๔. ซากปรักหักพังของกุฏิวิหารเหมือนกันสถานที่อื่นๆ
 นอกนั้นก็มียานพักของรัฐบาลกลาง รัฐบาลแคว้น วัดพระมา
 วัดจัน ชรรณศาตา โรงเรียนวิทยายุทธ และโรงเรียนประถม
 ซึ่งทำให้อุจันทรมนี่เถระ พระภิกษุพระมาเป็นคนสร้าง สถานที่
 กว้างขวางสะอาดสงบเงียบมีไฟฟ้าประปาใช้อย่างสะดวก.

ปาวา.

ปาวา เมืองหลวงของแคว้นมัตตะ อยู่ห่างกุดินาราไป
 ทางทิศเหนือ ๑๒ ไมล์ บดินเรียกว่า Padrauna ใกล้แม่น้ำคันคัก
 พระพุทธองค์เคยเสด็จผ่านปาวาก่อนที่จะปรินิพพาน เมื่อมอง
 จากปาวาจะเห็นภูเขาหิมาลัยได้ชัด ปาวาไม่ค่อยจะสำคัญ
 เหมือนกับสถานที่อื่นๆ ชาวพุทธไม่ค่อยจะมีโอกาสได้ไปเห็น

เพราะทางไปไม่ค่อยสะดวก ทั้งไม่ค่อยมีอะไรน่าดูเหมือนกับ
สถานที่อื่น ๆ.

เวสาลี.

เวสาลี เมืองหลวงของแคว้นวัชชี บดินเรียกว่า
(Basahara) อยู่ในเขตอำเภอมุซัฟฟารปุระ (Muzaffarpur)
แคว้นพิหาร ทัศนียภาพอันงดงามในสมัยพุทธกาล
เวสาลี เป็นเมืองที่ใหญ่คับคั่งด้วยคน ดังปรากฏในเรื่องอรรถโน
บุพพกรรมว่า เวสาลี อิทธิชา ฌิตา พุชฺฌนา อาภินุณฺณนุสฺสา
วัชชี เป็นแคว้นใหญ่แคว้นหนึ่ง บรรดาแคว้นทั้ง ๑๖ ในสมัย
พุทธกาล คือ :—

๑. อังคะ	เมืองหลวงชื่อ	จำปา
๒. มคธะ	„	ราชคฤห์
๓. กาสี -	„	พาราณสี
๔. โกศล	„	สาวัตถี
๕. วัชชี	„	เวสาลี
๖. มถุระ	„	ปาวาและกุสินารา
๗. เจตย	„	โศคนิคม

๘. กุรุ	„	อินทปัตถ์
๙. ปุณฺณจาตะ	„	กัมปิตตะ
๑๐. มัจฉะ	„	ตาสตะ
๑๑. ตุรฺเธนะ	„	มกุรา
๑๒. อัสสัถกะ	„	โปคคิ
๑๓. ชวนคิ	„	อุชเชน
๑๔. คณฺหาระ	„	คักคิธ
๑๕. กัมโปชะ	„	ทวารกะ
๑๖. วิงฺสะ	„	โกธัมพี

ที่เวลาดมของสำคัญดังต่อไปนี้ :—

๑. พระเจดีย์องค์ใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นที่บรรจุพระสารีริกธาตุของพระผู้มีพระภาค ถูกมุสสัถิมทำตายอย่างน่าสงสารใจ.

๒. หลัทธิศาจารย์ของพระเจ้าอโศกมหาราช อยู่ห่างจากบ้านพักประมาณ ๕ ไมล์ อยู่ในสภาพที่ตักว่าทุกแห่งไม่ได้ถูกทำลาย พระเจ้าอโศกมหาราชทรงรับสั่งให้สร้างไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระอานนทเถระ คราวที่พระองค์เสด็จไปลุมพินี.

๓. ตั้งคายนาครึ่งที่สอง ได้จัดทำที่เมืองเวดาลัน จะขอ
 เตาตั้งการทำคายนาครึ่งที่สองพอเป็นดังเชปดังต่อไปนี้.

เมื่อพุทธปรินิพพานได้ ๑๐๐ ปี ในรัชสมัยของพระเจ้า
 กาดาสก พวกภิกษุวัชชีบุตร ได้ประพฤติกิเลสพระธรรมวินัย
 บัญญัติวัตถุ ๑๐ ประการขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ชอบด้วยพระ
 ธรรมวินัย ทั้งได้ชักชวนให้ภิกษุทั้งหลายนอกนั้นประพฤติตาม
 ด้วย จนภิกษุได้แตกแยกออกเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายที่เห็นว่า
 วัตถุ ๑๐ ประการชอบด้วยพระธรรมวินัย และฝ่ายที่เห็นตรง
 กันข้าม ฝ่ายที่เห็นว่าวัตถุ ๑๐ ประการชอบด้วยพระธรรม-
 วินัยนั้นพวกมาก เรียกตัวเองว่า มหาสังฆิกะ (The Great
 Community) วัตถุ ๑๐ ประการ คือ :—

๑. สังกิลิโณกัปปะ บริโภคเนื้อที่รับประทานแล้ว
 เก็บไว้ในเชงได้.
๒. ทวังกุลิกัปปะ บริโภคอาหารในเวลาที่เขาแต่ยังไม่
 บ่ายเคยต้องของคู่ดังไปได้.
๓. คามันตรกัปปะ เมื่อเข้าไปในบ้านจะฉันโภชนาหาร
 ที่เป็นอธิเระกะ (ครึ่งที่สอง) ก็ได้.

๔. อาวาสกัปปะ อาวาสมีดีมาเดียวกัน จะทำอุโบสถในที่ต่างกันได้.
 ๕. อนุมตักกัปปะ ภิกษุที่ควรจะนำฉันท์มาอยู่ ไม่ได้รับอนุมตีก่อนทำสังฆกรรมได้.
 ๖. อาจิณณกัปปะ ประพฤติตามอุปัชฌายาจารย์ที่เห็นผิดเป็นชอบก็ควร.
 ๗. อมตักกัปปะ คัมภีร์ที่ยังไม่แปรไปเป็นนมดัมหลังอาหารเที่ยงแล้วได้,
 ๘. ชโลคมปาตุง ภิกษุฉันเหล้าอ่อน ๆ ได้.
 ๙. อทสกัง นิสิตหนึ่ง ภิกษุจะใช้น้ำดื่มที่มียาขี้ได้
- และ
๑๐. ชาตรูปรชตัง ภิกษุรับเงินและทองได้ ไม่เป็นอาบัติ. (จุตตวัคคะ)

เมื่อท่านยสธากัณฐบุตรทราบเรื่องนั้นจึงเรียกประชุมสงฆ์ที่เวสาลี เพื่อคัดค้านการประพฤตินั้นไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัยของภิกษุวัชรบุตรที่เรียกกันว่า มหาสังฆิกะ เหล่านั้น ท่านได้เดินทางไปยังเมืองโกธัมพี เพื่อปรึกษาหารือกับพระมหาเถระทั้งหลายในนครนั้น ครั้นไปถึงแล้วก็ได้แจ้งข่าวไปให้ภิกษุ

ชาวเมืองปาวาและอวันติกนครทราบ และได้ขอร้องให้ภิกษุ
 เหล่านั้นเดินทางไปยังกรุงโกธัมปะโดยด่วน จากนั้นท่านเดิน
 ไปยังภูเขาสือ อโหคังคา เพื่อไปพบท่านสัมมุตตะเถระ ครั้นไป
 ถึงแล้ว จึงได้กราบเรียนประพจน์เหตุทั้งหลายให้ท่านสัมมุตตะ
 เถระทราบ หลังจากได้ฟังเรื่องทั้งปวงที่ท่านย่นแหย่นถวายเป็น
 ดุเรียดแล้ว ท่านสัมมุตตะเถระก็มีความเห็นสอดคล้องต้องกัน
 เป็นเอกฉันท์ในอันที่จะหาทางกำจัดพวกมิจฉาทิฐิทั้งหลายให้
 หหมดไป ทันใดนั้นก็มิภิกษุ ๖๐ รูป เดินทางจากปาวา ประเทศ
 ศวันตค และอีก ๘๐ รูปจากอวันต ประเทศศวันออกมายังภูเขาสือ
 อโหคังคา สถานที่พระเถระทั้งสองกำลังประทับภาวนาอยู่ ทุก
 ท่านล้วนแต่เป็นพระชีนาตัพด้วยกัน โดยการอำนวยการของ
 ท่านสัมมุตตะเถระ ภิกษุทั้งหลายที่มาพร้อมกันนั้นจึงได้จัด
 ให้มีการประชุมกันขึ้น ที่ประชุมเห็นว่า ควรจะนิมนต์ท่าน
 เสด็จมาหาเถระเข้าร่วมด้วย เพราะท่านเป็นพระชีนาตัพมี
 พรรชามาก ทั้งยังแตกฉานเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก หาก
 ท่านเข้าประชุมด้วยก็จะเป็นประโยชน์มิใช่น้อย หากขาดท่าน
 เสียกิจการก็จะไม่ดำเนินไปโดยเรียบร้อย ทั้งจะเป็นการทำข้าม
 หน้าข้ามตาท่านเกินไป ดังนั้นที่ประชุมจึงได้ตกลงจัดตั้งภิกษุ

ไปนิมนต์ท่านเวรคเถระ ซึ่งขณะนั้นท่านกำลังพักอยู่ที่ไร่เรยยนคร ใกล้เมืองคักกิลลา เมื่อพระเถระได้ทราบเรื่องราวโดยละเอียดแล้ว จึงได้รับรุดไปยังเมืองเวธาดันเป็นสถานที่เกิดเหตุ ระหว่างทางท่านได้พบภิกษุทั้งหลายที่สหชาคินคร

ฝ่ายภิกษุวัชรขัมบุตร (มหาสังฆิกะ) ก็หาได้นิ่งดูตายไม่ได้พยายามที่จะชักนำให้ภิกษุอื่นเข้ามาเป็นฝ่ายของตน ได้จัดตั้งสมณบริวารที่มีค่าเป็นต้นว่า บาคร จัวร กถองเช็ม ฆานิสัททะ ฆากรอนาและขัมมกรก ไปอภิเษกทางท่านเวรคเถระ ภิกษุวัชรขัมบุตรสมณทูตเหล่านั้นได้ลงเรือจากเวธาดันไปยังสหชาคินคร ครั้นไปถึงแล้วจึงนำเครื่องสมณบริวารเข้าถวาย แต่พระเถระไม่รับ เพราะเห็นว่าพวกภิกษุวัชรขัมบุตรเป็นฝ่ายผิด ทำให้ภิกษุวัชรขัมบุตรเกิดน้อยใจและเสียใจพากันเดินทางไปยังปุพพนคร (เมืองคอกไมอันได้แก่เมืองปาฏลีบุตร) ในรัชสมัยของโมริยวงศ์ เมื่อไปถึงแล้วจึงได้จัดให้มีการทำสังคายนา ข้าราชการพระธรรมวินัย แกะไขเปลี่ยนแปลงไปตามความคิดเห็นของตน การทำสังคายนาของพวกวัชรขัมบุตรคราวนี้เรียกว่า มหาสังคัตติ (The Great Council) นี่คือเหตุแห่งการแตกแยกครั้งสำคัญที่สุดของภิกษุพุทธสาวก และเพราะการ

แตกแยกคราวนี้เองที่ทำให้ลัทธิมหายานและหินยานมีชนในโลก
 ท่านเวดเถระได้สั่งให้ภิกษุทั้งหลายเดินทางไปเวสาลี เพื่อ
 ประชุมกันหาทางระงับอธิกรณ์ มีพระภิกษุเข้าร่วมประชุม
 ๘ พันรูป การประชุมครั้งนี้ไม่ค่อยจะดำเนินไปด้วยความ
 เรียบร้อยและได้ประโยชน์เท่าที่ควร อันเนื่องมาจากมีคนเข้า
 ประชุมมากเกินไป ไม่สามารถที่จะทำการตกลงในปัญหา
 ข้อใดข้อหนึ่งได้ ทำให้เสียเวลาเปล่าๆ ดังนั้นที่ประชุม
 จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาระงับ
 อธิกรณ์ให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ ที่ประชุมได้ตกลงเลือกเอา
 พระชีนาคัพพมาจากประเทศคันถวโนอก & รูป คือ ๑. พระ
 วัฬพภกามิ ๒. พระสาฬหะ ๓. พระอุชชโลภิกะ ๔. พระ
 วาสภคามิกะ และอีก ๔ รูปจากประเทศคันถกคคือ ๑. พระ
 เวดะ ๒. พระสาณตัมภุค ๓. พระยสะ ๔. พระตุ่มนะ
 รวมทั้งหมด ๘ รูป พระวัฬพภกามิ, พระสาฬหะ, พระเวดะ,
 พระอุชชโลภิกะ, พระสาณตัมภุคและพระยสะ ทั้ง ๖ รูปนี้เป็น
 ลูกศิษย์ของพระอานนทเถระ อีกสองรูปคือพระवासภคามิกะ
 และพระตุ่มนะ เป็นลูกศิษย์ของท่านอนุรุทธเถระ ที่ประชุมได้
 ตกลงมติให้ท่านวัฬพภกามิเป็นสังฆาตุตถมาจารย์ เพราะเป็นผู้

พรรษามาก คือมีพรรษาได้ ๑๒๐ ปี นับว่าเป็นพระที่มีพรรษา
 มากที่สุดในที่ประชุม พระเวทตะเป็นประธานจัดงานและ
 พระอริตะเป็นผู้ปลุกเสกอาสนะ ตั้งคายนาครงนได้จัดทำอยู่ที่
 วาติการาม นอกเมืองเวธาลี วาติการาม เป็นสถานที่
 ตั้งเตียง และนำวันรมย์ปราศจากคนพลุกพล่าน พระเจ้า
 กาดาลิโกเป็นองค์อุปถัมภ์.

ท่านพุทธโฆษาจารย์กล่าวไว้ว่า การกระทำตั้งคายนา
 คราวนี้ ได้แบ่งพระสูตรออกเป็น ๕ นิคาย คือ ๑. ที่ชนิกาย
 ๒. มัชฌิมนิคาย ๓. อังคุตตรนิคาย ๔. สังยุตตนิกาย
 ๕. จุททกนิคาย แบ่งพระธรรมออกเป็น ๘๔๐๐๐ พระธรรม-
 ชันธิ์ และวงศ์ดัดดุษฎี ๘ คือ ๑. สูตระ ได้แก่พระธรรม
 เทศนา (The Sermons) พระสูตรทั้งหลายตั้งพระสูตรในทิม-
 นิกายเป็นต้น ฟังทราบว่าเป็นพระสูตร ๒. เคยยะ บทประพันธ์
 ที่ควรแก่การขับร้อง (That which is fit to be song)
 ๓. เวยยาकरणะ ได้แก่การอธิบายข้อความหมาย (Explanation)
 พระอภิธรรมทั้งหมด พระสูตรที่ไม่ใช่คำอาและพระพุทธรูป
 ที่ไม่จัดเข้าในองค์ ๘ นี้ จัดเป็นเวยยาकरणะ (สักลัง อภิธัมม
 ปิฎกัถ นิกคาถกัถ สูตรัง ยัญจ อัมมปิ อัญญังเคหิ อสังคหิตัง

พุทธวจนัง ตัง เวชยาภรณ์ันติ เวทิตัพพัง) (อัฐฐสาตินี)

๔. คาถา คำประพันธ์ภาษาบาลีที่เป็นฉันทลักษณ์โดยกำหนด
 ด้บาทตามมาตราพฤติ เรียกว่า คาถา ๕ อุทาน ได้แก่เรื่อง
 ที่พระพุทธองค์ทรงเปล่งอุทาน (Those joyful expressions of
 the Buddha) ๖. อิติวุตตกะ ถ้อยคำที่พระพุทธองค์ตรัส
 ไว้อย่างนี้ (Thus the Lord had said) ๗. ชาตกะ—ชาตก
 ได้แก่อดีตประวัติของพระพุทธองค์ (The Stories of the prev:
 ious lives of the Buddha) ๘. อภุคธัมมะ ปราภุการณที่
 แปลกปลาดมหัสจรรย์ (The Suttas that described strange
 Phenomena or the supernatural Power) ๙. เวทลละ
 พระพุทธวจนะที่แสดงถึงการปฎิภาวนา อันเกี่ยวกับพระเวท
 (Veda)

สรุปการทำสังคายนาครั้งที่สอง

๑. สังคายนาครั้งที่สองทำอยู่ที่เวฬุการาม เมืองเวสาลี
 แคว้นวัชชี.

๒. พระอโศกามโหระ เป็นสังฆาธุตมาจารย์ พระเวคตะ
 เป็นประธานจัดงาน พระอชิตะ เป็นผู้ปฎิภาวนา พระเจ้า
 กาลาโศกทรงเป็นอุปภัมมก.

๓. พระอรหันต์ ๗๐๐ รูปเข้าร่วมประชุม.

๔. การประชุมคราวนี้ ได้ยกวักคฤ ๑๐ ประการขึ้น
พิจารณา ท่อนเวรตเถระเป็นผู้ถามและท่านลัทธิพิกามิมหาเถระ
เป็นผู้ตอบในท่ามกลางสงฆ์.

๕. ทำอยู่ ๘ เดือนจึงเสร็จ.

๖. เมื่อพุทธปรินิพพานได้ ๓๐๐ ปี.

ในสมัยพุทธกาล เวธาดิ เป็นเมืองที่แวดล้อมไปด้วยพระ
เจดีย์ ดังปรากฏในสังยุตตนิกายว่า “เอกมัตถัง นิธินนัง ไช
อายัตมัตถัง อานนทัง ภควา เอตทโวจะ รณณียา อานนทะ
เวธาดิ รณณียัง อุเทนเจดีย์ยัง รณณียัง โคตมเจดีย์ยัง รณณียัง
ตัตตัมพเจดีย์ยัง รณณียัง พหุปัตตกเจดีย์ยัง รณณียัง ตารันท-
เจดีย์ยัง รณณียัง ปาวาดเจดีย์ยัง” ในปาฏิกสูตรก็แสดงให้เห็นว่า
เวธาดิแวดล้อม ด้วยพระเจดีย์เช่นกัน อุเทนเจดีย์อยู่ทางทิศวัน
ออก โคตมเจดีย์อยู่ทางทิศตะวันตก และพหุปัตตกเจดีย์อยู่ทาง
ทิศเหนือ. เวธาดิเป็นสถานที่ที่พระอรหันต์ ๗๐๐ รูปประชุม
และธรรมา

พรรษาที่ ๕ หลังจากตรัสรู้ที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ
ที่พุทธคยาแล้ว พระผู้มีพระภาคได้เสด็จไปจำพรรษาที่ป่า
มหาวัน นอกเมืองเวธาดิ ครั้นออกพรรษาแล้วพระองค์

เสด็จต่อไปยังกรุงมิลพัสดุ์ เมืองหลวงของแคว้นลัทธิ เพื่อ
โปรดพระยุรยาคิ พระนางมหาปชาบดีโคตมีได้ทรงขออุป-
สมบทเป็นนางภิกษุณี แต่พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต เพราะ
เห็นว่าถ้าผู้หญิงบวชจะทำให้พระสังฆกรรมคงอยู่ไม่ได้ นาน จาก
นั้นพระองค์ได้เสด็จกลับมายังเวสาลีอีก พระนางมหาปชาบดี
โคตมีทรงเสียพระทัยเป็นอย่างมาก ในเพราะเหตุที่พระพุทธ-
องค์ไม่ทรงอนุญาตให้พระนางอุปสมบทเป็นนางภิกษุณี จึง
พร้อมด้วยหญิงสาวชาวลัทธิเป็นจำนวนมาก เสด็จไปยังเวสาลี
ณ สถานที่พระองค์กำลังประทับอยู่ ครั้นเสด็จไปถึงแล้วจึง
ประทับยืนกรรแสงอยู่ข้างธรรมศาลา เมื่อพระอานนท์พุทธรูป
บังสุกไปเห็นและทราบเรื่องนั้นเข้า จึงนำเรื่องชนกราบทูล
พระพุทธองค์ และได้ทูลวิงวอนพระพุทธองค์อนุญาตให้พระ-
นางได้อุปสมบทเป็นนางภิกษุณี ครั้งแรกพระพุทธองค์ไม่ทรง
รับ แต่ครั้นพระอานนท์ทูลบ่อยเข้าพระพุทธองค์จึงตรัสว่า ดูกร
อานนท์ หากว่า พระนางมหาปชาบดีโคตมีจะทรงยินดีปฏิบัติ
ตามกฎ ๘ ข้อ (ครุธรรม ๘ ประการ) เราตถาคตก็ยินดีจะ
ให้พระนางได้รับการอุปสมบทเป็นนางภิกษุณีในสำนักของเรา
ครุธรรม ๘ ประการนั้นคือ.—

๓. ภิกษุณีแม่พระพรรษาตั้ง ๑๐๐ ก็ต้องอุปัชฌา
คชนวิบ กระทำอุปัชฌากรรมและดำริ้จกรรมแก่ภิกษุแม่บวช
วนพน

๔. ภิกษุณีต้องไม่อยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ

๕. ทุก ๆ ถึงเดือนนางภิกษุณีจะต้องถามถึงการกระทำ
อุโบสถและรับโอวาทจากภิกษุสงฆ์

๖. ภิกษุณีผู้อยู่จำพรรษาแล้ว พึงพิจารณาในสังฆต้อง
ฝ่ายโดยอาการ ๓ อย่างคือ ๑ ด้วยการเห็น ๒ ด้วยการฟัง
๓ ด้วยการรังเกียจ

๗. ภิกษุณีผู้ครองครุธรรมแล้วต้องอยู่บักษมานคิในสังฆ
ต้องฝ่าย

๘. นางดึกขมานาผู้ได้รับการศึกษาแล้วในธรรม๖อย่าง
ตลอด ๒ ปี พึงแสวงหาการอุปสมบทในสังฆต้องฝ่าย

๙. ภิกษุณีต้องไม่ด่าบริภาษภิกษุโดยปริยายใด ๆ

๑๐. ภิกษุว่ากล่าวตักเตือนตักเตือนนางภิกษุณีได้ แต่
ภิกษุณีจะว่ากล่าวตักเตือนตักเตือนภิกษุไม่ได้

เมื่อพระอนนทเถระได้ฟังแล้ว จึงได้ไปแจ้งให้พระนาง
มหาปชาบดีโคตมีทรงทราบ เมื่อพระนางได้สดับเช่นนั้นทรง

เกิดโสมนัสและได้ทรงอุปสมบทเป็น นางภิกษุณีใน สำนักของ
พระผู้มีพระภาค จนได้บรรพตพระอรหันต์เป็นพระอรหันต์ในโลก
ตามประวัติรามยานว่า เมื่อก่อนเวลาดัตถ์มีชื่อว่า วัลมิตี
(Valmithi) จะเปลี่ยนชื่อเป็นเวลาดัตถ์เมื่อไรนั้นไม่ทราบ เมื่อพระ
พุทธองค์ประทับอยู่ที่เมืองราชคฤห์ แขวงมคธ ภัย ๓ ประการ
คือ ทุพภิกขภัย อมहुตภัยและโรคภัยได้เกิดขึ้นแก่ชาวเวลาดัตถ์
ชาวเวลาดัตถ์จึงได้ทูลเชิญพระผู้มีพระภาคไปโปรด พระพุทธองค์
พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกได้เสด็จไปโปรดชาวเมืองเวลาดัตถ์ ได้
ครีดีพระธรรมเทศนาโปรด ชาวเวลาดัตถ์ จนเป็นที่นิยต์ ชื่นชมโดย
ทั่วกัน

การปกครองของ กษัตริย์ดิจันต์ แห่งเวลาดัตถ์ นครเป็นการ
ปกครองแบบสาธารณรัฐเป็นแห่งแรกในโลก คือปกครอง
กันโดยตามัคคัธรรม ในสมัยนั้นอินเดียมีการปกครองอยู่สอง
ประเภท เช่นที่แคว้นมคธ โภสถ อวันตี ฯลฯ ปกครองแบบ
ราชาธิปไตย มีพระราชาเป็นใหญ่ ส่วนแคว้นวัชชี มัลละและ
แคว้นอื่น ๆ แลบนุเซาหิมาลัยปกครองกันแบบสาธารณรัฐ คือ
ปกครองกันโดยตามัคคัธรรม ไม่มีใครเป็นใหญ่ ยึดมั่นอยู่
ในหลักธรรมาธิปไตย เคารพสิทธิของกันและกัน ตั้งมั่นอยู่ใน

หลักอภิธานิยธรรม ๖ ประการ คือ

๑. ประชุมกันเป็นนิจ
 ๒. พร้อมเพื่อกันประชุม พร้อมเพื่อกันเลิก พร้อมเพื่อกันทำกิจที่ควรทำ
 ๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีมาก่อน ไม่เลิกถอนข้อบังคับที่เคยมีมาแล้ว ประพฤติตามข้อบัญญัติเก่าที่มีมาแต่เดิม
 ๔. ตักการบูชา เคารพนับถือท่านผู้ใหญ่ เชื่อฟังคำสั่งสอน ตั้งไว้ในโอวาทของท่าน
 ๕. ไม่นำสัตว์สาวในตระกูลที่ไม่ได้รับ อภิสิทธิ์มาร่วมโดยอาการข่มเหง
 ๖. ตักการบูชาพระเจดีย์และสถานศักดิ์สิทธิ์ บำรุงสถานเหล่านั้นไม่ให้เสื่อม
 ๗. หาทางป้องกันคุ้มครองพระอรหันต์ทั้งหลายโดยชอบธรรม ตั้งใจอยู่เสมอว่าขอพระอรหันต์ที่ยังไม่ได้มาสู่แคว้นของเราจงมา และที่มาแล้วจงอยู่เป็นสุข
- พระเจ้าอชาตศัตรูราชาแห่งมคธรัฐ ทรงมีพระทัยมาก อยากจะได้วิชฌมาเป็นเมืองขึ้นของตน จึงตั้งวัดตักการพราหมณ์ไปเฝ้า พระพุทธเจ้า บนยอดเขา ศิขกูฏ เพื่อฟัง ดูท่าที่

ครั้นได้ทรงทราบว่าพระพุทธรองค์ไม่ประสงค์จะให้มีการรบพุ่ง
เบียดเบียนพหิงกันและกันจึงทรงยับยั้งไว้ชั่วคราว เพราะทรงมี
ความเคารพยำเกรงในพระพุทธรองค์ แต่พระองค์ไม่สามารถที่
จะหักห้ามพระทัยไว้ได้ตลอดไป ดังนั้นในกาลต่อมาไม่นาน
พระองค์จึงได้ทรงออกอุบายอย่างอื่นต่อไป คือตั้งวัดสการ
พราหมณ์ไปเป็นสระปาย วัดสการพราหมณ์ยอมให้โยยจน
หลงตายเพื่อชยชนะ แห่งปัญจครินทร์ และเพื่อ ความพิณาศแห่ง
วิชัย ถูกโกณณม ทำทำเป็นคนขอทาน ชัดเชพเนจรเข้าไป
ยังเมืองเวสาลี และได้กราบทูลเรื่องราวทั้งหมดให้เจ้าดิฉนฉ
ทงหลงตายได้ทราบตามที่พระเจ้าอชาตศัตรูได้คำรับบอกไว้ เจ้า
ดิฉนฉทงหลงตายเห็นว่า พราหมณ์ ผู้มี บัญญา เป็รื่องปราคเคย
เป็นอำมาตย์ของพระเจ้าอชาตศัรุมาก่อน แต่บัดนี้ถูกไล่ออก
จากมคธ ถ้าวรับไว้ก็จะทราบระหัดทางการเมืองบางอย่างจาก
พราหมณ์ผู้นั้น อีกอย่างหนึ่งพราหมณ์ผู้นั้นเป็นผู้คงแก่เรียน จึง
ควรรับไว้เพื่อสอนโอรสของตน ครังแรกวัดสการพราหมณ์
ได้ทำคุณงามความดีให้แก่เจ้าดิฉนฉทงหลงตายประการ จนเจ้า
ดิฉนฉทงหลงตายปลงพระทัยเชื่อ แต่บัดนี้สุดท้ายก็ได้้นำความห้าย
นะมาสู่วิชัยด้วยเพทุบายที่แยบคาย เมื่ออยู่เวสาลีถึง ๓ ปีแล้ว

วัดสังการพราหมณ์เกิดดวงรักความตบแต่งการเมือง ของเจ้าฉจฉว
ทงหลายอย่างละเอียด เมื่อทราบจุดอ่อนของกษัตริย์ฉจฉวอน
เนื่องมาจากการแตกสามัคคีแล้ว จึงได้ส่งข่าวไปกราบทูลให้
พระเจ้าอชาศศัทรุทรงทราบ ฝ่ายพระเจ้าอชาศศัทรุเมื่อทรง
ทราบเช่นนั้นแล้วจึงได้สั่งจ ออกจากราชคฤห์ พร้อมด้วยโยธา
ทัพที่เกรียงไกร บ่ายโฉมหน้ามุ่งสู่ฉจฉว หมายที่จะขยเฝ้าทำให้
แหดกไปโดยเร็ว แม้ว่าพระชนนของพระองค์จะเป็นเจ้าหญิง
ที่มาจากเวสธิดก็ตาม แต่เพราะเหตุที่พระองค์ทรงมีพระทัยมก
มาก ไม่ฉันโทษ จึงทำให้พระองค์ต้องยกทัพไปด้วยฉจฉว แม้
แต่พระบิดาของพระองค์แท้ๆ ก็ยังถูกปลงพระชนม์ด้วยพระองค์
เอง จะมิ้วยกตัวไปโยถึงเหตุเพียงเท่านั้น ก่อนที่จะยกกองทัพ
เข้าประชิดฉจฉว พระองค์ทรงรับสั่งให้คงคายอยู่ที่หมู่บ้าน
ปาฏลีคาม (ปาฏลบุตร) ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ซึ่งเป็นท่าเรือที่จะ
ข้ามไปเวสธิด เมืองหลวงของแคว้นฉจฉว ครั้นใดเวลาจึงยก
ทัพเข้าต่อรบอย่างดุเดือด เจ้าฉจฉวทงหลายเกิดแตกแยก
สามัคคีกันขึ้นเนื่องมาจากกุศโลบายของวัดสังการพราหมณ์ ยิ่ง
กว่านั้นยังมีเจ้าฉจฉว บางองค์ทรงยกทัพ ออกมา ถวายภักดีแก่
พระเจ้าอชาศศัทรุ และได้สมทบกับกองทัพของพระเจ้าอชาศ

ศัตรูเข้าโจมตีเวสต์ดัตช์ เป็นธรรมดาว่าน้ำน้อยย่อมแพ้ไป
 ดังนั้นเจ้าแห่ง ความหายนะ จึงได้ขับกดดัน เข้ามารู้ เวสต์ดัตช์อย่าง
 ปราบกฏรัก เวสต์ดัตช์เคยอ่อนหนาผาถึง เป็นเมืองหลวงของ
 แคว้นวัชชี มีเจ้าดิจณวิปกรครองโดยสามัคคีธรรม ก็ได้
 ถึงซึ่งความหายนะ กลายเป็นเมืองขึ้นของพระเจ้าอชาต
 ศัตรุต่อไป

ในสมัยพุทธกาล ชาวเวสต์ดัตช์มีภูมิลำเนาอยู่ทางฝั่งใต้ของที่
 ดุจดในเวสต์ดัตช์ครุ หนีนั้นจะต้องเป็นหนีพึ่งพาประจำเมือง
 สมัยนั้น ปรากฏว่า อัมพปาลิธดาสาวยของมหานามะ
 ได้รับตำแหน่ง อัมพปาลิธเป็นหนีพึ่งพาเมืองเจ็ด เป็นนักพ้องที่มั่งคั่ง
 เดียง เป็นดาวรุ่งและขวัญใจของชาวเวสต์ดัตช์ เป็นหนีพึ่งพา
 ที่ส่วยหาตัวจับได้ยาก จนพระเจ้าพิมพิสารราชาแห่งมคธประ
 เทศต้องเสด็จไปเยี่ยม สมัยนั้นถือว่าหนีพึ่งพาเป็นหนีพึ่งพา
 ผู้ดี ไม่มีใครรังเกียจ อัมพปาลิธมีน้องสาวอยู่คนหนึ่งชื่อว่า
 วาสิณฐิ เป็นลูกร่วมแม่แต่ต่างพ่อ วาสิณฐิมีความงามไม่ยิ่ง
 หย่อนไปกว่าอัมพปาลิธเลย

คำว่าดิจณวิมีคนเรียกกันหลายอย่าง เช่น เดจณวิ เดจโน
 และดิจณวิเป็นต้น คำสัทตามหาวัระคำสัทดาของคำสัทนาเซน
 เกิดที่เมืองเวสต์ดัตช์ ตามประวัติว่าครุวิธซึ่งเป็นชนชั้นของ

คำสั่งตามหาวิระเหตํกอบแห่งเชฏฐะ หรือวาสิสฏฐะพระราชชนนี
 ของพระเจ้าเจฏุกะทรงพระนามว่า เจตตนาได้สมรส กับพระเจ้า
 พิมพิสาร ในบางแห่ง พระนางทรงมีพระนามว่าศรีภักธาบ้าง
 มัทธาบ้าง (ตามคำภีร์ของศาสนาชน) แต่ตามคำภีร์พระพุทธ
 ศาสนาเรียกว่า เวเทหิ เรามักจะได้ยินคำว่าเวเทหิปุคโคเดมอ
 อันหมายถึงพระเจ้าอชาตศัตรูนั่นเอง

เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๕ ท่านหลวงจันฟาเทียน นักแสวงบุญ
 ของจีนได้เดินทางไปประเทศอินเดีย และได้ไปเยี่ยมเวสาลีด้วย
 ท่านได้เล่าเรื่องเมืองเวสาลีไว้ว่า เวสาลีเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์
 มาก ประชาชนตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม นิสสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
 รูปร่างสวยงาม หน้าตาคมคาย เวสาลีถูกนำท่วมบ่อยๆ เพราะ
 ตั้งอยู่ท่าราบลุ่มและใกล้เทือกเขาหิมาลัย คำภีร์พระพุทธศาสนา
 ฝายมหายานของชิเบคได้กล่าวไว้ว่า ชาวเวสาลีเป็นคนมีนิสัย
 ชอบสนุกสนานรื่นเริง ชอบการขับร้องและดนตรี ชอบฉำเนื้อ รูปลักษณ์
 รูปร่างสวยงาม หน้าตาคมคาย มีนิสัยโอบอ้อมอารีย์ระมัดระวัง
 ร้อย สุกภาพ และอ่อนโยน

เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๗ ท่านหลวงจันฮวนฉาง นักแสวง
 บุญคนที่สองของจีนได้เดินทางไปเยี่ยมเวสาลีเช่นกัน ตามราย

งานของท่านว่า สมัยนั้นคือ เมื่อปี ค.ศ. ๖๓๕ เวล่านั้นได้กลายเป็นเมืองร้างแล้ว กำแพงเมืองเวสต์ดิยาว ๑๒ ไมล์ มีสระน้ำอยู่ ๗๗๐๗ แห่ง อุดมด้วยข้าวปลาอาหาร

ในสมัยพุทธกาล เวสต์ดิ เป็นเมืองที่สำคัญทาง การเมืองมาก การปกครองของกษัตริย์ลจจวดีถือว่าเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดในสมัยนั้น ในมหาลิสตอร์ แห่งที่มินิกาย ดัตช์นครวรรค แสดงให้เห็นว่า ที่เวสต์ดิมีพราหมณ์ทุกชาวมคธและโกศลเป็นจำนวนมาก ดังพระบาลีว่า “เตน โห ปน สมเยน สมพหุตา โกสตา จ พราหมทุตา มคธกา จ พราหมทุตา เวสต์ดิยัง ปฏิวสันติ” จากข้อความพระบาลีที่ยกมาอย่างนี้เราจะทราบได้ว่า เวสต์ดิมีความสำคัญในทางการเมืองยิ่งกว่าเมืองอื่น ๆ จนพระราชของแคว้นมคธและโกศล ต้องส่งพราหมณ์ทุกมาประจำ เพื่อจะนำเอานโยบายการเมืองของเวสต์ดิไปใช้ แม้ว่าเวสต์ดิจะเป็นแคว้นน้อย แต่เพราะอาศัยความสำคัญอันค้ำจุน จึงทำให้พระเจ้าอชาตศัตรู และพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงหวั่นพระทัยอยู่มิใช่น้อย หากเจ้าลจจวดีทั้งหลายไม่แตกสามัคคีกันเพราะนโยบายของวงศ์การพราหมณ์แล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูก็คงเอาชนะเวสต์ดิไม่ได้

การไปเวรต่ำไปได้อีกทางคือ ทางมุซัฟฟารปุระ (Muzaaffarpur) และทางหะไซปุระ (Hajipur) ระยะทางจากสถาน^{๑๒}ที่ทอง^๕ดอง^{๒๓}นี้ ไม่เท่ากัน ถ้าต้องการความสะดวกให้ไปทางมุซัฟฟารปุระ เพราะทางนั้นรถไฟไปถึง แต่ถ้าต้องการชมธรรมชาติที่สวยงามและผลไม้ให้ไปทาง หะไซปุระ

ทุกวันนี้เวรต่ำยังสวยงามตามธรรมชาติ อุดมด้วยผลไม้ มะม่วง ถั่วฝักยาว และส้มโอ ประชาชนส่วนมากก็สะอาด เรียบร้อย ใบหน้ายิ้มแย้ม คมคาย อาจเป็นเพราะว่าชาวเวรต่ำสืบเชื้อสายมาจากอัมพปาดักเป็นได้ ทุกท่านที่ไปอินเดียควรหาโอกาสไปดูเวรต่ำ เพราะเวรต่ำเป็นเมืองที่สวยงามตามธรรมชาติ เป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์ เป็นเมืองแห่งสุขภาพชน และเป็นเมืองแห่งหญิงสาวงาม นับว่ามีแห่งเดียวเท่านั้นที่ผู้เขียนได้รับการต้อนรับอย่างดีที่สุด ดังนั้นจึงเป็นการยากนักที่จะลืมเมืองเวรต่ำและชาวเวรต่ำได้

จำปา

เมืองหลวงของแคว้นอังคะ ปัจจุบันเรียกว่าจำปานคร ตั้งอยู่ตอนปลายของแม่น้ำคงคา ในรัฐพิหารทิศตะวันออก ติดกับแคว้นเบงกอล ห่างจากเมืองภักดีปุระ (Bhagal pur)

๒๔ ไมตรี พระพุทธเจ้าเคยเสด็จจากเมืองสาวัตถีไปจำปาตาม
 คำทูลเชิญของนางสุภักขา ธิดาของเศรษฐีคนหนึ่งซึ่งมีความ
 เต็มใจในศาสนาเช่น พระผู้มีพระภาคได้ประทับอยู่ที่หมู่บ้าน
 ฤๅชะเรย์ ใกล้กับสระน้ำแห่งหนึ่ง ที่ขอบสระมีคนจำปาขนอยู่
 รอบ ๆ มีดอกขาวดั่งพร่างดังกลิ่นหอมอยู่เต็มอ หนุมสาวชาว
 เมืองจำปามักจะพากันไปหาความสนุกสนาน เพลิดเพลินทุกเช้า
 เย็น นางวิสาขาคิดาของชนนุชเศรษฐีเกิดที่ภักทียนคร ใน
 แคว้นอังคะนั้น ทิดชื่ออังกะนั้นทิดเพราะว่าชาวอังคะเป็นผู้มี รูป
 ร่ามสวย ได้ส่งคนตั้ง ถึงพร้อมด้วยองค์ ชาวอังคะเรียกตนเอง
 ว่าสุชาติ แปลว่าผู้เกิดมาดี ดังนั้นประชาชนในแคว้นนั้นจึงหึง
 ถำพองและเหยียดหยามคนถิ่นอื่นอย่างออกหน้าออกตา ใน
 แคว้นอังคะนั้นคนนับถือศาสนาเช่นมากกว่าแคว้นอื่น ๆ เพราะ
 ศาสดาตามหาวัระได้เที่ยวจาริกแสดงธรรมอยู่ในแคว้นนั้นเป็นเวลา
 ถึง ๓ ปี ศาสนาเช่นได้เจริญรุ่งเรืองอยู่ในแคว้นนั้นคชและอังคะ
 มาก่อนพระพุทธศาสนา นางจันทมาลา ธิดาของททิวาหนะ ซึ่ง
 เป็นหญิงคนแรกที่เต็มใจในศาสนาเช่นก็ได้มาเผยแพร่ศาสนา
 เช่นอยู่ในแคว้นนั้นเป็นเวลาถึง ๒ ปี ในรัชสมัยของพระเจ้า
 อชาตศัตรู แคว้นวัชชีและอังคะขึ้นอยู่กับแคว้นมคธ มีพระเจ้า
 อชาตศัตรูเป็นมหาราชครองนคร

ปาฏลีบุตร

ปาฏลีบุตร เมื่อหลวงของแคว้นมคธ ในรัชสมัยของ
พระเจ้าจันทรคุปตะ กษัตริย์ของโมริยะวงศ์ ปัจจุบันเรียกว่า
ปัตนะ (Patna) เมืองหลวงของแคว้นพิหารในปัจจุบัน ตั้งอยู่
ริมฝั่งแม่น้ำคงคา พระเจ้าจันทรคุปตะทรงเป็นกษัตริย์องค์แรก
เสวยราชสมบัติอยู่เป็นเวลา ๒๔ ปี เมื่อสวรรคตแล้ว โอรส
ของพระองค์ทรงพระนามว่าพินทุสาร์กชนเถลิงราชสมบัติต่อ
มาเป็นเวลา ๒๘ ปี ครั้นถึงกตแล้วโอรสของพระองค์ทรง
พระนามว่าอโศก ๕ ขึ้นเสวยราชสมบัติมาก่อน คริสต์ศักราช
๒๖๔ ปี พระองค์ทรงเป็นพระราชาที่เข้มแข็ง คุร้าย ทาณ
กระหายสงคราม พอชนเสวยราชได้ไม่กี่ปีก็ยกทัพไปตีเมือง
ต่าง ๆ รวมเอาหัวเมืองเล็กน้อยมาขึ้นกับมคธให้หมด เจ้า
ครองนครอื่น ๆ ต่างก็พากันระดมระดม วิดกทุกบริเวณ ถัด
แต่ภัยสงคราม ไม่เป็นอันหลับอันนอน เพียงแต่ได้ยินชื่อว่า
อโศกก็พากันครันคร้ามไปตาม ๆ กัน ไม่ว่าที่ไหนและเมื่อไรที่
พระเจ้าอโศกยกทัพออกไปตี จะหาใครที่จะสามารถคัดค้าน
การโจมตีของพระองค์ไม่ได้เลย ดังนั้นพระองค์จึงได้พระนาม
ใหม่ว่า จันทาสก เพราะเหตุที่พระองค์คุร้ายนั่นเอง เมื่อ

เสวยราชได้ ๘ ปี พระองค์ได้ยกทัพไปได้แคว้นกาติงคะ ซึ่งอยู่
ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ได้แก่แคว้นโอริสสาในปัจจุบัน การ
ทำสงครามครั้งนี้เป็นเหตุให้ประชาชนและ ทหารล้มตายเป็นอัน
มาก พระเจ้าอโศกได้ทรงออกสงครามเอง ในสนามรบที่
พระองค์ได้ตั้งผ่านไปมีซากศพของเหล่าทหาร และประชาชนอยู่
เกลื่อนกลาด ทำให้พระองค์ทรงกลับได้คิดสัมปญญาในเมื่อ
ได้ทอดพระเนตรเห็นภาพเช่นนั้น แผ่นดินจะแดงไป ด้วยเลือดจน
แดงฉาน มีกลิ่นคาวเหม็นคุดๆ เมื่อก่อนพระองค์ทรงเห็นว่า
การทำสงครามคือเกมกีฬาชนิดหนึ่ง แต่เมื่อภาพที่ประจักษ์
คือพระพักตร์ ของพระองค์ อยู่ใน ขณะนี้ได้เปลี่ยน พระทัยของ
พระองค์อย่างหมดสิ้น พระองค์ทรงรำพึงว่าไม่เป็นการสมควร
เลยที่จะเหยียบย่ำเลือดของคนอื่นเช่นไป เพื่อรับเอาผลประโยชน์
ส่วนตัว การแสวงหาความสุขที่ได้มาจากความทุกข์ของคน
อื่นนั้นย่อมไม่เป็นการยุติธรรมแม้แต่น้อย เราเป็นราชามี
หน้าที่รักษาประเทศ และอำนวยความสะดวกให้แก่ ประชากรที่
อยู่ในความปกครองของเรา แต่บัดนี้เราเองเป็นผู้ทำลายความ
สุขของประชาชน ทำให้เขาเดือดร้อน ทำให้เขาเป็นทุกข์ บาง
คนก็ตายจากพ่อแม่ เมียรัก ลูกในอกและญาติพี่น้องทั้งหลาย

ทุกคนต่างรักชีวิตและประเทศชาติของตน บัดนี้เราได้ทำลาย
 ความรักของเขาเสียแล้ว บัดนี้เราควรหยุดการกระทำความชั่ว
 ค่อยไป ควรหาทางบ่อนกัณฑ์ให้ประชาชนได้รับความสุข บัดนี้
 เราควรวางอาวุธได้แล้ว เราจะไมยอมให้มือของเราเปื้อน
 โดหิต่ออีกต่อไปเลย เมื่อพระองค์ทรงรำพึงอย่างนั้นแล้วก็หยุดทำ
 สงครามต่อไป ตั้งแต่นั้นมาพระองค์ทรงมีพระทัยฝักใฝ่ในพระ
 คำสอน เด็ดใจไปทรงธรรมตามสำนักของอาจารย์ต่าง ๆ ในที่
 สุกก็เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เพราะอาศัยพระบารมีของ
 พระองค์เอง จึงทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปในรัฐ
 และประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยของเราด้วย ทรง
 บำรุงพระภิกษุสงฆ์ด้วยปัจจัยสี่ สร้างกุฏิวิหาร พระเจดีย์ และ
 หลัทธิศาจารย์ไว้เป็นจำนวนมาก จนได้กลายเป็นคัมภีร์ของ
 นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีในกาลต่อมา ยิ่งกว่านั้น
 พระองค์ยังได้เป็นราชูปถัมภ์ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ อีก
 ด้วย จะขอเล่าการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ โดยสังเขปดังต่อไปนี้

นับแต่พุทธปรินิพพานได้ ๒๓๖ ปี พระเจ้าอโศกมหาราช
 ทรงมีพระทัยฝักใฝ่ในพระพุทธศาสนา ทรงบำรุงพระภิกษุผู้ทรง
 ศักดิ์ด้วย ปัจจัยสี่คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยา

รักษาโรค การที่พระองค์ทรงทำเช่นนั้น ก็เพื่อให้พระภิกษุ
 ในพระพุทธศาสนาได้รับความสะดวก มีโอกาสบำเพ็ญสมณ-
 ธรรมอย่างเต็มที่ ไม่ต้องเดือดร้อนและกังวลในการแสวงหา
 บัณฑิต แทนที่เรื่องนี้จะนำไปตามพระราชประสงค์ของพระ
 องค์ แต่กลับปรากฏว่าได้ทำลายพระราชประสงค์ของพระองค์
 อย่างหมดสิ้น เพราะเหตุที่ภิกษุโดยมากหลงใหลในลาภและ
 ตักการะ ยังได้รับความสะดวกเท่าไรก็ยังมีมาประมาณใน
 หนาท่านั้น ยังมีพวกมิอาจขังพอกเป็นจำนวนมากผู้
 เห็นแก่ลาภและตักการะ ปดอมบวชในพระพุทธศาสนาอาศัยผ้า
 เหลืองเพียงชีวิต ประพฤติผิดพระธรรมวินัย ไม่ตั้งวรระวังใน
 ตัถสัจจวัตร เทียบอดอ้างคุณสมบัติโดยอาการต่าง ๆ เพื่อ
 หลอกล่อนประชาชนที่โง่เขลาให้หลงเชื่อ เพื่อหาลาภและ
 ตักการะเข้าตัว เพราะเหตุดังกล่าวมานี้จึงทำให้พระรัตนตรัย
 ของพระพุทธองค์ที่บริสุทธิ์สะอาดต้องพลอยด่างพร้อยไป เพราะ
 การประพฤติอันเลวทรามของพวกเดียรถีย์เหล่านั้น เพื่อที่จะ
 ให้เหล่ามิอาจขังทั้งหลายหมดไป พระเจ้าอโศกมหาราชจึงรับ
 สั่งให้จัดทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ขึ้น ทรงอาราธนาให้ท่านโมคคัลล
 ปุคคคัลลเถระเป็นประธานจัดงานและอำนวยการทั่วไป เพราะ

ท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่ มีความรู้แตกฉาน เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก เป็นที่เคารพนับถือของพระภิกษุและประชาชนทั้งหลาย เมื่อได้รับมอบให้เป็นหัวหน้าเช่นนั้นแล้วท่านโมคคัลลปุคคคิสต์เถระจึงเรียกประชุมสงฆ์ จัดทำสังคายนาที่โอศาคาราม เมืองปาฏลิบุตร เพื่อหาทางชำระกำจัดพวกเดียรถีย์ให้หมดไป โดยการไต่ถามปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ภิกษุที่ปลดอมบวชไม่สามารถที่จะตอบปัญหาได้ เพราะคำที่ท่านไม่ได้เรียนพระธรรมวินัย ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ นั้น ท่านโมคคัลลปุคคคิสต์เถระได้ร่ายกรองถกถวักถุชน เพื่อแก้ปัญหานั้นๆ ที่ยังคลุมเครือให้กระจ่างแจ้ง ได้ตั้งคำถามและคำตอบไปด้วยในคำ ถกถวักถุคือเรื่องที่ถกถวักถึงบุคคลและจิตถุ ถกถวักถึงธรรมหมวดใดก็เรียกตามชื่อของธรรมหมวดนั้น เช่นถกถวักถึงบุคคลก็เรียกว่า ปุคคถกถา ถกถวักถึงความเลื่อมก็เรียกว่า ปริหานถกถา รวมทั้งหิมคัม ๒๑๘ ถกถา (เรื่อง) ถกถวักถุเป็นหนังสือเล่มหนึ่งบรรดาพระอภิธรรม ๗ คำภีร์ หรือที่เรียกกันว่าสัตตปกรณ (หนังสือ ๗ เล่ม) คือ ๑ ขัมมสังคินี, ๒ วิภังคะ ๓ ชาดกถา ๔ ปุคคถบัญญัติ ๕ ถกถากถุ ๖ ยมกะ ๗ ฐาเนะ นักปราชญ์ทั้งหลายให้ความเห็นว่าถกถวักถุไม่ใช่

พุทธพจน์ เพราะภควัตถุแต่งตั้งให้ดัง คือในคราวทำสังคายนา
ครั้งที่ ๓ ในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช หลังจากพุทธ
ปรินิพพานแล้ว ๒๓๖ ปี แต่ท่านก็ตั้งปัญหาเถระ ผู้อำนวยการ
สถาบันการศึกษาต่างได้ให้ความเห็นว่า แม้ภควัตถุ
จะแต่งตั้งให้ดังดังทักถามมาแล้วก็ตาม แต่ภควัตถุก็จัดเป็น
พระพุทธรูปได้ เพราะท่านผู้แต่งได้ยกเอาพระพุทธรูปที่ตก
ซึ่งมาอธิบายให้เข้าใจง่าย เนื้อธรรมในหนังสือเล่มนั้นจะเป็น
อะไรก็ได้ นอกจากพระพุทธรูปเท่านั้น เป็นที่สังเกตว่าภคว
ัตถุซึ่งแต่งตั้งให้ดังดังของบรรดาพระอภิธรรม ๗ คำว่า แต่
ทำไมจึงไม่เรียงไว้ให้ดังดัง

สิ่งที่สำคัญที่สุดในการแต่งตั้งคายนาครั้งที่ ๓ นั้นคือ พระ
เจ้าอโศกมหาราชได้ทรงส่งสมณทูตไปประกาศพระพุทธศาสนา
ในรัฐและประเทศต่าง ๆ รวม ๙ สายด้วยกันคือ.—

๑. พระมัทสนิกเถระ ไปแคว้นแคชเมียร์และคันธาระ
๒. พระมหาเทวเถระ ไปมหิสต์กมณฑล ซึ่งอยู่ทาง
ทิศใต้แม่น้ำโคชาวารี ได้แก่แคว้นไมซอร์ในปัจจุบัน
๓. พระรักชิตเถระ ไปอนาดีประเทศ ซึ่งอยู่ในเขต
กะนะระ (Kanara) แคว้นบอมเบ

๔. พระโยนกขัมมรักชิตตเถระ ไปอปรนัชนบท ซึ่ง
อยู่ริมฝั่งทะเลทางทิศเหนือในแคว้นบอมเบ ได้แก่ กุชราต
(Gujarat)

๕. พระมหาขัมมรักชิตตเถระ ไปมหาวิญญูชนบท ซึ่ง
อยู่ทางอินเดียตะวันตก

๖. พระมหารักชิตตเถระ ไปโยนกประเทศ ได้แก่ กรัซ

๗. พระมัชฌิมเถระ พร้อมด้วยพระเถระอีก ๔ รูป คือ
พระกัณฐปโกตตเถระ, พระอพลทเวเถระ, พระทุนทุภิสัณฐเถระ
ไปหิมวันตประเทศ ได้แก่ เนปาล

๘. พระโสณะและพระอุตตระ ไปสุวรรณภูมิ (ตาม
ประวัติศาสตร์ของไทยว่า สุวรรณภูมิ ได้แก่ นครปฐม แต่ตาม
พงศาวดารของพม่าว่า สุวรรณภูมิได้แก่เมืองสะเทิม อันตั้ง
อยู่ในประเทศพม่า นักปราชญ์ชาวอินเดียและตะวันตกหลาย
ท่านให้ความเห็นว่า ประเทศไทย พม่า ลาว เขมร และ
ญวน รวมเรียกว่าสุวรรณภูมิ มีต้นเหตุที่ เพราะเป็นความเห็น
ที่ไม่เข้าข้างตัว)

๙. พระมหินทเถระ, พร้อมด้วยพระเถระอีก ๔ รูป คือ
๑ พระอิตถียเถระ, ๒ พระอุคคียเถระ ๓ พระธัมมพลเถระ &
พระพุทธีสารเถระ ไปคัมพูชนิประเทศ ได้แก่ ประเทศลังกา

จากหลักฐานข้างบนนี้เราจะเห็นได้ว่า สมัยนั้นพระภิกษุ
พุทธสาวกได้เที่ยวจาริกไปประกาศ พระพุทธศาสนาใน รัฐและ
ประเทศต่างๆ ได้รับความลำบากนานาประการ แต่ท่านเหล่านั้น
ก็หาได้คำนึงถึงอันตรายทั้งหลายไม่ มุ่งหวังแต่ประโยชน์ส่วน
รวมเป็นใหญ่ สละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน
ทั้งหลาย ท่านเหล่านั้นนอกจากจะรักษาพระวินัยแล้ว ยังจะ
ต้องทำประโยชน์ให้แก่ประชาชนด้วย ไม่ใช่ว่าจะนอนรักษา
พระวินัยอยู่ที่กุฏิอย่างเดียว โดยมีได้ทำประโยชน์ใดๆ ให้แก่
ส่วนรวม เมื่อคิดเทียบกับพระสมัยปัจจุบันก็นับว่าไถ่ถอน
มากอยู่

สรุปการทำสังคายนาครั้งที่ ๓

๑. สังคายนาครั้งที่ ๓ ทำอยู่ที่อโศการาม เมืองปาฏลิ-
บุตร (ปูณณคร)
๒. พระโมคคัลลิตตเถระเป็นประธาน
๓. พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นองค์อุปถัมภ์
๔. พระอรหันต์พันรูปเข้าร่วมประชุม
๕. จุดประสงค์ข้อใหญ่ใจความที่สำคัญที่สุดในการทำ
สังคายนาคราวนี้ ก็เพื่อขจัดเหล่ามิชฌาผู้ปลุกปั่นวุ่นใน

พระพุทธศาสนาให้หมดไป เพื่อความดำรงมั่นอยู่แห่งพระ
ธรรม

๖. ทำอยู่ ๘ เดือนจึงเสร็จ

๗. เมื่อพุทธปรินิพพานได้ ๒๓๖ ปี

เป็นที่แปลกใจว่าทำไมถึงคายนา ครึ่งนี้ จึงไม่ปรากฏใน
จุลลวักกะ แห่งพระวินัยปิฎก จรรณคดีพระพุทธศาสนาฝ่าย
มหายานของธิเบตและจีน และรายงานของท่านหลววจินฮ้วน
ฉางก็มิได้อ้างถึง ผู้ต้องการความพิสดารโปรดค้นคว้าได้จาก
หนังสือมหาวิงสระ ที่ปวงสระ และสมันตปสาทิกา

เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๕ ท่านหลววจิน ฟาเหียน ได้เดินทาง
ไปเยี่ยมเมืองปาฏลีบุตร และได้ศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่ง
เมืองปาฏลีบุตรนี้ เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๗ ท่านหลววจินฮ้วน
ฉางก็ได้ไปเยี่ยมเมืองปาฏลีบุตรเช่นกัน ตามรายงานของท่านว่า
สมัยนั้นปาฏลีบุตรได้กลายเป็นเมืองร้างแล้ว มีเหลืออยู่แต่
ศาลปรักหักพังของบ่อนปรการ กำแพงเมือง เจดีย์ วิหาร
และสถานที่สำคัญบางแห่ง เนื่องจากปาฏลีบุตรอยู่ในที่ราบ
ลุ่มริมฝั่งแม่น้ำคงคา จึงปรากฏว่าลูกน้ำท่วมอยู่บ่อยๆ ผู้ประ
สงค์จะไปเยี่ยมเมืองปาฏลีบุตร ให้ชนรถไฟจากกัลกัตตาไป

ลงบันได เมืองหลวงของแคว้นพิหาร จากบันไดไปปาฏดัมปุรี
ระยะทางประมาณ ๕ ไมล์ จะไปรถแท็กซี่ รถม้า รถบัส
หรือรถสามล้อก็ได้ สถานที่ควรดูมีซากปรักหักพังของเมือง
เก่า สระน้ำ หอดูดาวารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช และ
ที่ประหารชีวิตคน

Nalanda University มหาวิทยาลัยนาลันดา

ถึงแม้ว่านาลันดาจะมีใช้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในสายตาของชาว
พุทธเหมือนกันกับสถานที่อื่น ๆ ก็ตาม แต่ชื่อเสียงและเกียรติคุณ
ของนาลันดาที่ยังหอมกรุ่นอยู่ทั่วไปในวงการศึกษานี้แห่งพระพุทธรูป
คำสอน ชาวพุทธทั่วโลกพากันถือว่ามหาวิทยาลัยนาลันดาเป็น
เพชรน้ำหนึ่ง เป็นคลังวิทยาของพระพุทธศาสนา เป็นสถาน
การศึกษาระดับสูงสุด และเป็นแหล่งเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ที่สำคัญยิ่งกว่าที่อื่น ๆ ในสมัยนั้น

มหาวิทยาลัยนาลันดาตั้งอยู่ทางทิศใต้ของเมืองปาฏดัมปุรี
ประมาณ ๖๐ ไมล์ อยู่ห่างจากราชคฤห์ทางทิศเหนือ ๕ ไมล์
มีทางรถยนต์และรถไฟไปได้สะดวก ผู้ประสงค์จะไปเยี่ยม
นาลันดาให้ขึ้นรถไฟจาก กัลกัตตา ไปลง สถานี บักเตียปุระ
(Bukhtiapur) แล้วขึ้นรถไฟสายเล็กไปยังราชคฤห์ รถไฟ

ผ่านสถานี่นาถนทา ที่นาถนทามบ้านพักของรัฐบาลเพียงพอ
และสะดวกในการที่จะพักผ่อนนอนหลับ หรือเพื่อความสะดวกยิ่ง
ขึ้นให้คิดต่อไปยัง พระภิกษุไทยที่กำลังศึกษาอยู่ที่นาถนทาโดย
ตรง จะได้รับคำแนะนำอย่างละเอียด เพราะโดยมากพระไทย
ที่ศึกษาอยู่นั้นได้อาศัยอยู่คนเดียวมานาน จำนาญในการเดินทางมาก

ตามที่ปรากฏในอุบาสักสูตร หน้า ๖๓ แห่งมัชฌิมนิกาย
เล่มที่ ๑๓ ว่านาถนทาเป็นหมู่บ้านที่กว้างใหญ่ไพศาล มากไป
ด้วยผู้คน เกิดอนกถันด้วยมนุษย์ ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัส
แก่ อุบาสักหับติว่า “ อัยยัง นาถนทา เจว มัตตา จ พุชฺชา
อาภิณณมนุสสา ๑๑ ” ที่นาถนทามักหับติอยู่หลายคน เช่น
อุบาสักหับติ และนายเดปา เป็นต้น เมื่อก่อนที่พระพุทธองค์ยัง
ไม่ได้เสด็จไปนาถนทา อุบาสักหับติได้เฝ้าศาสดาเสนามาก่อน
เมื่อพระองค์เสด็จไปนาถนทาประทับอยู่ที่ป่าวาริณัมพวัน ได้
ตรัสพระธรรมเทศนาเรื่องกรรมสามอย่างคือ กายกรรม วา-
จกรรม และมโนกรรม ได้ทรงนำอุทาหรณ์มาเปรียบเทียบอย่าง
แจ่มแจ้ง จนอุบาสักหับติกลับมามีใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเปิด
ประตูรับชาวพุทธ มีดีรบันนิครนถ์ จนเป็นเหตุให้นครนถนาฏบุตร์

เกิดเสียใจที่ได้สูญเสียคบคิดกันร่ำรวยไป นิกรณนาฏบุตร์
ได้ตั้ง คหบดีไปโก้นคอบ บัญหาเรื่อง กรรม กับพระ ผู้มีพระภาค
หมายที่จะได้ให้พระพุทธรูปของก้านและยอมตนเป็นลูกศิษย์ของตน
แต่กลับปรากฏผลตรงข้าม คือเมื่ออุปบาสได้ไปสนทนากับ
พระองค์แล้ว ถูกพระองค์ได้เอาจนไม่มีทางออก เมื่อเป็น
เช่นนั้นอุปบาสจึงได้ประกาศตนเป็นพุทธมามกะในที่สุดต่อพระพักตร์
ของพระผู้มีพระภาค เมื่อผลกลับตรงกันข้ามเช่นนั้นทำให้
นิกรณณ์เสียใจเป็นอย่างมาก จนถึงกับบ่นเป็นไข้ เกิดโรคหิด
คันสูง เดือดพุ่งออกจากปาก ลูกศิษย์ได้ช่วยกันห้ามไปยังป่าวา
บุรี และได้บริษิพพานที่นั่น (โปรดดูอรรถกถาอุปบาสสูตร) ใน
สมัยต่อมา นายเตปาได้ บริจาคทรัพย์ ส่วนตัวสร้าง หอมน้ำและ
ธรรมศาลาถวายพระพุทธรูป ค้ำตามหาวัระหรือ นิกรณนาฏ-
บุตร์ได้มาเผยแพร่วินัยค้ำนาอยู่ท่ามกลางท่านเป็นเวลายาวนาน
ท่านคารนาถ (Tarnath) นักประวัติศาสตร์ที่เรื่องนาม
ของชิเบคได้กล่าวไว้ในรายงานของท่านว่า พระเจ้าอโศกมหา
ราชได้ทรงสร้างวิหารไว้ที่นาถันทาหลายหลัง กษัตริย์ผู้วิเศษ
ทรงสร้างวิหารไว้ ๓๐๘ หลัง ดังนั้นจึงพิสูจน์ให้เห็นว่านาถันทา
ได้เจริญมานานแล้ว ท่านหลวงจีนฟาเหียนดูเหมือนไม่ได้ไป

เยี่ยมญาตินา เพราะตามรายงานของท่านไม่ได้กล่าวถึง
ญาตินาเลย

Hiuen Tsang's Account บันทึกของท่านหลวงจีนฮวนฉาง
ท่านหลวงจีนฮวนฉางนักจาริกแสวงบุญคนสำคัญของจีน
ได้ผ่านการศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยญาตินาเป็นเวลาถึง ๕ ปี ท่าน
รู้นอกจากจะเป็นนักคิดทบทวนหาคำตอบแล้ว ยังเป็นนัก
ศึกษาที่เรื่องนามอีกด้วย จะขอเล่าถึงประวัติของท่านหลวงจีน
ฮวนฉางพอเป็นสังเขป

ตามประวัติว่า หลวงจีนฮวนฉาง (Hiuen Tsang) หรือ
ถึงสมัยเป็นบุตรชายคนที่ ๔ ของตระกูล ที่ราววัยและมั่งคั่ง
ตระกูลหนึ่ง ซึ่งเคร่งครัดในพิธีสงฆ์ บิดาของท่านเป็นผู้
แก่เรียน เมื่อสมัยเป็นเด็กหลวงจีนฮวนฉางได้รับการศึกษา
จากบิดา เนื่องจากบิดาของท่านเป็นผู้คงแก่เรียนและยึดมั่น
อยู่ในศาสนา ท่านฮวนฉางจึงได้รับการศึกษาและอบรมเป็น
อย่างดีมาแต่สมัยเป็นเด็ก ท่านเกิดเมื่อคริสต์ศักราช ๖๐๐
และบวชเป็นพระเมื่ออายุ ๒๐ ปี เมื่อบวชแล้วก็ออกเดินทาง
ท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อแสวงหาความรู้ ได้ศึกษา
วรรณคดีพระพุทธศาสนา ภายใต้การนำของนักปราชญ์ฝ่าย

พระพุทธศาสดาหลายท่าน จนแตกฉานเชี่ยวชาญหาตัวจับได้ยาก ข้อเลี้ยงของท่านจึงแผ่จรไปทั่วทิศานุทิศ.

หลังจากได้ท่องเที่ยวในประเทศจีนมาเป็นเวลานานหลวงจีนฮวงฉางจึงได้ออกเดินทางไปประเทศอินเดีย เพื่อนมัสการพุทธสังเวชนียสถาน และเพื่อศึกษาพระพุทธศาสดา หลังจากอุปสมบทแล้ว ๘ พรรษา ท่านก็ออกเดินทางไปประเทศอินเดีย การเดินทางของท่านได้ผ่านอันตรายอย่างเฉียดชีวิตประชาชนตามหมู่บ้าน ค่ำบดและสถานที่ที่ผ่านไป บางคนก็ทำให้การช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แต่บางคนก็กดขี่ตรงกันข้าม อย่างไรก็ตาม การเดินทางของท่านก็ถึงอินเดียตามความประสงค์ ท่านได้ท่องเที่ยวอยู่ในอินเดียประมาณ ๑๖ ปี และได้เข้าศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยนาลันทาเป็นเวลา ๕ ปี ภายใต้อำนาจของท่านดีดกัทธิการบดของมหาวิทยาลัยนาลันทา ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในอินเดีย ท่านได้บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ในอินเดียสมัยนั้น เป็นต้นว่า ความเป็นอยู่ของประชาชน กิจกรรมพระพุทธศาสดา ระบบการศึกษา ค่าครองชีพ การเมือง การคมนาคม การค้าขาย และอื่นๆอีก แม้แต่

ชาวอินเดียเองก็ยากที่จะเขียนได้อย่างนั้น หดวงจันทร์ดวง
 ได้กลับคืนประเทศจีนเมื่อ คริสต์ศักราช ๖๔๕ ท่านได้กล่าว
 ไว้ว่า “ข้าพเจ้าได้เดินทางข้ามทะเลทรายอันแสนแห้งแล้งและ
 กันดาร บินป้ายภูเขาที่เต็มไปด้วยหิมะและโหดหิน ได้คบค้า
 สัมภาษกับคนทุกชนทุกวัย ดังนั้นข้าพเจ้าจึงรู้สึกดีใจเป็นอย่าง
 มากที่สามารถนำอันตรายมาได้จนตลอดรอดฝั่ง ทั้งนี้เห็นจะ
 เป็นเพราะศรัทธาอันแก่กล้าของข้าพเจ้า ที่ได้โน้มน้าเอาพุทธา
 นุสัทธิเป็นอารมณ์” เมื่อกลับไปแล้วท่านได้ลงมือเขียนรายงาน
 เกี่ยวกับการเดินทางของท่าน และได้แปลคำภีร์พระพุทธานุญาต
 จากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาจีนหลายเล่ม รัฐบาลจีนได้มอบ
 หนังสือของท่านชุดหนึ่งให้แก่รัฐบาลอินเดีย และรัฐบาล
 อินเดียได้มอบให้แก่สถาบันการศึกษานานาชาติอีกต่อหนึ่ง เมื่อ
 ปีคริสตศักราชที่ ๖๖๔ คือเมื่ออายุได้ ๖๔ ปี ท่านก็ถึงแก่
 มรณภาพ นี่คือชีวิตตัวอย่างของสมณดัตถยบุตร ควรที่พวก
 เราจะพากันเจริญรอยตามท่าน โลกของเราแคบเข้าทุกวัน
 การติดต่อกับโลกภายนอกก็สะดวก และนับแต่วันจะสะดวกยิ่งๆ
 ขึ้น ไม่เป็นการสมควรเลยที่พวกเราเหล่าดัตถยบุตรจะมาพากัน
 นอนกอดหมอน้อยอยู่กับที่ โดยมีโยที่ชาวโลกทั้งหลายจะพากันตั้ง

หน้า^๒คังคารอรับแสงสว่างแห่งพระธรรมจากท่าน อยู่ทุกเมื่อเชอ
 วัน ชาวพุทธไม่เคยใจแคบ พระพุทธไม่ใช่คนเห็นแก่ตัวพระพุทธ
 ต้องทำงานเพื่อเป็นประโยชน์^๑แก่ประชาชน (พหูชนิกาย
 ดุชย) เรายังจำพระพุทธพจน์^๒ข้อนี้ได้ แต่น้อยคนนักที่จะนำมา
 ปฏิบัติ จึงไม่น่าเสียใจเลยที่คนเขาพูดกันว่า พระโดยมากเป็นโรค
 สมองอักเสบ ซึ่งรวมทั้งข้าพเจ้าคนหนึ่งด้วย เราขอรับฟังโดยมี
 เหตุผล แต่เราจะไม่ยอมก้มศีรษะให้เขาว่าต่อไปอีกแล้ว ตาม
 รายงานของท่านหลวงจีนฮ้วนฉวนว่า นาดันทาแวดล้อมด้วยสระ
 ๓ สระแต่ละสระเต็มไปด้วยปทุมชาติหลากหลาย มีทั้ง
 ดัตตบงกชดีแดงเข้ม ปุณทริกดีขาวงาม อีกทั้งบัวหลวงชนิดดับ
 กันอย่างไ้ระเบียบ มีป้าม่วงเรียงรายอยู่รอบๆ เป็นสถานที่
 รื่นรมย์มาก เสากุฏิวิหารแกะสลักอย่างปราณีตบรรจงด้วย
 ไม้ช่างฝีมือเยี่ยม ธรรมศาลาก็ประดับตกแต่งด้วยเครื่อง
 อลังการที่ด้วยหุร หนูส่ง^๓ที่ทรงศีลและคงแก่เรียน ถัดวัดมนต์
 ใหญ่พระทุกคำเข้า เป็นเสียงที่เต็มไปด้วยความเยือกเย็นและ
 เมตตากรุณา นักศึกษาที่ไปจากวรรณะ ตระกูล ชาติ ดัทธิ
 นิกาย และศาสนาต่างๆ ก็มี ความศรัทธา^๔ที่ เต็มอกันด้วย
 คุณธรรม ดังวรในกฎระเบียบ ดังนั้นนาดันทาจึงเป็นมหา-

วิทยาลัยที่ยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียงที่สุด ซึ่งชาวพุทธทั่วโลกจะดื่ม
 ดื่มมิได้ เพราะเป็นสภากิจการสถานของนานาชาติ ซึ่งได้เจริญ
 มาแล้วสมัยเมื่อชาวยุโรปยังไม่รู้จัก คำว่าวัฒนธรรมเลย.

Seat of Highest Learning สถาบันการศึกษาชั้นสูง
 มหาวิทยาลัยนาตันทา มิได้เปิดรับนักศึกษาทั่วไปเหมือน
 กับมหาวิทยาลัยแห่งอื่น ๆ ที่มีอยู่ในอินเดียสมัยนั้น วิชาเพาะ
 คนที่มีความรู้สูงและความสามารถจริง ๆ ดังนั้นสถานการศึกษ
 แห่งจึงมีชื่อเสียงมาก มีนักศึกษาเดินทางจากประเทศต่าง ๆ
 เป็นจำนวนมากไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ แม้ว่าการ
 เดินทางของท่านเหล่านั้นจะลำบากแสนสาหัสเพียงใด แต่ก็หา
 ได้หัวใจโหดและยอเยื้อต่ออุปสรรคเหล่านั้นไม่ เพราะชื่อเสียง
 เกียรติคุณของมหาวิทยาลัย มีอำนาจเหนืออันตรายทั้งหลาย
 นักศึกษาต่างชาติไปจากประเทศจีน ซิบเบต และ เกาหลี ท่าน
 หลวงจีนฮ้วนฉาง และหลวงจีนฮวดถึง เป็นภิกษุจีนที่เข้าศึกษา
 ในมหาวิทยาลัยนาตันทา ท่านผู้ช่วยและท่านอารายวรมะ
 นักศึกษาชาวเกาหลีได้เข้าศึกษาอยู่ที่นี่เป็นเวลาหลายปี การ
 ดมภ์ครัวเข้าเป็นนิตติคของมหาวิทยาลัยไม่ใช่ของง่าย จะต้องผ่าน
 การคัดเลือกโดยอาจารย์ผู้ชำนาญหลายท่าน คณะกรรมการ

จะเลือกเฟ้นเอาเฉพาะนักศึกษาที่เด่นจริง ๆ ท่านหัดวงเงิน
 ๑๐ คน จะผ่านการคัดเลือกไปได้เพียง ๒-๓ คนเท่านั้น การ
 คัดเลือกนั้นมิใช่ว่าจะสอบแต่วิชาความรู้อย่างเดียว ต้อง
 สอบภาคปฏิบัติและความสามารถด้วย เท่าที่เท่าเช่นนักเพื่อ
 เป็นการรักษามาตรฐานของมหาวิทยาลัยให้คงอยู่ และเจริญ
 ยิ่งขึ้น เมื่อนานตามข้อเสนองานไปในสถานที่ต่าง ๆ ทั้ง
 ภายในและนอกประเทศ เป็นเหตุให้บางคนปดอมตัวว่าเป็น
 นักศึกษาของมหาวิทยาลัยนาถนา เพราะผู้ดำริจัดการศึกษา
 จากที่ ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความรู้และความสามารถ
 จริง ๆ ได้รับการต้อนรับปรบมือจากประชาชนเป็นอย่างดี
 เมื่อเกียรติคุณของนาถนาจรไปในสถานที่ต่าง ๆ ทำให้
 สถานการศึกษาแห่งอื่น ๆ ต้องด้อยรั้งลงไป มีนักศึกษา
 เดินทางมาจากสถานการศึกษาดัง ๆ เพื่อไต่ถามที่ หมายถึง
 ปรานักศึกษานาถนาให้อยู่ แต่ถูกคัดกลดของนักศึกษา
 นาถนาจนหน้าหงาย จนไม่มีใครที่จะกล้ามาว่าและขอต่อกร
 อีก เมื่อเป็นเช่นมหาวิทยาลัยนาถนาจึงเด่นเป็นขวัญใจของ
 ชาวพุทธทั่วทุก

System of Learning ระบบการศึกษา

วิธีการศึกษาของมหาวิทยาลัยนาถันทา หนักไปในทาง
ภาคปฏิบัติได้แก่ ปาฐกถา และแสดงธรรม นักศึกษาที่
นอกจากจะเรียนในชั้นเป็นประจำแล้ว ยังได้เข้าอาจารย์สอน
เป็นพิเศษอีกด้วย ทางมหาวิทยาลัยได้ส่งนักศึกษาออกไป
ปฏิบัติงานตามหมู่บ้านและสถานที่ต่าง ๆ อบรมสั่งสอน
ประชาชนให้รู้จักรักษาความสะอาด การทำมาหากิน และ
เผยแพร่พระพุทธศาสนาไปด้วยในตัว นับว่าเป็นสถานการ
ศึกษาแห่งแรกในโลกที่ได้ทำงานเพื่อประชาชน และพระพุทธ
ศาสนาอย่างจริงจัง.

Course of Study หลักสูตรการศึกษา

มหาวิทยาลัย ได้วางหลักสูตรการศึกษาไว้อย่างกว้าง
ขวางมาก แทบจะกล่าวได้ว่า ได้รวมเอาวิชาทุกชนิดที่มีอยู่
ในอินเดียสมัยนั้นเข้าเป็นหลักสูตร มีสอนกันทั้งทางธรรมและ
ทางโลก วิชาที่สำคัญมี พุทธปรัชญา ปรัชญาสากล
ตรรกวิทยา ศัพทวิทยา พระเวท วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์
ภูมิศาสตร์ ศิลปศาสตร์ คณิตศาสตร์ ทัศนศาสตร์ ดาราศาสตร์
นิรุกติศาสตร์ กฎหมาย วรรณคดี และอื่น ๆ อีก

Academic life ความเป็นอยู่ในสถานการศึกษา

เนื่องจากนักศึกษามหาวิทยาลัยนาถนา เป็นนักศึกษา
ผู้ใหญ่ มีความรู้แตกฉาน เจนจัดในภาคปฏิบัติมาแล้ว ดังนั้น
ความเป็นอยู่ของนักศึกษา จึงมีลักษณะดีกว่าสถาน
ศึกษาแห่งอื่น ๆ นักเรียนทุกคนได้ใช้ชีวิตอยู่กับการเรียน
กันมา แด่งตำรา หัดไต่หวาที่ แด่งปารูกลา ซึ่งถือกันว่า
เป็นของที่จำเป็นมากในสมัยนั้น การไต่เถียงธรรมและปรัชญา
ของแต่ละลัทธิและคำสอนนั้นถือว่าเป็นกีฬาชนิดหนึ่ง นักศึกษา
นาถนามีลักษณะดีในการไต่เถียงอย่างอิสระ ถือว่า
เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ดังนั้นจึงมีหลาย
ครั้งคอหลายครั้งทนนักศึกษาต่างชาติ คำสอนได้ไต่เถียงแสดง
ความคิดเห็นตามลัทธิของตน จนเป็นเหตุให้มีความไม่สงบ
เกิดขึ้นบ่อยๆ แต่เพราะอาศัยความสามารถของท่านอธิการบดี
นาถนาจึงสามารถยับยั้งตนต่อลูกศิษย์และมรดุ้มเหตุนั้นมา
โดยเรียบร้อย

University's Teachers อาจารย์ของมหาวิทยาลัย

เพื่อความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น มหาวิทยาลัยได้แสวงหา
อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ เชี่ยวชาญในวิชาการแขนงต่างๆ ทั้ง

ในอินเดียและต่างประเทศ ทั้งยังได้ส่งนักศึกษาของมหา-
 วิทยาลัยไปเป็นครูสอนตามสถานการศึกษาต่าง ๆ ปรากฏว่า
 มีนักศึกษาวินิจฉัย เป็นครูสอนอยู่ที่ประเทศชิลี และ จีน
 หาดายรูป นอกจากจะมีหน้าที่ในการสอนแล้ว อาจารย์ของ
 มหาวิทยาลัย ยังจะต้องเป็นนักเขียนด้วยเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
 ด้วย ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า เทียวจาริกแสดง
 ชกรรมไปตามสถานที่ต่าง ๆ และต้องเรียนรู้ภาษาของท้องถิ่น
 นั้นๆด้วย เพื่อเป็นการสะดวกในการสอน ปรากฏว่าในสมัยนั้น
 มีพระภิกษุอินเดียที่พูดภาษาจีน และพระภิกษุจีนที่พูดภาษา
 อินเดียและสันสกฤตได้หาดายรูป อาจารย์คนสำคัญของมหา
 วิทยาลัยนาถนทา มีท่าน วสุพันธุ' สัตถะวัระ ชัมมวัคคิ
 ชัมมปาละ อริยเทวะ อติสสที่บั้งกระ ชวนฉาง และ อติส
 เป็นต้น จะขอเล่าถึงชีวประวัติของท่านเหล่านั้นเป็นสังเขป,

อริยเทวะ.

อริยเทวะ เป็นพระภิกษุที่มีชื่อเสียงรูปหนึ่ง ท่าน
 คารนาถลงมาประเทศชิลี บันทึกไว้ว่า บางที่ท่านอริยเทวะ มีคน
 เรียกกันว่าเทวะหรือเทพ เพราะเป็นที่รักของเพื่อนสหัมมิก

ทั้งหลาย ท่านหลวงจีนฮ้วนฉวนถามว่า ท่านอริยเทวะเป็น
 ลูกศิษย์หัวแก้วหัวแหวนของท่านนาคเศรษฐี ก่อนที่จะมาขอคน
 เป็นลูกศิษย์ของท่านนาคเศรษฐี ท่านอริยเทวะได้ไต่ถามกับนาค
 เศรษฐี เมื่อเห็นว่านาคเศรษฐีเป็นผู้มีความรู้จริงขอมอบตัวเป็นลูก
 ศิษย์ของท่าน เมื่อได้ศึกษายูงายได้ท่านนาคเศรษฐีพอสมควร
 แล้ว อริยเทวะจึงได้ลาอาจารย์เดินทางไปยังมคธรัฐ และได้
 เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยนาถันทา ซึ่งสมัยนั้นเพิ่งจะเริ่มตั้งใหม่
 ยังไม่เจริญ ท่านได้เขียนหนังสือไว้หลายเล่ม

สีลภัทระ

ท่านหลวงจีนฮ้วนฉวน ผู้เป็นลูกศิษย์ของท่านสีลภัทระได้
 บันทึกชีวประวัติของท่านไว้ว่า สีลภัทระเป็นราชโอรสของพระ
 เจ้า สมณฐะ (แคว้นเบงกอลตอนนอก) สมัยเขาวัยทรงมีพระ
 ทิพยลักษณ์ในการศึกษาเป็นอย่างมาก ในสมัยต่อมาได้ทรงออก
 ผนวช และได้เสด็จไปแสวงหาความรู้ตามสถานการศึกษาต่าง ๆ
 ในที่สุดก็ได้เข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาถันทา ท่านหลวงจีน
 ฮ้วนฉวนได้ศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาจากท่านสีลภัทระนี้ ท่าน
 สีลภัทระ เป็น ลูก ศิษย์ ของ ชัมมปาละ ซึ่ง เป็น เจ้า อาวาส ของ

นาถมหาวิหาร ในสมัยนั้น เมื่ออายุได้ ๓๐ ปีมีพราหมณ์คนหนึ่งซึ่งเดินทางมาจากอินเดียคอนไคเพื่อโต้เถียงปัญหากับชิมปาละ ชิมปาละได้ตั้งให้สัตถัทธะไปเป็นคู่ไต่อาที ผลปรากฏว่าสัตถัทธะได้ชัยชนะในการโต้ว่าที่ครั้งนั้นอย่างงดงาม ตั้งแต่บัดนั้นมาชื่อเสียงของสัตถัทธะ ก็กระฉ่อนไป ตามสถานที่ต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงสดับข่าวชัยชนะของสัตถัทธะก็ทรงโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง และมีพระประสงค์ที่จะถวายหมู่บ้านแห่งหนึ่งแก่ท่านเพื่อเก็บด้วยมาบำรุงมหาวิหาร แต่ท่านไม่รับและถวาย พระพรทุกให้ พระเจ้าแผ่นดิน ทรงทราบว่า สมณสักขียุคนี้มีมีความพอใจในการศึกษาและปฏิบัติธรรม ท่านให้บริสุทธิจากอาสวะทั้งห้า ไม่พัวพันติดอยู่ในปติโพธิอันจะเป็นทางนำไปสู่ความหายนะ ประโยชน์อะไรเพียงหมู่บ้านเล็กน้อยเท่านั้น

ท่านหลวงจีนฮวงฉางได้กล่าวไว้ว่า ท่านชิมปาละสัตถัทธะ และท่านคุณมตี ได้ทำประโยชน์ให้แก่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ยากที่จะหาใครเสมอเหมือนในสมัยนั้น ท่านสัตถัทธะได้รับ แต่งตั้งให้เป็น อธิการบดี ของ มหาวิทยาลัย

นาถันทาเมื่อคริสต์ศักราช ๖๓๕ คาดว่าอย่างน้อยขณะนั้นท่าน
มีอายุประมาณ ๕๐ ปี ท่านตั้งภูมิลำเนาเป็นนักตรรกวิทยาที่หา
ตัวจับได้ยาก ได้แต่งหนังสือเกี่ยวกับตรรกวิทยาหลายเล่ม ซึ่ง
ขณะนั้นได้เขียนไว้เป็นภาษาอียิปต์

วสุพันธ์ุ

วสุพันธ์ุ เกิดเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๔ เป็นบุตรของพราหมณ์
ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งที่เมืองปฐุษาปุระ พราหมณ์ผู้นั้นมีบุตรด้วยกัน
๓ คนคือ อสังคะ วสุพันธ์ุ และ วิริญจิวัดคุณะ ในสมัยต่อมา
วสุพันธ์ุได้ลาท่านบิดาออกบวชแล้วเดินทางไปศึกษาที่มหาวิทยาลัย
นาถันทา ครั้นแรกได้บวชเป็นพระฝ่ายหินยาน ได้เขียนหนังสือ
ไว้หลายเล่ม เช่น อภิธรรมโกษะ ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือที่สำคัญ
ที่สุดที่ท่านได้เขียนขึ้น อภิธรรมโกษะเขียนเป็นต้นดังกฤตและ
บาลีผสมกัน อธิบายเรื่อง จิต เจตสิก รูป และนิพพาน คล้าย
กับอภิธรรมมัญจุรังคะของท่านอนรรฆุททอาจารย์ หนังสือเล่มนี้ยัง
ไม่มีใครแปลเป็นอังกฤษ ขณะนั้นใช้เป็นหนังสือหลักสูตรชั้น
ปริญญาโทของสถาบันการศึกษา นาถันทา นอกจากหนังสือ
เล่มนี้แล้ววสุพันธ์ุยังได้แต่งหนังสืออีกเล่มหนึ่งชื่อ ปรมารตลปติ

และยังมีหนังสือออกหลายเล่มที่เกี่ยวกับตรรกวิทยา ที่ท่านได้
รจนานชน เช่นตรรกศาสตร์และวาทวิทยา เป็นต้น

ธัมมปาละ

ธัมมปาละ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสของนาถันทา
มหาวิหารเป็นเวลายาวนาน ท่านชื่อนางกตาวาธามัมมปาละ
เป็นโปตัส (โพธิสัตว์) ของนาถันทา เกิดที่อินเดียตอนใต้ ที่
เมืองกานจิปุระ บิดาของท่านเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าแผ่นดิน
ในรัฐนั้น ต่อมาเกิดเบื้อหน้ายโสจ จึงได้ดำท่านบิดาออกบวช
ได้เดินทางจาริกไปในที่ต่าง ๆ ทางภาคใต้ของอินเดีย และใน
ที่สุดได้เดินทางเถรจนไปถึงอินเดียทิศเหนือ ได้เข้าศึกษาที่
มหาวิทยาลัยนาถันทา ธัมมปาละเป็นนักไต่คว้าที่ปากเอกลคน
หนึ่ง ตามรายงานของท่านชื่อนางกตาวาธามัมมปาละได้ไต่คว้าที่กับ
พวกเดียรถีย์ที่เมืองโกตัมพี การไต่คว้าที่ครั้งนั้นคนไปฟังอย่าง
คับคั่ง ผลปรากฏว่าธัมมปาละเป็นฝ่ายชนะ ชาวเมืองโกตัมพี
ได้สร้างอนุสาวรีย์ของท่านไว้สดานที่ไต่คว้าที่

ธัมมกิริติ

ธัมมกิริติ เกิดที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งเรียกว่า ตีรุมละไ
(Tirumalai) ในรัฐโจพระ (Cola) เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๘ ต่อ

มาได้ ออกบวช และได้ศึกษาวิชาตรรกวิทยากับท่าน อัครวโรดม
ต่อมาได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยนาถนทา ท่านหม่อมกัทธิเป็น
นักปรัชญาที่เรืองนาม ได้รับการยกย่องชมเชยจากอาจารย์
และเพื่อนนักศึกษาด้วยกันเป็นอย่างมาก

จันทร์โคมินทร์

ชีวประวัติของท่านจันทร์โคมินทร์มีปรากฏอยู่ในหนังสือ
“ประวัติพุทธศาสนาของอินเดีย” ของท่านคารนาถกมดา ตาม
รายงานของท่านว่า จันทร์โคมินทร์เกิดในตระกูลกษัตริย์ แห่ง
วเรนทรประเทศ แคว้นเบงกอลตอนเหนือ สมัยยังหนุ่มจันทร์
โคมินทร์ได้ถูกขอร้องให้แต่งงาน แต่จันทร์โคมินทร์ปฏิเสธ
เป็นเหตุให้พระเจ้าแผ่นดินไม่พอพระทัย ได้รับสั่งให้ขับออก
จากราชอาณาจักร และทรงรับสั่งให้ราชบุรุษจับตัวนำคองคา
เลีย แต่ในที่สุดจันทร์โคมินทร์ก็เอาชีวิต รอดมาได้อย่างแปลก
พลาด จากนั้นได้เที่ยวไปอินเดียตอนใต้หลายแห่ง ได้เคยลง
ไปถึงลังกา ภายหลังได้เข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาถนทา ตาม
รายงานของท่านคารนาถว่า จันทร์โคมินทร์เกิดเมื่อคริสต์
ศตวรรษที่ ๘ เป็นสหยาที่ชอบพอกันกับสังฆะ (โอรสของพระ
เจ้าหรัส) ท่านจันทร์โคมินทร์เป็นผู้แตกฉานในนิรุกติศาสตร์

มาก ได้แต่งหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาซึ่งเขียนเป็นภาษา
สันสกฤตไม่น้อยกว่า ๖๐ เล่ม หนังสือเหล่านี้ได้แปลเป็นภาษา
ทิเบตทั้งหมด ดังนั้นชาวทิเบตจึงพากันเคารพนับถือท่านมาก

ล้านตรกษิต

พระพุทธศาสนาได้แผ่เข้าไปสู่ทิเบตเมื่อคริสต์ศตวรรษที่
๗ ในรัชสมัยของพระเจ้า Sron Tsan Gampo พระองค์ได้ทรง
พยายามอย่างยิ่งที่จะนำ พระพุทธศาสนา เข้าไปสู่ ประเทศทิเบต
ได้อารามหา พระอินเดีย หลายรูปไป เผยแผ่ พระพุทธศาสนาใน
ประเทศทิเบต เพราะเหตุที่พระองค์เป็นผู้มีความเลื่อมใสใน
พระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าจึงได้ รับการเคารพ บูชาจากชาว
ทิเบตคล้ายกับพระโพธิสัตว์

ล้านตรกษิตเกิดเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๘ ในตระกูล
กษัตริย์ ต่อมาได้อภิเษก และเขาคักษาที่มหาวิทยาลัย
นาถนทา เมื่อเรียนจบแล้วได้เป็นอาจารย์สอนที่มหาวิทยาลัย
เป็นเวลาหลายปี เมื่อพระเจ้า Sron Tsan Gampo สวรรคตแล้ว
พระเจ้า Khri Sron deu Tsan ได้ขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อมา
เมื่อปีคริสต์ศตวรรษที่ ๘ (คริสต์ศักราช ๗๒๙) ในรัชสมัยของ

กษัตริย์ Khri Sran deu Tsan นั้นท่านตรัสได้เดินทางไป
ประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศธิเบต ชื่อเลี้ยงของท่านได้
แผ่ไปทั่วประเทศธิเบตอย่างรวดเร็ว พระเจ้า Khri Tron deu
Tsan ได้ทรงอาราธนาให้ท่านไปพระราชวัง ทรงส่งกอง
เกียรติยศไปต้อนรับอยู่ที่ประตูนอกเมือง เมื่อไปถึงพระราชวัง
แล้วท่านตรัสได้แสดงธรรมแก่พระเจ้าแผ่นดิน ตั้งแต่
นั้นมาพระเจ้า Khri Sron deu Tsan ทรงมีความเลื่อมใสใน
พระพุทธศาสนายิ่งขึ้นกว่าเดิม ทรงรับสั่งให้สร้างพุทธวิหาร
แห่งแรกชื่อว่าวัดแฉ่มเยเมื่อคริสต์ศักราช ๗๔๘ ท่านตรัสได้
ได้เป็นสมภารวัดนี้เป็นองค์แรก เมื่อได้ทำการเผยแพร่พระพุทธ
ศาสนาเป็นเวลานานถึง ๓๓ ปีแล้ว ท่านก็ถึงแก่มรณภาพ

บทสัมภาษณ์

เพื่อที่จะให้พระพุทธศาสนาเจริญขึ้น พระเจ้า Khri
Sron deu Tsan จึงได้ทรงอาราธนาพระอินเดียอีกหลายรูปไป
ประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศธิเบต ท่านบทสัมภาษณ์ก็
เป็นรูปหนึ่งในบรรดาพระภิกษุทั้งหลายที่ได้เดินทางไปประเทศ
ธิเบต จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของธิเบตทำให้รู้ชัด

ประวัติของอาจารย์ที่ดำฉัญหลายท่าน ซึ่งหลักฐานเหล่านี้หา
 ได้ในอินเดียและที่อื่นนอกจากธิเบตเท่านั้น ชั่วประวัติของท่าน
 บัณฑิตัมภะวะนั้นได้มาจากคำราชของธิเบตเช่นกัน ตามประวัติ
 ว่าบัณฑิตัมภะวะเป็นโอรสของพระเจ้าอินทรโพธิ แห่งแคว้น
 อุตยานะ (แคชเมียร์) วันหนึ่งพระเจ้าอินทรโพธิทรงสุบินว่าได้
 เพ็ชรเม็ดใหญ่ ครั้นเสด็จขึ้นจากบรรทมจึงได้คร่ำเรียกให้โหร
 มาทำนาย โหรได้ทำนายว่า บุรุษผู้มั่งบุญได้เกิดขึ้นที่สระบัว
 แห่งหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินได้เสด็จไปทีนั้น ครั้นทอดพระเนตร
 เห็นทารกจึงได้ทรงรับสั่งให้นำมาเลี้ยงไว้ที่ราชสำนัก ภายหลัง
 ค่อยมา เมื่อทารกได้เจริญวัย เป็นหนุ่มแล้ว ก็มีความ เบื่อหน่าย
 โลก จึงได้ออกเดินทางไปตามสถานที่ต่าง ๆ จนกระทั่งมาถึง
 เมืองละฮอร์ (เมืองหลวงของแคว้นปัญจาบ บัดนี้อยู่ในปาก
 ีสถาน) พระเจ้าแผ่นดินของรัฐนี้ได้ทรงขอรับรองให้อยู่ด้วย พระ
 องค์ทรงมีพระธิดาองค์หนึ่งทรงพระนามว่า กุมารีเทวี พระธิดา
 องค์นี้ทรงพอพระทัยในบัณฑิตัมภะวะมาก ใครที่จะสมรสด้วย
 แต่บัณฑิตัมภะวะปฏิเสธ จากนั้นบัณฑิตัมภะวะได้เดินทางเดยต่อไป
 จนถึงแคว้นมคธและได้เข้าศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา สมัย
 ค่อยมาได้เดินทางไปประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศธิเบต

กมลดีดา

อาจารย์กมลดีดา เกิดเมื่อปี ค.ศ. ๑๒๗๗ เป็นอาจารย์สอน
 อยู่มหาวิทยาลัยนาตันทาเป็นเวลายาวนาน ภายหลังจากได้รับ
 นิมนต์ให้ไปประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศซีเบต เป็นสหาย
 ที่ชอบพอของท่านบัทมัตมภาวะ เมื่อเดินทางไปถึงซีเบตครั้งแรก
 มีภิกษุจันรูปหนึ่งชื่อว่าหิวฉาง ได้คัดค้านวิธีการเผยแผ่ศาสนา
 ของท่านอย่างรุนแรง แต่ท่านกมลดีดาไม่เคยหวั่นไหวในการ
 คัดค้านของพระภิกษุจันรูปนั้นเลย อยู่มาวันหนึ่งการโต้ว่าที่
 ระหว่างท่านกมลดีดาและพระภิกษุจันรูปนั้น ประชาชน
 พากันหลั่งไหลไปฟังอย่างคับคั่ง เพราะทั้งสองท่านต่างก็เป็น
 อาจารย์ที่มีชื่อเสียงด้วยกัน ในที่สุดกมลดีดาก็เป็นฝ่ายชนะ ดัง
 นั้นนับเป็นครั้งแรกไม่ว่าท่านจะเดินไปที่ไหนก็มีคนเป็นจำนวนมาก
 ติดตามไปด้วยเพื่อฟังการโต้ว่าของท่าน

นอกจากอาจารย์ที่มีชื่อกิตติมา มาแควนยง มีอีกหลาย
 ท่านที่เป็นอาจารย์คนสำคัญของมหาวิทยาลัยนาตันทา ซึ่ง
 ข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะนำมาเล่าให้หมดในที่นี้ได้ ข้าพเจ้าได้
 เก็บความมาจาก หนังสืออาจารย์ของ มหาวิทยาลัย แห่งอินเดีย

Indian Teachers of Buddhist Universities ผู้ประสงค์จะ

ดูรายละเอียดโปรดหาดูได้จากหนังสือเล่มนี้

เมื่อได้อ่านชีวประวัติของท่านเหล่านั้น แล้วเราก็จะทราบ
ได้ว่า ในสมัยนั้นพระภิกษุอินเดียเดินทางไปประกาศพระ
พุทธศาสนาในประเทศชิบเบตเป็นจำนวนมาก ท่านเหล่านั้นได้
เขียนตำราพระพุทธรูปศาสนาชนหลายเล่มทั้งที่เป็นภาษาชิบเบตและ
สันสกฤต เป็นที่น่ายินดีว่าชาวชิบเบตได้รักษาคำราเหล่านั้นไว
อย่างดีมาก แม้ทุกวันนี้ก็ยังอยู่ ไม่ได้รับการทำลายจากศัตรู
ภายนอก ถ้าหากชาวชิบเบตไม่รักษาคำราเหล่านั้นไว้แล้วเรา
ก็จะไม่รู้ชีวประวัติของท่านเหล่านั้นเลย แม้แต่ชื่อของท่านก็จะ
ไม่มีปรากฏอยู่ในโลก ทั้งนี้เพราะตำราพระพุทธรูปศาสนาของ
อินเดียในสมัยนั้นได้หายและถูกทำลาย เมื่อสมัยมุสลิมเข้ามา
อำนาจในประเทศอินเดีย

Universities' Library หอสมุดของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยนาคันทาสจะเจริญไม่ได้ ถ้าหากขาดสิ่งซึ่ง
หอสมุดที่ใหญ่โต หอสมุดของมหาวิทยาลัยนาคันทาสเป็นค
ดิก ๓ ชั้น แต่ละชั้นเต็มไปด้วยหนังสือนานาชนิดที่รวบรวมมา
จากประเทศต่างประเทศ เป็นการระดมที่จะค้นคว้าวิชาการ
ทุกแขนง

กล่าวกันว่า เมื่อมัสติมเข้าทำลายนาถันทา ได้เอาไฟเผา
หอดสมุด ไฟไหม้หนังสืออยู่ ๓ วัน ๓ คืน จึ่งหมด ถ้าหากไม่
ถูกเผาหนังสือเหล่านั้นก็จะยังคงอยู่ในอินเดียจนกระทั่งบัดนี้ เชอ
กันว่า ไม่มีหอดสมุดแห่งใดในอินเดีย ที่มีหนังสือดีแะมาก
เท่ากับหอดสมุดของมหาวิทยาลัยนาถันทา.

Destruction of Nalanda ความเสื่อมโทรมของนาถันทา.

มหัศจรรย์อยู่ว่า ที่ไหนมีความเจริญ ที่นั่นย่อมมีความ
เสื่อม มหาวิทยาลัยนาถันทาก็หนีจากกฎนี้ไม่พ้น ตกอยู่ในกฎ
ไตรลักษณ์ ขนอยู่กับกาลเวลาเหมือนกับสถานที่อื่นๆ มนต์เหตุ
แห่งความเสื่อมโทรมของนาถันทา เนื่องมาจากเหตุหลาย
ประการด้วยกัน แต่ประการที่สำคัญที่สุดก็คือ

๑. เพราะความแตกสามัคคีของคณะอาจารย์ และนัก
ศึกษาของมหาวิทยาลัย.

๒ เพราะความประมาทมิ้มเมาอยู่ใน ลาภ ยศ สรรเสริญ
สุข ซึ่งเป็นต้นเหตุที่สำคัญมาก ทำให้เจ้าคณาจารย์ และ
ค่านาจารย์ของสำนักอื่นๆ โจมตีได้.

๓. มหิมัต บัณฑิตปุระ นักรบผู้เกรียงวราดอาชาหาญ

ของมุสลิมนั้น ได้นำทัพเข้าโจมตีมหาวิทยาลัยนาลันทาอย่างโหด
 ร้ายทารุณที่สุด ทำให้ภิกษุสงฆ์ตายเป็นจำนวนพัน ๆ เฉาก๊วย
 วิหารที่ตระหง่านงามเสียสิ้น นี่คือการศูนย์เสียที่ยิ่งใหญ่และ
 สำคัญที่สุดของโลกพุทธศาสนา เมื่อท่านก้าวเข้าไปภายใน
 กำแพงมหาวิทยาลัยนาลันทาอันมหึมา โปรดได้ดำนึกเสียว่า
 ภายในกำแพงมหาวิทยาลัยนั้นมั่งพระภิกษุตายกองกันอยู่ไม่น้อย
 กว่าพันรูป สถานการศึกษาที่ยิ่งใหญ่มีชื่อเสียงโด่งดังในอินเดีย
 และต่างประเทศ ก็ได้กลายเป็นสุสานของอาจารย์และนักศึกษา
 ตั้งแต่นั้นมา มหาวิทยาลัยนาลันทาได้คงอยู่ในสภาพกองอิฐ
 และมูลดินปราศจากคนเอาใจได้ และเหี้ยมเฉน นับเป็นเวาไม่
 น้อยกว่า ๓๐๐ ปี.

Nalanda Pali post Graduate & Research Institute

สถาบันการค้นคว้าภาษาบาลีนาถันทา

รัฐบาลอินเดีย โดยตระพาะอย่างยิ่งก็คือ รัฐบาลแคว้น
 พินาร์ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของมหาวิทยาลัยเก่านาถันทา
 จึงได้จัดตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงขึ้นที่ใกล้ ๆ กับมหาวิทยาลัย
 เก่า เพื่อฟื้นฟูการศึกษาพระพุทธศาสนาขึ้น ณ สถานที่แห่งนี้
 สถานการศึกษาแห่งนี้เป็นสาขาแห่งหนึ่งของมหาวิทยาลัยพินาร์

อันเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐบาลแคว้นพินาร์โดยตรง การจัดตั้ง
 สถานการศึกษาแห่งนี้ มีโครงการอันกว้างขวางมาก ท่าน
 กัสต์ปมาเถระภิกษุชาวอินเดียเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงที่สำคัญที่สุด
 ในการจัดตั้งติดต่อกับชาวพุทธต่างชาติ ก่อนที่จะลงมือสร้าง
 วัดถ้ำ ท่านได้เดินทางไปประเทศต่างๆ เพื่อขอความเห็นและ
 ความอุปถัมภ์จากประเทศชาวพุทธทั้งหลาย ท่านได้เดินทางไป
 ประเทศชิบะต ชัตตอน ไทย พม่า ญี่ปุ่น เขมร และจีน
 เพื่อปรึกษากับนักปราชญ์ฝ่ายพระพุทธศาสนา และเพื่อรวบรวม
 รวมคำราต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ปราบฏอว่างาน
 ของท่านดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย รัฐบาลอินเดียก็ให้
 ความอุปถัมภ์อย่างดียิ่ง ตั้งขึ้นตั้งญัตติแห่งความเจริญ
 ของนาถนทากัปราคฏฐัตชนที่เด็กดะน้อย และในที่สุดเราก็
 ได้เห็นโฉมหน้าวัดถ้ำของหอพักนักศึกษาดังตระหง่านอยู่กลาง
 หุบ เคียงคู่กับมหาวิทยาลัยเก่า ซึ่งเคยมีชื่อเสียงมาแต่ใน
 อดีตกาล นานาใหม่ได้มีชีวิตชีวาเติบโตขึ้นมาภายใต้ความ
 อุปถัมภ์ของชาวพุทธทั้งหลาย รวมทั้งประเทศไทยของเราด้วย
 ก่อนที่วัดถ้ำยังไม่เสร็จท่านกัสต์ปะ ได้ตั้งสำนักงานอยู่ที่ราชคฤห์
 ชั่วคราว และได้เปิดสอนนักเรียนชั้น M.A. ด้วย นับว่าเป็นความ

คิดดีมาก เพราะการสร้างครูอาจารย์นั้นยากกว่าการสร้างควดก และต้องสร้างก่อนควดกด้วย เมื่อควดกสำเร็จแล้วถึงมือสอนทันที มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาของเราเปิดสอนมาหลายปีแล้วยังไม่มครูอาจารย์เพียงพอ ถึงแม้เป็นข้าราชการประจำ ไม่สามารถที่จะทำการสอนตลอดวันได้ ที่ประเทศพม่าเขาก็สร้างครูก่อนสร้างมหาวิทยาลัย คือเขาเปิดสถานการศึกษาขึ้นตั้งขึ้น เรียกว่า ชัมมุต เป็นการศึกษาหลักสูตรโดยตรง ค่าย ๆ กับนักเรียนหลักสูตรของเรา ควดกของมหาวิทยาลัยเสร็จก็ทำการสอนได้ทันที นับว่าเป็นวิธีที่ดีมาก เราควรเอาตัวอย่างเขา ท่าน ดร. ราเชนทรประสาธ ประธานาธิบดีของอินเดียได้วางศึกษากฎหมายแพ่งนักศึกษา เมื่อวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๕๑ และ ดร. ช่างกฤษณ์ รองประธานาธิบดีของอินเดียเป็นผู้ทำพิธีเปิด ท่านก็ตั้งประมาเถระ M.A. ตรีวิภูการยเป็นผู้อำนวยความสะดวกคนแรก แมื่อนานาถาจะตั้งขึ้นใหม่ แต่ก็มีความคึกคักได้ และเป็นที่ยอมรับได้ว่า นานาถาจะต้องเป็นจุดรวมของชาวพุทธต่างชาติ และเป็นสถานการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุด การศึกษาทเป็นการศึกษาแบบผู้ใหญ่ หนักไปในทางคันถวาทปรัชญาและศาสนาเปรียบเทียบ

มีนักศึกษาไปจากประเทศต่างๆ เช่น ไทย พม่า ชีลอน
 เขมร ลาว ญี่ปุ่น ซิเบต เวียดนาม และชาวอินเดีย นัก
 ศึกษาที่มีความเป็นอยู่อย่างอิสระ แสดงความคิดเห็นของตนได้
 เต็มที่ การทบทวนศึกษาหลายชาติอยู่ร่วมกันนั้น ย่อมทำให้ได้
 ได้รับความรู้หลายทาง นอกจากจะได้ความรู้ตามหลักสูตรแล้ว
 ยังได้เรียนรู้นิสัยจิตใจของชนบทรวมเนียมของเพื่อนนักเรียนต่าง
 ชาติด้วย เนื่องจากสถานการศึกษาแห่งนี้เป็นที่ศึกษาสถาน
 ระหว่งชาติ (International Institute) รัฐบาลอินเดียจึงได้
 สนใจและให้ความอุปถัมภ์เป็นพิเศษ ตัวอย่างเช่น ส่งตำรวจ
 ไปรักษา จัดให้มีนายแพทย์ประจำ แจกผ้าห่มให้นักศึกษาและ
 ให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่ได้อ่านในชั้นแล้ว ยิ่งกว่านั้น
 ยังได้ให้ความสะดวกในการขอต่อวีซ่าอยู่ในอินเดียอีก นับว่า
 รัฐบาลอินเดียได้ทำประโยชน์และอำนวยความสะดวกให้แก่นัก
 ศึกษาเป็นอย่างมาก ในฐานะที่เป็นนักเรียนของสถานการศึกษา
 แห่งนี้และเคยได้รับความอุปถัมภ์ และการอารักขาอย่างดีของ
 รัฐบาลอินเดีย ข้าพเจ้าก็อดที่จะชมเชยความเป็นผู้นำใจ
 กว้างขวางและเอื้อเฟื้อของรัฐบาลอินเดียไม่ได้ ถ้าข้าพเจ้า
 ไม่ได้รับทุนการศึกษาจากรัฐบาลอินเดียแล้วก็ไม่มีความหวังที่จะอยู่

เรียนในประเทศอื่นเคยได้นานจนถึงเพียงนี้ นักเรียนประเทศ
 ต่างๆที่อยู่ด้วยกันโดยมากได้รับทุนจากรัฐบาลและสมาคมพุทธ
 ศาสนาของประเทศนั้นๆ มีนักศึกษาไทยประเทศเดียวเท่านั้น
 ที่ไปด้วยทุน พ.ก. (พ่อกู) และนักศึกษาเหล่านั้นก็ถูกเตะต้ง
 และถูกคัดหางปดอยกันแทบทั้งนั้น

สถานการศึกษานานาชาติ ได้รับการสนับสนุนจากประเทศ
 ชาวพุทธทั่วโลก รัฐบาลชิเบตได้จัดตั้งคณะผู้แทนพิเศษ นำ
 พระไตรปิฎกของชิเบตไปมอบให้แก่สถาบัน รัฐบาลไทยก็ได้
 มอบพระไตรปิฎกฉบับสยามให้สองชุด พุทธสมาคมแห่ง
 ประเทศญี่ปุ่นได้จัดตั้งพระไตรปิฎกฝ่ายมหายานของญี่ปุ่น ไปให้
 รัฐบาลชังดอน ได้ตั้งพระไตรปิฎกฉบับสิงหลและตำราพระพุทธ
 ศาสนาอีกหลายเล่ม เช่น ที่ปวงสังฆมหาสังฆะ โพธิสังฆะ
 จุลตสังฆะ เป็นต้น ไปให้เช่นเดียวกัน รัฐบาลอเมริกาได้จัด
 ตั้งหนังสือที่ค่าไปให้เป็นจำนวนมาก ทั้งยังได้บริจาคเงิน
 จำนวนหนึ่ง ห่มนาคอดดาร์ ให้แก่สถาบัน รัฐบาลจีนได้มอบ
 อัฐิของท่านหลวงจีนฮวงฉางให้ และได้บริจาคเงินประมาณ
 ๖ แ่นรปี้ เพื่อสร้างอนุสาวรีย์ของท่านฮวงฉาง จะสร้าง
 เป็นวัดคอกของนักศึกษา กระจาดกหลงนี้จะบรรจุนักศึกษาได้ไม่

น้อยกว่าพันคน รัฐบาลพระมอได้จัดตั้งพระไตรปิฎกไปให้เช่น
กัน ดังนั้นสถาบันการศึกษานานาชาติจึงมีพระไตรปิฎกอยู่ไม่น้อย
กว่า ๑๐ ชุด นับว่าเป็นการเพียงพอแก่การค้นคว้าทั้งฝ่ายหินยาน
และมหายาน ฯ

ราชคฤห์

ราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธอยู่ห่างจากนาลันทา
& ไมล์ พระเจ้าพิมพิสารและพระเจ้าอชาตศัตรูทรงครองนคร
ในสมัยพุทธกาล ในครั้งพุทธกาลมคธเป็นแคว้นมหาอำนาจ มี
อาณาเขตติดต่อกับแคว้นกาสี วัชชี และอังคะเป็นแคว้นที่มี
บทบาทสำคัญเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา ทั้งในอดีต และปัจจุบัน
พระพุทธองค์ได้ทรงแสวงหาโมกขธรรมอยู่ใน แคว้นนั้นเป็นเวลา
นานถึง ๖ ปี เมื่อตรัสรู้แล้วก็ได้เสด็จเที่ยวจาริกแสดงธรรม
อยู่ในมคธเป็นเวลายาวนาน การที่พระพุทธองค์ได้ทรง
แสวงหาโมกขธรรมอยู่ใน แคว้นมคธเป็นเวลาถึงเพียงนี้ ก็
เพราะเหตุที่ว่าในแคว้นมคธ มีเจาตถกคณาจารย์และศาสดา-
จารย์ผู้ เชี่ยวชาญ มากกว่า แคว้น อื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ก็คือครุฑทั้ง ๖ ซึ่งได้มาทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่ในแคว้น
ครุฑทั้ง ๖ นั่นคือ ๑. ปุณณกัสสปะ ๒. มกขลิโคศล

๓. อชิตเกสกัมพล ๔. ปกุธกัจจายณะ ๕. นิกันฐนาฏบุตร
๖. สันยชัยเวตถุบุตร

ประวัติย่อของกรุทัง ๖

๑. ปุณณกัสสปะ ปุณณกัสสปะเป็นศาสตราจารย์ที่
สำคัญคนหนึ่งในบรรดากรุทัง ๖ ตามคำภีร์พระพุทธศาสนาว่า
ปุณณกัสสปะเป็นศาสดาของถัทธิเปลือย (อเจตกะ A naked
ascetic) ก่อนที่จะออกแสวงหาโมกขธรรมได้เป็นคนไข้ใน
ตระกูลที่ร่ำรวยตระกูลหนึ่ง ท่านพระพุทธโฆษาจารย์กล่าวไว้
ว่า ตระกูลนี้มีคนไข้ ๘๘ คน ปุณณกัสสปะเป็นคนไข้คนสุดท้าย
และครบจำนวน ๓๐๐ พอดี ดังนั้นจึงได้ชื่อว่าปุณณกัสสปะ
(ผู้มั่งคั่งวิเวก) แต่ลูกศิษย์ของท่านกล่าวว่า เท่าที่ได้ชื่อว่า
ปุณณกัสสปะนั้นเพราะท่านได้บรรลุดัมมาตัมโพธิญาณ ตาม
ความเห็นของอาจารย์ปุณณกัสสปะว่า กรรมที่ทำแล้วไม่เป็น
อันกระทำ จะทำเองก็ตาม ไข้ให้ผู้อื่นทำก็ตาม ทำดีก็ตาม
ทำชั่วก็ตาม ย่อมไม่มีผล คือไม่ได้รับผลของการกระทำ
(อภิกิริยาท The doctrine of non-action) ทฤษฎีนี้ค้านกับพระ
พุทธพจน์ที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำกรรมเช่นใด ย่อมได้รับ
ผลเช่นนั้น ปุณณกัสสปะให้ความเห็นต่อไปอีกว่า ปรมัตถสัจจะ

(Ultimate Truth) น้อยเห็นอความดีและความชั่ว หมายความว่าปรมาตตัสสัจจะหรือความจริงชั้นสูงสุดนั้น ไม่มีดีและชั่ว เจือปนอยู่ด้วย ทฤษฎีนี้ได้รับการสนับสนุนและปฏิบัติกันมาแล้วโดยปวงนิกายหลายท่าน และท่านพราหมณมนัสสยปติกก็ได้รับรองมตินี้ว่าเป็นความเห็นที่ถูกต้อง ทฤษฎีของปวงนิกตัสสัทปะนาคได้จาก พรหมชาตัสตฺรและส้ามัญญผลตฺร แห่ง สัตตชนชวรค ที่ฉนิกาย หนังสือมิตินปัญหาและทฤษฎีทางศตฺรของเซน

๒. มกขลโคศาต มกขลโคศาตเป็นอาจารย์ของพวกเขา พวกอาชวณไม่เคยคัดลอกตามความคิดเห็นและข้อบังคับของคนอื่นที่ไม่ใช่อาชวณด้วยกัน ไม่รับอาหารที่คนอื่นนำมาให้ตนโดยเฉพาะเจาะจง ไม่รับบิณฑบาตในขณะที่คนอื่นกำลังทานอาหารอยู่ เพราะจะเป็นการรบกวนเขา ไม่สะสมข้าวปลาอาหารในเวลาที่เขาอยากมากแ่ง ไม่รับอาหารในที่ที่มีสุนัขยืนอยู่ข้าง ๆ หรือมีแมลงวันค่อมอยู่ เพราะจะเป็นการแย่งอาหารเขากิน ไม่ทานปลาและเนื้อ ไม่ดื่มสุราและของมึนเมา ตามคำภีร์ของศาสนาเซนเรียกมกขลโคศาตเพี้ยนไปเป็น โคศาต มกขลปุตระ โคศาตเป็นลูกชายของมกขล เกิดที่

ตำบลเมืองสาวัตถี บิดาชื่อว่า มัคชติ มารดาชื่อว่า
 ภัททา ท่านพุทธโฆษาจารย์กล่าวว่า โคศาต แปลว่า ผู้เกิดใน
 คอกวัว มัคชติ แปลว่า ผู้คลุกคลีอยู่ในโคลนตม ท่านพุทธ
 โฆสะได้เล่าต่อไปว่า สมัยเป็นเด็กมัชชติโคศาตเป็นกรรมกร
 เดินนำหม้อน้ำมันไปส่งคูดอกไม้เพราะความไม่สำรวจ ทำให้
 น้ำมันหก ถ้วยน้ำจางจะลงโทษจึงได้วิ่งหนีเอาตัวรอด และกลายเป็น
 คนเปลือย หดห่อดวง ประชาชนว่าเป็น พระอรหันต์เพื่อลาภ
 และสักการะ จากนั้นก็ได้ท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อ
 แสวงหาความรู้ จนมีชื่อเสียง ได้เป็นค่านาจารย์ของพวก
 อาชีวก กล่าวว่ามีมัชชติโคศาตได้เดินทางไปยังนาคันทา และ
 ได้ยอมคนเป็นลูกศิษย์ของนิกคณนาฏบุคร์ ภายหลังได้เกิดแตก
 แยกกัน มัคชติโคศาตได้เดินทางขึ้นไปยังเมืองสาวัตถีและได้
 ตั้งด้านกต่อนตริชของคณอยู่ทนน การแตกแยกกันของอาจารย์
 ทั้งสองนี้ เนื่องจากมีความเห็นไม่ตรงรอยกัน ตามทฤษฎีของ
 มัคชติโคศาตว่า ไม่มีอะไรที่ไม่มีรูป และไม่มีอะไรที่ปราศ
 จากชีวิต แต่มหาวัระกล่าวคัดค้านว่า นามธรรมเป็นของที่
 ไม่มีรูปไม่มีชีวิต นามธรรมและรูปธรรมย่อมต่างกัน สิ่งที่จะ
 เป็นรูปและมีชีวิตได้เฉพาะที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น

๓. อชิตเกสสัมพล เกสสัมพล เป็นอาจารย์ที่
 ดำคัญคนหนึ่งบรรดาอาจารย์ทั้ง ๖ คน เกสสัมพล แปลว่าผู้
 ไข่มุมเป็นเครื่องนุ่งห่ม หมายความว่าเครื่องนุ่งห่มทั้งหมดต้อง
 ทำด้วยผม เกสสัมพลเป็นคนที่มีความคิดเห็นรุนแรง คัดค้าน
 ทฤษฎีของเจ้าคณะอาจารย์ทั้งหลาย รวมทั้งพระพุทธศาสนาและ
 ศาสนาพราหมณ์ด้วย กล่าวกันว่าไม่มีใครคัดค้านศาสนา
 พราหมณ์อย่างรุนแรงเหมือนกับอาจารย์เกสสัมพล

ทฤษฎีของอาจารย์อชิตเกสสัมพลว่าทุกสิ่งทุกอย่างขาด
 ศูนัย์ สุนฺญวาทะ หรืออจุเฉทวาทะ คือเนือความตอนหนึ่ง
 ในตำมัญญผลสูตร ดั้งชั้นขรรค แห่งที่สนิกาย หน้า ๗๒ ว่า
 พระเจ้าอชาตศัตรูได้ตรัสถามปัญหาเรื่องจิตประ ของปฤชณว่ามี
 ผลเป็นเช่นไร เกสสัมพลตอบว่า ทานที่บุคคลให้ด้วยญฺญะ
 ที่บุคคลดวงดวงแล้ว และบูชากรรมที่บุคคลบูชาแล้วไม่มีผล
 กรรมดีกรรมชั่วก็ไม่มี โลกนี้และโลกหน้าไม่มี มารดาและบิดา
 ไม่มี สัตว์ที่เกิดผลตฺชนมา (เทวดา) ไม่มี สมนพราหมณ์
 ผู้ประพฤติดีไม่มีในโลกร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบด้วยมหา
 ภูตรูป ๔ คือ ดิน น้ำ ลม และไฟนี้ เมื่อถึงแก่ความตายแล้ว
 ชาติต่าง ๆ ก็ได้แปรสภาพไปสู่สภาวะเดิมของมัน ที่เป็นดินก็

กลายเป็นดิน ที่^{๕๔}เป็นน้ำกลายเป็นน้ำ ที่^๕เป็นตมก็กลายเป็นตม
 ที่^๕เป็นไฟก็กลายเป็นไฟ ร่างกายของคนไปหมดกันที่ป่าช้าเท่านั้น^๕
 จากนั้นไม่มีอะไรไปเกิดอีก ร่างกายก็เปื่อยเน่าและกลายเป็นธุ^๕
 ษภาพของมัน จากทฤษฎีของเกดกัมพต^๕ เราจะเห็นได้ว่ามติ
 ของท่านค้านกับพระพุทธพจน์ เพราะในพระอภิธรรมว่า เมื่อ
 คนตายแล้ว วิญญาณไปเกิด หรือหรือ ปฏิสนธิ^๕ อีกใน ภูพหน้า^๕
 และท่านอธิบายเกดกัมพต^๕ได้ ปฏิเสธการ กระทำทุกอย่าง ว่าไม่มี
 ผล คนเราเกิดมาแต่เพียงชาติเดียว ตายแล้วก็แล้วไป
 นิคณณนาฏบุตร์กล่าวว่าเกดกัมพตปฏิเสธชาติหน้า สอนให้ฆ่า
 ทำลาย เฆมาและสังหารซึ่งกันและกัน และให้แสวงหาความ
 สุกสกนทานเพติดเพติดในชาติ^๕นี้ ไม่ต้องคำนึงถึงผลที่จะได้รับใน
 ชาติหน้า

๔. ปกุธกัจจายณะ ปกุธกัจจายณะ เกิดในตระกูล
 พรหมณ^๕อายุร^๕น^๕ราวคราวเดียวกันกับนิครนถนาฏบุตร์ มีความ
 สนใจในศาสนามาตั้งแต่เด็ก ๆ เมื่อเติบโตขึ้นมา ได้ตั้งละ
 บ้านเรือนออกแสวงหาโมกขธรรม ต่อมาได้กลายเป็นอาจารย์^๕
 ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งของบรรดาครูทั้ง ๖ คน ตามทฤษฎีของท่าน
 อาจารย์^๕ปกุธกัจจายณะว่าร่างกาย แยกออกเป็น ๗ หมวดด้วย

กันคือ หมวดดิน หมวดน้ำ หมวดไฟ หมวดลม หมวดทุกข์
และหมวดชั่ว (สัตตกายา) (คำว่าภายในที่^๕แปลว่าหมวด
กอง หรือสภาวะ) แต่ละหมวดต่างก็เป็นอิสระ ไม่^๕ขึ้นกับใคร
ไม่มีใครทำ ไม่มีใครตั้งให้ทำ ไม่มีใครบังคับขาด ไม่มีใครตั้ง
ให้^๕บังคับขาดขึ้นมา (ไม่มีพระเจ้าสร้าง) เป็นของเที่ยงแท้แน่นอน
ไม่หวั่นไหว เปรียบเหมือนภูเขหรือเสาเขื่อน ไม่เบียดเบียน
กันและกัน ต่างหมวดต่างอยู่ ไม่สามารถจะ^๕บังคับขาดสุขและ
ทุกข์ให้กันได้ ท่านพุทธโฆสะกล่าวว่า ปกษกัจจายนะไม่ดื่ม^๕
ยาเย็นเช่นเดียวกับนิครนถนาฏบุตร (ติคุทกปฏิภิกขิตโต) แปลว่า
ผู้ปฏิเสธการดื่มยาเย็น เพราะกลัวจะกลืนสัตว์ที่มีชีวิตเข้าไป
ด้วย (ดูมังคลาสูตรนี้)

ตามปรัชญาของท่าน ปกษกัจจายนะ^๕นี้เรา จะทราบได้ว่า
ท่านปฏิเสธเรื่องพระเจ้าและผลของกรรม ทุกสิ่งทุกอย่างได้เกิด
ขึ้นมาและดับไปตามสภาพของมันเอง

๕. นิครนถนาฏบุตร นิครนถนาฏบุตร หรือคำสดา
มหาวัระเกิดก่อนพระพุทธองค์ คือเมื่อประมาณ ๕๔๔ ปีก่อน
คริสตกักราช ที่เมืองเวสาดีในตระกูลกษัตริย์ พระบิดาเป็นราชา
องค์หนึ่งในนครราชของเจ้าดิณวั พระมารดาทรงพระนามว่า

คริสตา ดัมยิเยวียนิกรณนาฏบุตร์เป็นผู้มีความแกล้วกล้าอาจ
 หาญ ดังนั้นจึงได้ชื่อว่าวระหรือมหาวระ ต่อมาได้ชื่อใหม่ว่า
 ชินะ แปลว่าผู้ชนะ คำสั่งตามหาวระได้ออกท่องเที่ยวแสวงหา
 โมกขธรรมมาก่อนพระผู้มีพระภาค ก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จ
 ไปราชคฤห์ปรากฏว่า คำสั่งตามหาวระได้ทำการเผยแพร่ถึง
 ของตนอยู่ในแคว้นมคธอย่างกว้างขวาง มีคนนับถือเป็นจำนวน
 มาก แม้แต่พระเจ้าพิมพิสารก็ทรงเลื่อมใสถึงธรรมของท่านมาก่อน
 คำสั่งสอนของท่านมีส่วนคล้ายคลึงกับพระพุทธคำสอนมาก ดัง
 จะเห็นได้จากบัญญัติของท่านคือ ๑ ปราณาติปาต ไม่ฆ่าสัตว์
 ที่มีชีวิต ๒ มฤชาวาท ไม่พูดโกหก ๓ อหังการตน ไม่ถือเอา
 สิ่งของของคนอื่นไม่ให้แก่ตน ๔ โมถุน ไม่ประพฤติดองเมถุนก
 ๕ อปวิกรหะ ไม่ละเมิดสิ่งของ เมื่อเทียบกับศีลห้าของพระ
 พุทธศาสนาแล้ว ก็จะได้เห็นว่ามีส่วนคล้ายคลึงกันอยู่มากน้อย
 คำสั่งตามหาวระไม่ดื่มยาเณ ดื่มแต่น้ำร้อน ถือว่าการทรมาน
 ตน (อัคคกิตมัตตานุโยโค Self modification) เป็นทางที่จะ
 นำไปสู่การพ้นทุกข์ เช่นถือว่าการถนอมผดด้วยนมมือ การไม่
 ห่มผ้าในฤดูหนาว การทานอาหารน้อย เป็นต้น เป็นทางนำไป
 สู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ได้ มีบางท่านให้ความเห็นว่าพระพุทธ

คำสั่งนั้นก็สอนให้ทรมานคนเหมือนกัน ดังจะเห็นจากขุตงค์ ๑๓
 เช่น ภิกษุจะต้องใช้แต่ผ้าบังสีกุดเท่านั้น ภิกษุจะใช้ผ้าใดเพียง
 ๓ ผืน คือไตรจีวรเท่านั้น ภิกษุจะต้องอาศัยอยู่ในที่กลางแจ้ง
 ที่ไม่มีอะไรมุงและปิดบัง ภิกษุจะต้องอาศัยอยู่แต่ที่โคนต้นไม้
 จะอยู่บนกุฏิที่สวย ๆ อย่างทุกวันนี้ไม่ได้ เหล่านี้เป็นต้น ถือว่า
 เป็นการทรมานคน หรืออศตกถิรมัตถานุโยค เพราะการทรมาน
 คนแบบอศตกถิรมัตถานุโยคนี้ ถือว่าคนไม่ต้องทำอะไรเป็น
 แต่เพียงทรมานคนฝืนธรรมชาติก็สามารถจะบรรลุนิพพานได้ แต่ผู้
 ประพฤติขุตงค์นี้ เมื่อไปอยู่ที่โคนไม้หรือที่กลางแจ้งหรือที่ไหนๆ
 ก็ตามจะต้องปฏิบัติธรรมด้วย ไม่ใช่ว่าไปยืนหรือนั่งทรมานคน
 อยู่เฉยๆ ก็จะสามารถได้ ทุกวันนี้ศาสนาเขาได้แบ่งออกเป็นสอง
 นิกาย คือนิกายเถรวาท (นุ่งขาวห่มขาว) และนิกาย ที่คัมพร
 นุ่งนมห่มผ้า) นิกายหลังนี้ค่อนข้างเคร่งจัดไปหน่อย เช่น
 พระรับเงินหรือสัมนต์ไม่ได้ เสื้อผ้าก็ไม่ต้องนุ่งห่ม แม้จะ
 หนาวแค้นหนาวก็ทนเอา อยู่ในเมืองได้ไม่เกิน ๑๐ วัน ขนรถ
 ดงเรือไม่ได้ จะไปที่ไหนต้องเดิน ดังนั้นศาสนาเขาจึงไม่แผ่
 ออกไปยังต่างประเทศเหมือนกับศาสนาพุทธและฮินดู เป็นที่

น่าสังเกตว่าคำสั่งสอนของครูทั้ง ๒ นี้ มีคำสั่งสอนของนิกรน
นาฏบุตรเท่านั้นที่ยังมีคนปฏิบัติกันมาจนเท่าทุกวันนี้ ส่วนคำ
สั่งสอนของอาจารย์ทั้ง ๕ นอกนั้นไม่มีใครปฏิบัติต่อกันมาเลย

๖. สัญชัยเวถฏฐบุตร สัญชัยเวถฏฐบุตร เป็นคณา
จารย์ใหญ่ทั้งด้านนักเผยแผ่ธรรมอยู่ที่กรุงราชคฤห์ เป็นอาจารย์
ของพวกปริพพาชก พระสารีปุตตะและโมคคัลลานะ อัครสาวก
ของพระพุทธเจ้า ก็เป็นลูกศิษย์ของสัญชัยมาก่อน ท่านอาจารย์
สัญชัยมีความเห็นถ้อยแถลง จับเอาความไม่ได้ ดังเนื้อความ
ในลำนัญญผลสูตรว่า สมัยหนึ่งพระเจ้าอชาตศัตรูได้เสด็จไปถาม
ปัญหาเรื่องศีลประของปุถุชนว่าจะให้ผลในบัจจุบันหรือไม่ ?
อาจารย์สัญชัยกลับพยากรณ์อย่างอื่นไม่ตรงตามคำถาม คือ
ถามเรื่องมะม่วง แต่กลับไปตอบเรื่องขนุน เมื่อพระเจ้าอชาต
ศัตรูตรัสถามถึงลำนัญญผลในบัจจุบัน แต่ไปตอบอย่างอื่นว่า
“มหาบพิตร ถ้าพระองค์ถามว่า ปรโลกมีไหม? อาตมาก็จะตอบ
ว่ามี แต่ความจริงแล้วหาเป็นเช่นนั้นไม่ จะว่าปรโลกมีก็ใช่ ไม่
มีก็ใช่ จะว่ามีหรือไม่มีก็ใช่ ถ้าพระองค์ตรัสถามว่า ผลของกรรม
ดีและกรรมชั่วมีไหม? หากอาตมาตอบว่ามี พระองค์ก็จะเหมา
เอาว่าผลของกรรมดีและกรรมชั่วมี แต่แท้ที่จริงแล้วผลของ

กรรมดีและชั่วไม่มี ทั้งมีทั้งไม่มี ผลของกรรมดีกรรมชั่วไม่มี
 เลย ไม่ใช่ไม่มีเดยก็หาไม่ได้ ฯลฯ” ปรชณาของท่านนี้ฟังยาก
 เพราะท่านตอบทั้งรับทั้งปฏิเสธแบ่งรับแบ่งสู้ ดังนั้นจึงได้ข้อ
 ว่า อมราวิกเขปิกา คือ พุดเหตะและ จัปยาก เหมือน
 กับปลาไหล

เป็นที่น่าแปลกใจว่าครุฑทั้ง ๖ นี้ เกิดในสมัยเดียวกันกับ
 พระผู้มีพระภาคแต่เหตุใด ในหนังสือมิตินทบัญญัติจึงปรากฏ
 ว่า พระยามิตินทได้เสด็จไปตามปัญหาสันตนาธรรมกับครุฑทั้ง ๖
 ที่มีชื่อดังกล่าวนั้น พระยามิตินทประสูติเมื่อประมาณ
 ๓๐๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช คือหลังจากพุทธปรินิพพานประมาณ
 สี่ร้อยกว่าปี แต่ก็ได้เสด็จไปสันตนาธรรมกับครุฑทั้ง ๖ ซึ่งเกิด
 รวคราวเดียวกันกับพระผู้มีพระภาค บางท่านให้ความเห็นว่า
 ครุฑทั้ง ๖ ที่พระยามิตินทตรัสถามปัญหานั้นเป็นลูกศิษย์ของครุ
 ฑทั้ง ๖ ที่เกิดร่วมกับพระพุทธองค์ ฯ

สมัยก่อนพุทธกาลราชคฤห์มีชื่อว่า พารหุประบั้ง
 ศิริวรระบั้ง กุศาครประบั้ง พังจะมาเปลี่ยนชื่อเป็นราชคฤห์
 เมื่อสมัยพุทธกาลเอง กรุงราชคฤห์แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ
 ส่วนใน (อันตรนครอยู่ภายในหุบเขา) และส่วนนอก (พหิร-

นคร อยู่นอกภูเขา) ทั้งต้องตั้งนามจำนวนพลเมืองเท่ากัน
 ราชฤทธิเป็นเมืองที่ด้วยงามแวดล้อมด้วยบุญจกทั้ง ๕ ดูก เป็น
 สถานที่นรมย์มาก นอกจากจะเป็นเมืองศักดิ์สิทธิ์ของชาวพุทธ
 และฮินดูแล้วยังเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวเซนต์อีกด้วย เพราะเป็น
 สถานที่ประสูติของ มุนี สุวรรณะ ศิริงกรรณกิติ ๒๐ ในบรรดา
 ศิริงกรรณของศาสนาเซนต์ทั้งหมด ๒๔ องค์ และคำสดตามหาวัระ
 ซึ่งเป็นองค์สุดท้ายได้เที่ยวจาริก เผยแพร่คำสดนอญ ทนเป็นเวลาด
 ๓๕ ปี ชาวเซนต์ถือว่าพระเจ้าพิมพิสารและพระเจ้าอชาตศัตรูได้
 ทรงเลื่อมใสใน คำสดนาเซนต์ และให้ความอุปถัมภ์มาจน ต้นพระ
 ชนมาญู พระเจ้าอชาตศัตรูขึ้นเสวยราชได้ ๘ ปี พระผู้มีพระ
 ภาวกก็ปรินิพพาน ก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จไปเผยแพร่นำสดนา
 ในแคว้นมคธตามคำทูลเชิญของพระเจ้าพิมพิสาร ปรากฏว่า
 คำสดตามหาวัระได้เผยแพร่วิธีของท่านอยู่ทุกชนก่อน พระเจ้า
 พิมพิสารก็ได้ถวายความอุปถัมภ์เป็นอย่างดี ราชฤทธิเป็นบุญ
 เขตของนักแสวงบุญ เป็นสนามรบพุ่งของเจ้าตฤทศนาจารย์
 ทงหลาย ดังนั้นจึงเป็นที่น่าหนักใจอยู่มากในนัยที่พระพุทธองค์
 จะเผยแพร่นำสดนา และต่อสู้กับเจ้าตฤทศนาจารย์
 และคำสดนาจารย์ทงหลายเหล่านั้น

นครอยู่นอกภูเขา) ทั้งต้องตั้งนามจำนวนพลเมืองเท่ากัน
 ราชฤทธิเป็นเมืองที่สง่างามแวดล้อมด้วยบุญจักรีทั้ง ๕ ลูก เป็น
 สถานทรมนมาก นอกจากจะเป็นเมืองศักดิ์สิทธิ์ของชาวพุทธ
 และฮินดูแล้วยังเป็นศักดิ์สิทธิ์ของชาวเซโนอีกด้วย เพราะเป็น
 สถานที่ประสูติของ มุนี สุวรรตะ ดิเรกกรองค์ที่ ๒๐ ในบรรดา
 ดิเรกกรของศาสนาเซโนทั้งหมด ๒๔ องค์ และคำสดตามหาวัระ
 ซึ่งเป็นองค์สุดท้ายได้เที่ยวจาริก เผยแพร่ศาสนาอยู่ ๓๕ ปี
 ๑๔ ปี ชาวเซโนถือว่าพระเจ้าพิมพิสารและพระเจ้าอชาตศัตรูได้
 ทรงเลื่อมใสใน ศาสนาเซโน และให้ความอุปถัมภ์มาจนสิ้นพระ
 ชนมายุ พระเจ้าอชาตศัตรูขึ้นเสวยราชได้ ๘ ปี พระผู้มีพระ
 ภาคว่าปรีณิพพาน ก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จไปเผยแพรศาสนา
 ในแคว้นมคธตามคำทูลเชิญของพระเจ้าพิมพิสาร ปรากฏว่า
 คำสดตามหาวัระได้เผยแพร่วิธีของท่านอยู่หมครนั้นก่อน พระเจ้า
 พิมพิสารก็ได้ถวายความอุปถัมภ์เป็นอย่างดี ราชฤทธิเป็นบุญ
 เขตของนักแสวงบุญ เป็นสนามรบพุ่งของเจ้าดิเรกคณาจารย์
 ทั้งหลาย ดังนั้นจึงเป็นที่น่าหนักใจอยู่มากขึ้นยิ่งที่พระพุทธองค์
 จะเผยแพรพระพุทธศาสนา และต่อสู้กับเจ้าดิเรกคณาจารย์
 และคำสดตามหาวัระทั้งหลายเหล่านั้น

๒. ชั่วกัมพวัน ส่วนของหมอชั่วกโกมารภักจ์ นายแพทย์ผู้มั่งคั่งในสมัยพุทธกาล เป็นหมอประจำราชสำนักของพระเจ้าพิมพิสาร และได้พยาบาลพระบาทของพระพุทธองค์ชั่วกัมพวัน คงอยู่ภายในหุบเขาใกล้ไปทางภูเขาอิชฌกูฏ พระผู้มั่งคั่งพระภาคตรัสถามปัญญผลสูตรแก่พระเจ้าอชาตศัตรูที่ชั่วกัมพวัน มีซากปรักหักพังของกุฏิวิหารเหมือนกับสถานที่อื่นๆ

๓. ปัญจกิริ ภูเขาทั้ง ๕ ลูก คือ อิชฌกูฏ, อธิคีติ, เวภาระ, เวปุลละ และ ปันทวะ ซึ่งเป็นกำแพงล้อมรอบกรุงราชคฤห์โดยธรรมชาติ ยากที่เจ้านครใดจะยกทัพมาย่ำยีได้

๔. บ่อน้ำร้อน หรือคโปธาราม อยู่เชิงเขาเวภาระ พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาดำรงนาถน์ เมื่อก่อนเป็นวัดพระพุทธศาสนา แต่บัดนี้ชาวฮินดูได้สร้างวัดฮินดูทับลงไป จึงไม่สามารถที่จะชุกกันได้ ทุกวันมีรัฐบาลฮินดูได้จัดทำอย่างดีมาก ปลุกต้นไม้และวางเก้าอี้ไว้รอบๆ และยังมีไฟฟ้าใต้ดินอีกด้วย นับว่ารัฐบาลฮินดูมีความสนใจในการฟื้นฟูสถานที่สำคัญๆ ของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ชาวฮินดูเคยเชื่อกันว่านาถน์ศักดิ์สิทธิ์ สามารถที่จะเยียวยารักษาโรคได้

๕. ถ้ำสัตตคณินนิ สถานที่ทำปฐมสังคายนา อยู่บนภูเขา

เวลาระ มั้ทางขึ้นไปได้สะดวก ที่บนยอดมีโบสถ์อันอยู่สูง
 หตั้ง ที่ใด ๆ กับถ้ำศักดิ์นิ มีซากปรักหักพังของวิหาร มี
 บ้ายคิดประกาศบอกว่าเป็นวัตถุโบราณของศาสนาเซน แต่ควร
 จะเป็นของพุทธมากกว่า เพราะเห็นมีพระพุทธรูปอยู่หลายองค์
 ยิ่งเข้าไปดูใกล้ ๆ ยิ่งเห็นพระธรรมจักรอยู่บนฐานพระพุทธรูปได้
 อย่างชัดทีเดียว ถัดคืบณินเป็นถ้ำเล็กมีประตูเข้าได้สองทาง
 ข้างในมืดมาก เต็มไปด้วยซากศพ สามารถที่จะบรรจุพระ
 ได้ไม่เกิน ๓๐๐ รูป แต่ที่เรารู้กันว่าเมื่อทำสังคายนาครั้งหนึ่ง
 มีพระอรหันต์ รวมประชุมกัน ๕๐๐ รูป เข้าใจว่าพระอรหันต์
 เหล่านั้นประชุมกันอยู่ที่หน้าถ้ำ (คูหาที่เรา ไม่ใช่คูหาที่ยังคงที่
 บางท่านเข้าใจ)

๖. วัดพะม่า วัดญี่ปุ่น และบ้านพักของรัฐบาล เป็น
 การสะดวกที่จะไปพักแรมที่นั่น ผู้ไปราชคฤห์ถ้าได้พักนอนที่นั่น
 ก็ควรจะหาโอกาสไปอาบน้ำร้อนด้วย ไม่ว่าที่ไหนตามสถานที่
 สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสนาก็มีวัด พะม่า จีน ญี่ปุ่น
 ชัดอน ชิเบค อินเดียน แต่วัดไทยไม่มี

๗. ปฐมสังคายนา สังคายนาครั้งที่หนึ่ง ได้ทำอยู่ที่
 ราชคฤห์ จะขอเล่าการทำสังคายนาครั้งหนึ่งพอเป็นสังเขป;—

พระพุทธรเจ้าได้ทรงสืบชนาบริณิพพานเมื่อพระชนมายุ ๘๐
พรรษา ที่เมืองกุสินารา เมืองหลวงของแคว้นมคธ ชาวการ
บริณิพพานของพระองค์ได้แพร่สะพรัดออกไปอย่างรวดเร็ว พุทธ
บริษัททั้งสี่ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกและอุบาสิกาผู้เป็น
ปุถุชน เมื่อได้สดับข่าวนี้ต่างพากันร้องไห้ เสียใจปริเทวนา
โดยประการต่าง ๆ ส่วนพระอรหันตทั้งหลายก็อดกลั้นด้วย
ธรรมสังเวช เพราะเหตุแห่งการบริณิพพานของพระพุทธองค์
แต่มีภิกษุผู้บวชต่อแถวหนึ่ง นามว่า สุกัททะ ได้แสดงความ
ดีอกดีใจอย่างออกหน้าออกตา ทั้งยังได้กล่าวจ้วงจาบพระ
ธรรมวินัยโดยประการต่าง ๆ เป็นต้นว่า “พวกท่านทั้งหลายจะ
มาพากันพิจารณาพิไรไปทำไม ท่านทั้งหลายอย่าพากันเศร้าโศก
ไปเลย พระพุทธองค์เป็นธรรมาราชได้เสด็จดับชนา
บริณิพพานไปแล้ว การที่พระพุทธองค์บริณิพพานนั้นยอมเป็น
การดีแก่พวกเรามิใช่น้อย เพราะเมื่อพระองค์ยังทรงพระชนม์
อยู่ทรงห้ามอย่างนั้นอย่างนี้ บัดนี้พระองค์ได้บริณิพพานไปแล้ว
พวกเราพ้นทุกข์แล้ว จะทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ ไม่มีใครมา
กล่าวห้ามปรามอีกเลย” ที่จริงผู้ที่มีความคิดเห็นอย่างนั้นจะมี
แต่ผู้ที่เป็นภิกษุคนเดียวก็หาไม่ แต่ยังมีภิกษุที่เป็นผู้เฒ่าของ

พระเทวทัตอีกหลายรูปที่มีความคิดเห็นเช่นนี้ ขณะที่พระพุทธ-
องค์ปรินิพพานนั้น พระมหากัสสปะ ตั้งชาวอุททมาจารย์กำลัง
เที่ยวจาริกแสดงธรรมอยู่ ปาวา เมืองหลวงของแคว้นมคธ ห่าง
จากกุสินารา ๑๐ ไมล์ เมื่อพระเถระได้ทราบข่าวนี้แล้วจึงได้
รีบรุดเดินทางไปยังปาวาทันที ครั้นไปถึงก็ได้ฟังคำพูดอันไม่เป็น
มงคลของอุกฤษฏ์ที่กล่าวในท่ามกลางสังฆสภา พระมหาเถระ
เกิดธรรมสังเวช และคิดว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานไปไม่
นาน ถ่วงกาลเพียงระยะ ๑ ปีดาให้เท่านั้น ก็มีภิกษุอดชัชนา
ด้านไม่มียางอาบ กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยในที่สมัชชาใหญ่
ท่ามกลางสังฆเช่นนี้ คือไปภายนอกจะมีภัยร้ายกว่านหรือ อย่า
กระนั้นเลย เราจะเรียกประชุมสังฆของคอรหันตทั้งหลายเพื่อ
หาทางป้องกันเหล่าอดชัชนิจฉินให้หมดไป เพื่อความดำรง
มั่นแห่งพระธรรมของพระบรมศาสดา ” เมื่อดำริเช่นนี้แล้ว
พระมหาเถระจึงเรียกประชุมสังฆ ของคอรหันตที่มารวมประชุม
กันอยู่ ณ สถานที่นั้น ยกวาทีของอุกฤษฏ์ขึ้นกล่าวอ้างในท่าม
กลางสังฆ และหาทางที่จะกำจัดป้องกันเหล่าอดชัชนทั้งหลายไม่
ให้มิได้ และที่มิได้ก็ให้หมดไป ที่ประชุมได้ตกลงรับหลักการ
ของพระมหากัสสปะ และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือทุกวิถี

ทาง ดึงหนเมื่อถวายพระเพลิงพระบรมศพแล้วเสร็จแล้ว พระ
 มหาเถระ จึงได้แจ้งข่าวให้สังฆทัตถายทราบว่าจะจัดทำ
 สังคายนา ร้อยกรองพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อที่คน
 รุ่นหลังจะทำลายไม่ได้ ที่ประชุมได้เลือกเอาพระอรหันต์มา
 ประชุมกันอยู่ ณ ทนบกจำนวน ๔๘๘ รูป อีกรูปหนึ่งที่ประชุม
 เห็นว่าควรจะให้โอกาสแก่พระอาณนที เพราะขณะนั้นท่านยัง
 ไม่ได้สำเร็จพระอรหันต์ หากจะรับท่านเข้าด้วยก็จะถูกกล่าวหา
 ว่าเห็นแก่หน้าแก่ตา แต่ถ้าขาดท่านเสียก็ไม่ได้เหมือนกัน
 เพราะพระอาณนทีเป็นพุทธอุปัชฌาย์ ได้ติดตามฟังพระธรรม
 เทศนาของพระผู้มีพระภาคทุกๆ แห่ง เป็นผู้แตกฉานเชี่ยวชาญ
 ในพระสูตร ดึงหนที่ประชุมจึงได้ให้โอกาสให้แก่พระอาณนที
 รูปหนึ่ง เมื่อเลือกส่งขบวนจะเข้าประชุมเสร็จแล้ว ปัญหาต่อไป
 ก็คือ สถานที่ เพราะถ้าได้ขณิกมิตถกการก็จะดำเนินไปโดย
 เรียบร้อย ที่ประชุมได้เลือกสถานที่ต่าง ๆ แต่ผลที่สุดก็เลือก
 เอากรุงราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธ หนังสือ
 Tibetan Dulva หรือคำภีร์พระวินัยฝ่ายมหายาน ของทิเบต
 กล่าวไว้ว่า เท่าที่พระมหาเถระเจ้าทั้งหลายได้เลือกเอากรุงราช-
 คฤห์เป็นสถานที่ทำประชุมสังคายนาขึ้น ก็เพราะราชคฤห์เป็น

ษัฎฐีที่^๑เหมาะสมควร การคมนาคมสะดวก ทั้งบัง^๒จยดี คือ อาหาร
 เครื่องนุ่งห่ม เสนาสนะ และยารักษาโรคก็หาได้โดยง่าย เพราะ
 พระเจ้าอชาตศัตรูราชาแห่งมคธ^๓ ทรงเลื่อมใสในพระพุทธ
 ศาสนาด้วยศรัทธาอันแรงกล้า เมื่อได้พระองค์เป็นองค์อุปถัมภ์
 การทำสังคายนา^๔ก็จะดำเนินไปโดยสะดวกและเรียบร้อย หนังสือ
 ตำรา^๕วงศ์^๖ และ ตำนานปสาท^๗ก็ได้นิพนธ์บริบูรณ์แล้ว เมื่อ
 ได้ตกลงเลือกสถานที่โดยพร้อมเพรียงกันเป็นเอกฉันท์แล้ว พระ
 มหาเถระทั้งหลาย จึงออกเดินทางมุ่งหน้าลงไปสู่กรุงราชคฤห์
 เป็นระยะทางที่ไกลมาก ครั้นไปถึงแล้วจึงได้ถวายพระพรแจ้ง
 ความประสงค์ให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงทราบ ว่าจะจัดทำ
 สังคายนาที่กรุงราชคฤห์^๘นี้ เมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูได้สดับข่าว
 นั้นแล้วก็เกิดโสมนัสยินดีเป็นอย่างยิ่ง และได้ตรัสถามว่า บพิตร์
 ควรจะ^๙ทำอย่างไร ? “ ควร^{๑๐}รับสั่งให้จัดทำสถานที่สังคายนา ”
 ควรจะจัดทำที่ไหน ? “ ที่ ถ้ำคคปันนิ^{๑๑} บนภูเขาเวภาระ^{๑๒} ซึ่ง
 เป็นสถานที่อันร่มเย็นสงบ ปราศจากคนพลุกพล่าน เป็นถ้ำ
 งาม ประหนึ่งเทวดาผู้มฤตชน^{๑๓}นิมิต^{๑๔}ไว้ ” พระเจ้าอชาตศัตรู
 ทรงรับสั่งปราบส่ง^{๑๕}สถานที่ตามหน้^{๑๖}าถ้ำคคปันนิ^{๑๗}ให้เสมอ และ
 ปลุกปราท^{๑๘}หน้าถ้ำ (คูหา^{๑๙}ถ้ำ) ครั้นเสร็จแล้ว จึง^{๒๐}ตรัสต่อไป

อีกว่า บพิตรควรจะทำอะไรอีก ? ควรรับสั่งให้ปลูดา
 อาสนะสูงต่ำตามลำดับพรรษา และเพียงพอเท่าจำนวนของภิกษุ
 ดังมี ” พระองค์ได้รับสั่งให้ปลูดาอาสนะตามความประสงค์
 ของพระมหาเถระเจ้าทั้งหลาย ครั้นเสร็จแล้วพระอรหันต์เจ้า
 เหล่านั้นก็ได้พร้อมเพรียงกันประชุม พระอานนทเถระก็ได้
 มาปรากฏในที่มณฑลดังของคอรหันต์ทั้งหลายในวันนั้น ตาม
 หนังสือ Tibetan Dulva ว่า ตั้งคายนาคราวน์ได้จัดทำอยู่ที่
 Nyagrodha Cave แต่ตามรายงานของท่านอัมวโฆสะว่า ได้
 จัดทำอยู่ที่ อินทราสาธา (Indrasala) ที่ภูเขาคิชกูฏ อย่างไร
 ก็ตามว่ารายงานต่าง ๆ เหล่านี้ จะขัดแย้งไม่เป็นที่ยอมรับ
 กันได้ก็ตาม แต่ก็เป็นที่แน่นอนว่าตั้งคายนาคราวน์ได้จัดทำ
 อยู่ที่ราชคฤห์อย่างไม่ต้องสงสัย ก่อนที่จะลงมือประชุม ๖ เดือน
 พระเจ้าอชาตศัตรูทรงจัดให้ม้งานฉดองอย่างมโหฬาร ประกาศ
 ให้ประชาชนทั้งหลายทราบ เพื่อร่วมกันอนุโมทนาในงานนี้
 เมื่อจัดทำสถานที่ทุกอย่างเสร็จแล้ว พระมหาเถระทั้งหลายก็ได้
 ลงมือประชุมหลังจากพุทธปรินิพพานได้ ๓ เดือน ในกลางฤดู
 ฝน สมมุติให้ท่านพระมหากัสสปะเป็นประธาน เพราะว่ามี
 พรรษายุกาตมาก และเป็นองค์ปลูดาพระธรรมวินัย พระ

อุบาถ์^๒เถระผู้^๑เชี่ยวชาญในพระวินัยเป็นผู้^๒วิธัชนาพระวินัย พระ
 อานนทเถระ ผู้^๑แตกฉานในพระสูตรเป็นผู้^๒วิธัชนาพระสูตร
 พระอรหันต์ ๕๐๐ เข้ารวมประชุม พระมหากัสสปะ ได้ถาม
 พระอุบาถ์^๒เป็นต้นว่า อาวุโส อุบาถ์ พระพุทธเจ้าครีตปฏิรูป
 ปาราชิกแก่ใคร ที่ไหน ประการเรื่องอะไร และมีใจความว่า
 อย่างไร? ” เมื่อเสร็จพระวินัยแล้วก็ถามพระสูตรต่อไป พระ
 มหาเถระถามพระอานนท^๑เป็นต้นว่า อาวุโส อานนท พระ
 ผู้^๑มพระภาคเจ้าครีต^๒สูตรนั้นแก่ใคร ที่ไหน และมีใจความว่า
 อย่างไร? ” พระอานนทเถระก็ได้ถวายวิธัชนาแก้ปัญหาทุกข้อ
 อย่างกระจ่างแจ้ง จนเป็นที่^๑ชื่นชมยินดีของพระอรหันต์เจ้าทั้ง
 หลายผู้^๑เข้าร่วมประชุมอยู่ ณ สถานที่นั้น การประชุมคราวนี้
 ได้จัดพระพุทธวจนะเข้าเป็นหมวดหมู่ เรียกว่าปิฎก มีอยู่ ๓ ปิฎก
 ด้วยกัน คือ ๑. พระวินัยปิฎก (Basket of rules and reg-
 ulations) ที่รวบรวมพระวินัย แบ่งออกเป็น ๕ ภาคด้วยกันคือ
 ปาราชิก,, ปาจิตตียะ, มหาวัคคะ, จุลลวัคคะและปริวาระ
 ๒. พระสุตตปิฎก (Basket of Dialogues or Sermons) ที่
 รวบรวมพระสูตรหรือพระธรรมเทศนา แบ่งออกเป็น ๕ เล่ม
 ด้วยกัน คือ ทีมนิกาย, มัชฌิมนิกาย, สังยุตตนิกาย,

อังกุตรนิกาย, และ ขุททกนิกาย ๓. พระอภิธรรมปิฎก (Basket of Higher Doctrines) ที่รวบรวมพระปรมัตถ์ หรือ พระธรรมชั้นสูง แบ่งออกเป็น ๗ เด่มด้วยกัน เรียกว่า สัตต-
 ปกกระ คือ ธรรมสังคณ, วิภังคะ, ชาตุกถา, ปุคคลปัญญาตติ-
 กถาวัตถุ, ขมกะ และ ปัญญานะ บรรดาพระปิฎกทั้งสามนี้
 พระสุตตันตปิฎก มีเนื้อความตอนอ่านเข้าใจง่าย มีทั้งธรรมและ
 เนื้อเรื่องสลับกันไป ส่วนพระวินยพนธ์เกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับ
 ต่าง ๆ ของสงฆ์ อ่านแล้วเข้าใจง่าย แต่ไม่มีเรื่องที่น่าอ่าน
 เหมือนพระสุตฺต ส่วนพระอภิธรรมนั้น เป็นธรรมที่ลึกซึ้ง ต้อง
 อาศัยอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญอธิบายให้ฟังจึงจะเข้าใจได้ เมื่อเข้าใจ
 พระอภิธรรมปิฎกแล้ว ก็เท่ากับรู้หัวใจของพระพุทธศาสนา
 ส่วนพระสุตฺตนั้น ได้รวบรวมเอาเรื่องราวต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์
 ทรงตรัสไว้ เราจะทราบประวัติศาสดา ความเป็นอยู่ของ
 ประชาชน ชาติประเพณีต่าง ๆ จากพระสุตฺต จะขอนำเอา
 พรหมชาตสุตฺต ซึ่งเป็นสุตฺตแรกของพระสุตตันตปิฎกมาแสดง
 พอให้เห็นเป็นตัวอย่างดังนี้

พรหมชาตสุตฺตเป็นสุตฺตแรกของทีฆนิกาย แห่งพระสุต-
 ตันตปิฎก ทีฆนิกายแบ่งออกเป็น ๓ ภาค คือ สัตถวิภังคะ มี

๑๓ สุตฺร, มหาวัคคะ มี ๑๐ สุตฺร, และ ปาฏิกวักกะ หรือ
 ปาเถยยวักกะ มี ๑๑ สุตฺร รวมทั้งหมดมี ๓๔ สุตฺร มีพรหมชาด
 สุตฺรเป็นสุตฺรต้น ที่ได้อธิบาย ที่มณิกาย นั้นเพราะเป็นที่รวบรวม
 พระสุตฺรที่ยาวเข้าไว้ด้วยกัน แต่ก็ไม่นั่นเองเสมอไป เพราะ
 ในที่บางแห่งพระสุตฺรในที่มณิกายสั้นกว่าพระสุตฺร ในมัชฌิมก
 ยก็มี เช่น ชาลยฺยสุตฺร สัตถชนชวคคะ, มหาสมยฺยสุตฺร มหาวัคคะ,
 จิศาตฺตสุตฺร ปาฏิกวักกะ และอุทุมฺมปrikสุตฺร ปาฏิกวักกะ แห่งที่ม
 นิกาย สั้นกว่าเทวทหสุตฺร, มหาปริณิพพานสุตฺรแห่งมัชฌิมนิกาย

นักปราชญ์ทั้งหลายลงความเห็นว่า หนังสือเล่มแรกคือ
 สัตถชนชวคคะ เขียนขึ้นก่อน ส่วนอีกสองวรรคข้างท้ายนั้นเขียน
 ขึ้นทีหลัง ทั้งนี้จะดังเกิดได้จากภาษาหนังสือที่ใช้จำนวนเก่า
 และใหม่ต่างกัน เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า จำนวน
 และอัตราของภาษา ในสัตถชนชวคคะนั้นเก่ากว่าสองวรรคหลัง
 แม้จะมีจำนวนใหม่ปนอยู่บ้างก็ไม่มาก หนังสือเล่มแรกสัต
 ถชนชวคคะนั้นไม่ค่อยจะมีคำตา เกือบจะเป็นร้อยแก้วทั้งหมด
 ส่วนสองเล่มนอกนั้นทั้งคำตาและร้อยแก้วปนกันไป

ฉะนั้นในพรหมชาณฺณสุตฺรเราจะทราบถึง ประเพณี วัฏ
 ความเป็นอยู่ของประชาชนและการละเล่นต่างๆ ในสมัยพุทธกาล

เช่น เราจะทราบได้ว่า ในสมัยนั้นประชาชนถวายสัตว์และหญิงสาวแก่เจ้าศานาจารย์ผู้สำคัญ แต่พระผู้มีพระภาคทรงละเว้นจากการรับบุคคลเหล่านั้น (อิติถัมมาริกปฏิบัติคุณา ปฏิวิโรตตมโน **โกโตโม** (Gotama refrains from accepting women and young girls) พระผู้มีพระภาคทรงละเว้นจากการรับสัภาพสัตว์และหญิงสาว) ก็พาต่าง ๆ เช่น หัตถิยยุทธ์ การชนช้าง (Combats of elephants) อัสถยุทธ์ ชนม้า (Combats of horses) มหิธस्थ्यยุทธ์ ชนควาย (Combats of buffaloes) อสุस्थ्यยุทธ์ ชนวัว (Combats of bulls) กุกกุस्थ्यยุทธ์ ชนไก่ (Combats of cocks) การเต้นต่าง ๆ เช่น นัจจิง การพ้อน (Dances) คีตัง ขัปร้อง (Singing of songs) วาทิตัง เครื่องประโคม (Playing instrumental music) เปกมิง การแสดงละคร (Theatrical show) โสภณกิง งานแสดงศิลปกรรม (Art exhibitions) วังกิง เล่นไถ่เล็ก ๆ (Ploughing with miniature ploughs) โมกขจิกิง เล่นหกขเมน (Turning somersaults) จิงคุติกิง เล่นกังหัน (pleying with paper windmills) อักขติกิง เล่นทายตัวอักษร (A game where one has to find out the missing letter or letters) **นระบมของ**

พระมา และฉบับเทวนาครี Edited by N.K. Bhagavat M.A. เป็น
 อักษรวิภัง มเนสิกัง เเด่นทนายใจกัน (Quessing other's thoughts)
 ยถาวชชัง เเด่นด้อเจียนกัน (Games involving mimicry of
 deformities) นอกนั้นยังจะได้ทราบถึงปรัชญาทฤษฎีของครู
 ทง ๖ (ทิจิ ๖๒) (Philosophical views) จากทฤษฎีของครู
 ทง ๖ นี้ เราจะได้ทราบถึงมูลเหตุว่า เพราะเหตุใดพระพุทธองค์
 จึงครีตพรหมชาตสูตร และทำไมจึงครีตเช่นนั้น เมื่อพิจารณา
 ให้ถ่องถ้วนแล้วเราก็พอจะทราบได้ว่า แท้ที่พระพุทธองค์ครีต
 พรหมชาตสูตรนั้น ก็เพื่อที่จะแก้ความเห็นที่ผิดของครูทง ๖ ที่มี
 ความเห็นต่าง ๆ ไม่ลงรอยกัน พระพุทธองค์ได้ครีตโดยทิจิ
 ทง ๖๒ ไว้ในพรหมชาตสูตรอย่างละเอียด

นี่เป็นเหตุที่ยกมาแสดงให้เห็นว่าพระสูตร นั้นเป็นเรื่องที่
 เกี่ยวกับ ขรรณ ประวัติศาสตร์ ประเพณี และความเป็นอยู่ของ
 ประชาชนชาวอินเดียในสมัยพุทธกาล

สรุปการทำสังคายนาครั้งแรก

๑ สังคายนาครั้งที่หนึ่งทำอยู่ที่ถ้ำสัตตบัณเฑาะว์ บน
 ภูเขาเวภาระ กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ

๒. พระมหากัสสปเถระเป็นประธาน และ องค์
ปจนา พระอุบาลีเป็นผู้วิสันนาพระวินัย พระอานนท์
เป็นผู้วิสันนาพระสูตร

๓. พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นราชูปถัมภ์

๔. มีพระอรหันต์ ๕๐๐ รูปเข้าร่วมประชุม

๕. เมื่อพุทธปรินิพพานได้ ๓ เดือน ทำอยู่ ๗
เดือนจึงเสร็จ

๖. วัตถุประสงค์ของการทำสังคายนาครั้งนั้น ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ เพื่อ
หาทางป้องกัน เหล่าอสังขมิวจนชีพทั้งหลายไม่ให้ มีได้
และทิ้งอยู่แล้วก็ให้หมดไป เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระ
สัทธรรมของพระบรมศาสดา

(ไปรคตฺตฺรายณะเถยฺยคได้จากหนังสือ สมันตปสาทิกา อรรถกถา
พระวินัยจุลลตถกัระ แห่งพระวินัยปิฎก มหาวิงัสสะ ที่ปวิงัสสะ
มหาโพธิวิงัสสะ มหาวิงัสสะ และธิเบตคณคุดวะระ (Tibetan Dulva
พระวินัยของธิเบต))

พุทธคยา

พุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อยู่
ในเขตอำเภอกยา รัฐพิหาร ห่างจากคยา ๗ ไมล์ มีทางรถ

ไปได้สะดวก จะไปด้วยรถม้า รถบัล รถแท็กซี่หรือตามรถ
ก็ได้ ที่พุทธคยาฝั่งถนนที่ปลูกเพียงพอ จะนอนค้างคืนทนก็ได้
แต่ยุ่งชุมมาก ต้องเตรียมมุ้งไปด้วย ขณะนั้นวัดไทยจนจะ
เสร็จแล้ว ค่อยไปก็คงจะสะดวกมาก พุทธคยาเป็นจุดรวมของ
ชาวพุทธ มีวัดพระมา จีน ธิเบต และสมาคมมหาโพธิ์ ส่วน
วัดไทยของเราถ้างดก่อสร้าง คาดว่าจะทำกันใหญ่โต และ
สวยงามมาก รัฐบาลถ้างดจะส่งพระไปอยู่ประจำ ๕ รูป

คำแห่งคำปฏิญาณ

ใครบ้างที่จะคิดว่าไอรด์หนุ่มของพระเจ้าสุทโธทนะ แห่ง
แคว้นฉักกะ จะสละราชบัลลังก์อันวิจิตรตระการตา ออกไป
แสวงหาโมกขธรรมบำเพ็ญเพียรอยู่ในป่าอันทุรกันดารอย่างขั
ด้น แม้ว่าพระองค์จะเป็นราชโอรสที่สมบูรณ์มาดชาติ อยู่บน
ปราสาทที่ระโหฐาน รับพระกระยาหารที่โอชะรส ก็ยังเด็ดจ
ออกไปบำเพ็ญพรตอยู่อย่างขัด้น พระองค์ได้เด็ดจไปตาม
สถานที่ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนทั้งหลาย ทรง
อาศัยผ้าพระบาททั้งสองแทนพาหนะ ครั้นแดดร้อนก็ประทับพัก
ผ่อน เมื่อแดดอ่อนก็เด็ดจัญจรรอนแรมไปตามป่าดงพงไพร

ใต้เท้าไปตามภูเขาดู ห้วย ธารน้ำ ลำธารน้อยใหญ่ คำมา
 กับธรรมได้ค้นไม่ อดยากจนชาวของชาวบ้านแดงพระชนม์
 ชีพ แม้แต่ปรีณพพานก็ปรีณพพานอยู่ที่ไม่ เพื่อจะให้ชาวโลก
 ๒ ทงหลายทราบประจักษ์ว่า พระองค์ทรง เสด็จละ ทุกสิ่ง ทุกอย่าง
 เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนทั้งหลาย ความสุขภายในพระ
 ๒ ราชวงศ์ทำให้พระทัยของพระองค์ติดอยู่แม้แต่ปรีณพพานก็ไม่
 ในเมื่อพระองค์ทรงเห็นว่า ชาวโลกกำลังตกอยู่ในบ่วงแห่ง
 มาร เวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสาร หมกอยู่ในสิ่งที่ไม่โครก
 ๒ ฉาบได้ด้วยมารยาและเคลือบด้วยยาพิษ ทรงดำริว่า
 การดำรงชีวิตอยู่อย่างนี้มีความหมาย ไม่มีเขม็ทักเป็น
 การดำรงชีวิตที่ไม่สมบูรณ์ คนเราที่อาศัยอยู่ในโลก ไม่
 ๒ ว่าจะปรีณพพาน พราหมณ์ แพทย์ และคฤหัสถ์ เมื่อถึงคราวแตก
 ๒ ถูกดินถมหน้าด้วยกัน ดังนั้นพระองค์จึงได้เสด็จออกจากพระ
 ๒ ราชวงศ์เพื่อแสวงหาโมกขธรรม ทรงปล่อยให้อัครราชชายา
 ๒ สุดทรรกและราหุลน้อยผู้มพระเนตรดำชดใบไม้ของหลัง ดาก่อน
 ๒ พระภุมมปุริเรศ ยโสธราสุดทรรก และราหุลน้อยยอดดวงใจ
 ๒ พร้อมทงประชากรทงหลาย เราขอไปแสวงหาพระธรรม
 นำแสงสว่างกลับมาให้ เมื่อใดที่พระองค์ทรงระลึกถึงยโสธรา

และราหูต เมื่อหนีไปว่าพระทัยของพระองค์จะออกจากพระศรั
 ว่างอยู่รอบ ๆ ความทุกข์อย่างมหันตทัณตมิชฌนไม่เคยประดับ
 ก็เกิดขึ้นแก่เจ้าชายหนุ่มแห่งกรุงกบิลพัสดุ์แล้ว ณ บดิน แต่
 ว่านำพระทัยของพระองค์เยือกเย็นและหนักแน่น แม้จะถูก
 อนิฏฐารมณมากกระทบกระทั่งก็หาได้หวั่นไหวในอารมณ์นั้น ๆ
 ไม่ เหมือนคิศาแห่งทมิฬ แม้จะถูกพายุพัดอย่างแรงก็หาได้เอน
 เอียงแม้แต่น้อยหนึ่งไม่ว่า พระทัยเต็มเปี่ยมไปด้วยความเมตตา
 เพราะพระองค์ทรงทราบว่า เมตตาเป็น ธรรมเครื่อง ค้ำจุนโลก
 เป็นเหตุนำมาซึ่งอำนาจ อำนาจที่ได้มาจากเมตตาเป็นอำนาจ
 ที่บริสุทธิ์ เทียงแท่นั่นเอง ทั้งไม่เจือด้วยยาพิษ และเป็นอำนาจ
 ที่อยู่เหนือจิตใจของประชาชนทั้งหลาย

นคคือการ เลี้ยงดูอันยิ่งใหญ่ใน ประวัติศาสตร์ ของพระ
 มหาบุรุษเป็นจอมศาสดาของเราทั้งหลาย พระองค์ได้ทรงพระ
 ทัยดังต่อไปนี้ว่า “แม้ว่าร่างกายทุกส่วนจะแตกสลาย
 เลือดทุกหยดจะเหือดแห้งไปก็ตามที่ คราบใดที่เราติดค้างยังไม่
 ได้ดวงตาเห็นธรรม เราจะไม่ยอมถูกละทิ้งจากตนคราบนั่น” ใน
 ที่สุดความปนิธานของพระองค์ก็สัมประดังค์ เมื่อวันเพ็ญแห่ง
 เดือนวิสาขมาส ทรงจุดธรรมประทีปขึ้นในท่ามกลางแห่งชมพู

ทวี่ป ให้สว่างไสว นำประชากรไปในทางที่ถูกคืออยู่สูงคึก-
 มรรค อันเป็นทางนำไปสู่พระนิพพาน เพื่อความดีสุดอันสถานพร
 เมื่อไม่นานมานี้^๕ ชาวพุทธใจถึงคนหนึ่ง ได้ตั้งจำจา
 ธิษฐานที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์ เพื่อฟื้นฟูพระพุทธศาสนาใน
 อินเดีย ผลงานของเขาย่อมเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ในหมู่ประชาชน
 ชาวพุทธ ต่มาคมมหาโพธิ์ได้มีชนในอินเดียและต่างกาตังแต่
 บดิน เขาผู้นั้นคือใคร? ท่านรู้จักไหม? เขาคือ อนาคตาวิก
 ษัมปาตะอภิชาติบุตร ของชัตตอนอย่างไรเล่า?

ที่พุทธคยามีสถานที่สำคัญดังต่อไปนี้.—

๑. พระเจดีย์องค์ใหญ่ ตั้งอยู่ในที่ลุ่มลึก ที่บริเวณ
 มีพระสถูปเล็ก ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อปี ๒๕๐๐^๕ รัฐบาล
 อินเดียได้ปรับปรุงใหม่ ติดไฟฟ้าอย่างทันสมัย เวลากลางคืน
 จะเห็นแสงไฟสว่างไสวรอบองค์พระเจดีย์

๒. โพธิบัลลังก์ หรือพุทธอาสน์ ที่พระองค์ประทับ
 ทำสังขาริษฐานเพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อยู่กึ่ง
 กลางระหว่างพระศรีมหาโพธิ์และพระเจดีย์ต่อกัน

๓. ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ภายในบริเวณพระเจดีย์มี

คนพระศรีมหาโพธิ์อยู่สองคน คนที่ถืออกกันว่าพระพุทธองค์ศรี
 นนอยุดานหลังพระเจดีย์

๔. สรรวมจิน อยู่ติดกับบริเวณพระเจดีย์ รัฐบาล
 ได้แก้ไข คัดแปลงใหม่ ปดุกคอกบัวหอดวงแดงด้วยงาม นอก
 จากนั้นก็วัด ธิเบต วัดพะม่า สรรวมมหาโพธิ์ ธรรมศาลา
 บ้านพักของรัฐบาล เป็นการเพ่งพอกที่จะพักแรมที่นั่น เนื่อง
 จากพุทธคยาเป็นเพียงหมู่บ้านเล็ก ๆ ผู้ประสงค์จะนอนค้างคนที่
 พุทธคยาต้องเตรียมหาอาหารไปด้วย ที่สรรวมมหาโพธิ์มีหนังสือ
 เกี่ยวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาขาย ผู้ต้องการโปรดติดต่อกับเจ้า
 หน้าทีของสรรคมได้ เนื่องจากมีคนเขียนเรื่องพุทธคยามาก
 แล้ว ดังนั้นหาพเจ้าจึงขอยุติไว้เท่านี้

สารนาถ

สารนาถ สถานที่แสดงปฐมเทศนา อยู่ห่างจาก
 พาราณสีไปทางทิศเหนือ ๗ ไมล์ มีทางรถไปได้สะดวก จาก
 พาราณสีจะไปด้วยรถม้า สามล้อ แท็กซี่ หรือรถไฟก็ได้ ผู้เดิน
 ทางมักจะประสบกับความยุ่งยากในการติดต่อย่ำรถไปสารนาถ
 เพราะเจ้าของรถมักจะแย่งกัน และโก่งราคาเอาจนสูงถึง
 เฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ เห็นชาวต่างประเทศ เขาจะเรียก ราคารถสูง

กว่ราคารวมดามดี่เท่า คนที่ไม่เคยไปมักจะเสียเปรียบ
 เด่มอ ดั้งนั้นควรระวังให้จงมาก อย่าให้เขาคบตาเขาได้ จะ
 เป็นการดี มีใช้น้อย ถ้าหาก รัฐบาล อินเดีย จะคอย สอดส่องใน
 เรื่องเช่นนี้ ถ้าจะให้ดีที่สุดก็ขอให้คงราคาตายตัวไว้ ใครจะ
 เรียกเขามากกว่านั้นไม่ได้ เช่นราคาข้าวธำมด้อจากพาราณสี
 ไปตำรนาถ ๑ รูปี นับว่าเป็นราคาที่สมควร ไม่มากสำหรับผู้
 โดยสารและไม่น้อยสำหรับผู้ซื้อ เมื่อคงกฎลงไปอย่างนั้นแล้ว
 ก็จะเป็นการสะดวกแก่ชาวต่างประเทศมีใช้น้อย ไม่ต้องพูด
 เกี่ยงต่อราคากันให้ยุ่งและเสียเวลา และไม่มีใครคัมใครแกง
 กันได้ นับเป็นวิธีที่ดีสุด ชาวต่างประเทศที่ไปอินเดียมักจะ
 พากันลัดเลาะเรื่อง กู๊ด และพอกดามด้อ ยิ่งกว่ากินข้าว อากาศและ
 อาหาร เราเป็นชาวต่างประเทศจะไปต่อว่าต่อเถียงในที่ประชุม
 ชนที่ไม่ค่อยจะดี เฉพาะอย่างยิ่งธำมด้อที่พาราณสีทำให้พวก
 เราได้รับความยุ่งยากมากกว่าอื่น ๆ เห็นผลดีกว่าดเคี้ยวเวียน
 เกด้า หมกอาลัยตายอยากในการเดินทาง ถ้ารัฐบาลอินเดีย
 จัดการเรื่องนี้ได้ ก็จะมีชาวต่างประเทศไปเที่ยวอินเดียมากขึ้น
 รายได้ของอินเดียมักจะดี และซื้อของก็ได้

บรรดาจุดสังเขปนี้ยังเก่านางหงส์ ตำรนาถเป็นสถานที่ซึ่งด

เจียบ นารัณรมย์และเหมาะแก่การเจริญภาวนายิ่งกว่าสถานที่
อื่น ๆ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนอารมณ์ของชาวพาราณสี
อย่างยิ่ง ผู้ใดได้ทุกข์เมื่อไปถึงตำรนาถแล้วก็กลับได้สุข เพราะ
ถึงเวลานี้สถานที่ และธรรมชาติที่สวยงามได้เปลี่ยนอารมณ์
เขาตั้งแต่ก้าวแรกที่เดินผ่านเข้าไปในเขตตำรนาถ ถ้าหากท่าน
มีความทุกข์ใจก็โปรดได้เดินผ่านกำแพงตำรนาถเข้าไป เพราะ
อย่างน้อยที่สุดก็หุบตึ้แดงเข้มคอกนั้นอาจเปลี่ยนใบหน้าที่บ่ง
ถึงของท่านให้ยิ้มแย้มก็ได้ เนื่องจากตำรนาถตั้งอยู่ไม่ไกลจาก
พาราณสีเท่าไรนัก ดังนั้นพอถึงวันอาทิตย์จึงมีชาวพาราณสี
ออกไปเที่ยวกินลมชมวิวและไหว้พระกันอย่างคับคั่ง

ที่ตำรนาถมีสถานที่สำคัญดังนี้.—

๑. รัชมกสถูป ซึ่งถือกันว่าเป็นสถานที่พระพุทธรองค์
ทรงแสดงปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ ตั้งอยู่บนเนินสูง ใกล้
กับโบสถ์เชน เป็นพระเจดีย์ขนาดใหญ่ทางการยังมิได้ขุดค้น
๒. เจาคันทีสถูป ซึ่งถือกันว่าเป็นที่พระพุทธรองค์เสด็จ
มาพบปัญจวัคคีย์ครั้งแรก อยู่ข้างทางที่ผ่านไปยังรัชมกสถูป
กล่าวกันว่าเมื่อ ปัญจวัคคีย์เห็น พระพุทธรองค์กำลัง ดำเนินไปยัง

สถานที่คนกำลังพักอยู่ ได้พากันตั้งกติกากันไว้ว่าจะไม่ถูกชน
 ทำความเคารพต้อนรับเหมือนกับที่เคยปฏิบัติมา เพราะพระ
 ธรรมโศกม ได้ตัดหย่อนความเพียร เวียนมาเพื่อความ เป็นผู้มก
 มาก ไม่สามารถจะบรรลุดุคฺคิเศษได้ ดังนั้นจึงได้เดินตามเรา
 มาทัน แม้ว่าปัญจวคคัยจะได้ทำกติกาดังญานกันอย่าง เขาจริง
 เขาก็ตาม แต่เมื่อพระธรรมโศกมเสด็จเข้าไปใกล้แล้วก็อยู่
 ไม่ได้ ถมกติกาก็ได้ตกลงกันไว้เสีย องค์หนึ่งลงขึ้นไปรับจวร
 อีกองค์หนึ่งรับบาตร อีกองค์หนึ่งปูลาดอาสนะ อีกองค์หนึ่ง
 จัดพัดมาถวายและอีกองค์หนึ่งมาล้างพระบาท เท่าที่ปัญจวคคัย
 ถมกติกาลงกชนคือนับพระพุทธรูปของกัน เป็นเพราะเหตุที่พระ
 กิริยาอาการของพระองค์น่าเลื่อมใส เพราะพระพุทธรูปทรง
 ดำรงในอิริยาบถยิ่งกว่าสมณะอื่น ๆ ทำให้ผู้เห็นแล้วเกิด
 เลื่อมใส ไม่เฉพาะแต่ปัญจวคคัยเท่านั้น แม้แต่คนอื่น ๆ ก็
 เช่นกัน ดังรูปเจาคันที่เป็นดังรูปขนาดใหญ่ บนยอดดังรูป
 มีหอคอย ๘ เหลี่ยม อีกบารัณหาราชกษัตริย์มุติมทรงสร้าง
 เสร็จขึ้นเมื่อปีพ.ศ. ๒๑๓๓

๓. มุลคันชกุฎวิหาร เป็นวิหารที่สร้างขึ้นใหม่อย่าง
 ทันสมัย ข้างในปูหินอ่อน สะอาดแลดูสวยงาม น่าเลื่อมใส

สร้างเมื่อปีคริสต์ศักราช ๑๙๓๑ โดยท่านอนาคาริกัมมปาละ
 ฝ่ายนักร้างในเขียนรูปพระพุทธรูปประดับโดยนายช่างฝีมือชาวญี่ปุ่น
 ชื่อ นาย โกเตตสุ โนสุ ซึ่งเป็นนายช่างฝีมือเยี่ยม นาย บี. แอด
 บรอต ชาวอังกฤษเป็นผู้บริจาคค่าเขียนภาพนี้ ช่างในวิหารมี
 พระประธานปางปฐมเทศนา ซึ่งได้จำลองมาใหม่จากองค์เดิม
 ที่รักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถาน ได้ฐานพระประธานมีพระบรมสารีริก
 ชาติ ซึ่งได้อัญเชิญมาจากคักกิสตาบรจไว้ที่นี้ เมื่อถึงงาน
 สำคัญเจ้าหน้าที่จะอัญเชิญออกมาเพื่อให้ประชาชนได้นมัสการ
 หรือถ้าหากมีแขกคนสำคัญไปเจ้าหน้าที่จะเปิดให้นมัสการพิเศษ

๔. ซากปรักหักพังของวัด มีอาณาเขตกว้างขวาง
 มาก ต้องใช้เวลาอย่างน้อยหนึ่งชั่วโมงจึงจะได้ดูทั่วถึง

๕. พิพิธภัณฑสถาน เป็นที่รวบรวมโบราณวัตถุที่ขุดค้นได้
 จากถ้ำนาถ พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้สร้างอย่างทันสมัย ช่างหน้า
 ประตูดอกไม้ได้ระเบียบ แลดูงดงาม ผู้เข้าชมต้องเสียค่าผ่าน
 ประตู ๑๐๐ บาท

๖. โรงพยาบาล ของสมาคมมหาโพธิ์ซึ่งเป็นศฤงคาร
 หัดเด็ก อยู่ใกล้กับโรงเรียนมัธยม โรงพยาบาลแห่งนี้แยก
 พรีแก่ชาวบ้านผู้ยากจน ปรากฏว่าในปีหนึ่งๆ มีคนไปขอ

ไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน นับว่าเป็นบริการที่ดีอย่างหนึ่งของ
สมาคมมหาโพธิ์

๑. หอสมุดของสมาคมมหาโพธิ์ มีหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่รวบรวมมาจากประเทศต่าง ๆ มีพระไตรปิฎกสยามรัฐ ๓ ชุด เข้าปกใหม่อย่างแน่นหนา รัฐบาลแคว้นยู.พี. ให้เงินค่าหนังสือปีละสองพันรูปี นับว่าเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก นอกจากสถานที่ที่กล่าวมานี้ก็มีวัดพระมา วัดจัน สมาคมมหาโพธิ์ หอพักของรัฐบาล โรงเรียนประถมและมัธยมของสมาคมมหาโพธิ์ สถานที่รถไฟ สถานีสร้างขึ้นใหม่อย่างทันสมัย นับว่ารัฐบาลอินเดียได้เอาใจใส่ในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอย่างดียิ่ง

พาราณสี

พาราณสี เมืองหลวงของแคว้นกาสี ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา พอเอ่ยถึงพาราณสีใคร ๆ ก็ทราบ เพราะพาราณสีเป็นเมืองเก่าแก่ มีชื่อเสียงรุ่งเรืองมานาน บรรดาเมืองใหญ่ ๆ ในสมัยพุทธกาลคือ สาวัตถิ ราชคฤห์ เวสาลี โกสัมพี จำปาเป็นต้น พาราณสีเมืองเดียวเท่านั้นที่ไม่ได้ถูกโยกย้าย

หรือทำลายเหมือนกับเมืองอื่น ๆ แม้ว่าจะมีข้าศึกต่างถน
 ยกทัพเข้าโจมตีหลายครั้งหลายครา แต่พาราณสีก็ยังคงยืน
 หยัดต่อสู้อยู่ได้อย่างน่าอัศจรรย์ อาจเป็นเพราะเจ้าแม่คงคาได้
 ประทานพรพิเศษให้แก่พาราณสีก็เป็นได้ พาราณสีเป็นเมือง
 แห่งเจ้าตฤทศินาจารย์ เป็นเมืองโบราณ เป็นบุญเขตของ
 ชาวฮินดู เมืองศักดิ์สิทธิ์ เมืองผ้าไหมสวย เมืองแปดกปาด
 และมหัศจรรย์ พอเหยียบย่างเข้าไปพาราณสีจะเห็นพระผู้ค
 ของฮินดูมากกว่าที่อื่น ๆ ตลาดพาราณสีเต็มไปด้วยของแปดก
 ปาดทั้งคน สัตว์ และสิ่งของ มีคนนอนรอขายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ
 คงคานับเป็นจำนวนมาก มีเกวียนขนาดใหญ่ใช้วัวลากตั้ง ๕-๖
 ตัว มีอยู่เดินเฟ้นผ่านอยู่ทั่วไป ถนนค่อนข้างแคบและสกปรก
 ฝุ่นแพรต่าง ๆ ชนิดดีมีชื่อเสียงก่อกมลชนจากพาราณสีโดยมาก
 เราได้ทราบว่า ในสมัยพุทธกาลผ้ากัมพลชนิดดีก็ก่อกมลชนจาก
 พาราณสี

พาราณสีมีสถานที่สำคัญดังนี้.—

๑. ที่เผาศพ อยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา
๒. วัดทองคำ อยู่ในตรอกเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง ทางเข้า
 ไม่ค่อยสะดวก ทั้งสกปรก เต็มไปด้วยพวกมั่วใจ เมื่อเข้าไป

ต้องระวังให้ดี ไม่อย่างนั้นก็จะถูกดวงกระเปาะ เพราะทณชน
ชื้อดื้อชาในทางหากินอันไม่สุจริต

๓. ภารตมาตามันดิระ ทัณมีแผนที่ของมหาภารตะที่
เขียนลงแผ่นหินอ่อนอย่างละเอียดและสวยงาม

๔. วัดศุครา เป็นวัดเจ้าแม่กาดิ หน้าโบสถ์ทางเข้าไป
มีที่คดคองแพะเพื่อส่งเวรเจ้าแม่กาดิ สถานที่เต็มไปด้วยช
หนุมาน เวลาดินต้องสำรวจให้มาก

๕. มหาวิทยาลัยพาราณสี เป็นมหาวิทยาลัยที่ใหญ่
ที่สุดในเอเชีย มีนักเรียนหมื่นกว่าคน อยู่ห่างจากตัวเมือง
ประมาณ ๒ ไมล์ สร้างเมื่อค.ศ. ๑๘๒๘ ผู้ไปพาราณสีควรจะ
หาโอกาสไปชมมหาวิทยาลัยพาราณสีด้วย

๖. วัดเนปาล ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ตัววัดทำด้วย
ไม้แกะด้วยลวดลายชนิดต่างๆ อย่างที่ไม่เคยเห็นและบอกกันไม่
ได้เลย เพราะเป็นศิลปะที่แปลกประหลาดมาก ยากที่จะอธิบาย จึง
ขอเชิญท่านไปดูเอง เพราะเป็นเรื่องบังเอิญ บอกลกันไม่ได้

การไปพาราณสีไม่ค่อยจะลำบาก เพราะพาราณสีเป็น
เมืองใหญ่ มีทางรถไฟไปสะดวก ผู้ประสงค์จะชมความ
งามของพาราณสีควรจะไประหว่างกลางเดือนตุลาคม เพราะ

ในระยะนี้เขามุ่งงานบูชาแม่กาด ชาวพาราณสีจะจุดกะได้และ
โคมไฟประดับคบแต่งสถานที่ต่าง ๆ อย่างสวยงาม ยิ่งถ้าได้ง
เรือชมพาราณสีในราตรีเช่นนั้นแล้ว ยิ่งจะทำให้พอใจในความ
งามของพาราณสียิ่งขึ้น ในราตรีเช่นนั้นหากเจ้าแม่กาดสถิตย์อยู่
ณ สถานที่แห่งใดคงจะไม่ดื่มลงมาโปรดชาวพาราณสีเป็นแน่

โกสััมพี

โกสััมพี เมืองหลวงของแคว้นวังสะ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ
ยมนา ปัจจุบันเรียกว่า โกสััม ห่างจากเมืองอาตหับดี ๓๘ ไมล์
และห่างจากพาราณสี ๑๐๔ ไมล์ พระเจ้าอุเทนหรืออุทัยทรง
ครองนครในสมัยพุทธกาล โกสััมพีเป็นเมืองท่าที่สำคัญที่สุด
เป็นย่านค้าขายที่มีชื่อได้ยิ่งมากกว่าเมืองอื่น ๆ เพราะตั้งอยู่
ใกล้แม่น้ำทั้งสองสายคือ ยมนาและคงคา ทั้งอยู่ในอินเดียตอน
กลาง สะดวกแก่การไปมาค้าขายทั้งทางน้ำและทางบก

ตามประวัติว่าพระเจ้าอุเทนทรงมีพระมเหสีอยู่ ๔ พระนาง
ด้วยกันคือ ๑. พระนางสามาวดี (อัครมเหสี) ธิดาของ
เศรษฐีที่ทรวดี แห่งแคว้นทรวดี ๒. พระนางวาสุคัตตา
ราชธิดาของพระเจ้าจันทบัพโซติ แห่งอุชเชนีนคร แคว้นอวันตี

๓. พระนางมอญท้าว ขิดาของนางพราหมณ์ แห่งแคว้นกุรุ

๔. พระนางปัทมาวดี ราชขิดาของพระเจ้าอชาตศัตรู แห่ง

ปัญจคิรีนคร แคว้นมคธ ท่านพุทธโฆษาจารย์ได้กล่าวไว้ใน

สมุทฺตวิถิตินี้ว่า ที่โกธัมพัมมีเศรษฐีอยู่หลายคน เช่น โฆสก

เศรษฐี กะโกด เศรษฐี และปาวาวิย เศรษฐี เป็นต้น

ดังนี้จึงแสดงให้เห็นว่าโกธัมพัมมีเมืองที่มีคนมาก วาติฐี

ขิดาดาวสวยของนาย ช่างทอง คู่รักผู้ ซื่อสัตย์ของ กามนิคเกิดที่

โกธัมพัมมี ท่านบิณฑิตะ บุตรชายของปุโรหิตของพระเจ้า

อุเทน ได้ทูลเชิญให้พระพุทธรูปองค์เสด็จไปโปรดชาวเมืองโกธัมพัมมี

ข่าวการเสด็จของพระผู้มีพระภาคได้แพร่สะพัดไปยัง สถานที่

ต่างๆอย่างรวดเร็ว มีคน โยชนากันโดยประการต่างๆ บ้างก็ว่า

พวกเราจะได้ชมบารมีและฟังธรรมของพระสมณโคตม บ้างก็

ว่า ถ้าพระพุทธรูปองค์เสด็จสู่โกธัมพัมมีจะเป็น อัมมกตแก่พวกเรา

เพราะพระสมณโคตมเป็นคนหัวใหม่ ทรงค้ำค้ำถัดทิชประเพณี

อันดึกดำบรรพ์ของเรานับถือสืบต่อกันมา ถ้าหากพระองค์

จะไม่เสด็จมาได้นั้นแหละเป็นกาไรดี ส่วนพระเจ้าอุเทนนั้นทรง

ไม่พอพระทัยในการเสด็จของพระพุทธรูปองค์เป็นอย่างมาก พระ

องค์ตรัสว่า “มารร้ายกำลังจะมาถึง อะไรเล่าที่จะดีไปกว่า

การทำลายล้าง” แต่ภายหลังเมื่อได้ลำดับธรรมในสำนักของ
 พระผู้มีพระภาคแล้วก็ทรงเกิดศรัทธาเต็มใจ ทรงต้อนรับ
 อย่างสมพระเกียรติ และทรงเป็นพุทธราชาอุปถัมภ์ภิกษุสงฆ์พระชนม์
 ชีพ ชาวโกธัมพีเมื่อได้ฟังธรรมของพระพุทธองค์แล้วก็เกิด
 ศรัทธาเต็มใจ ได้สร้างกุฏิวิหารเป็นจำนวนมาก ณ บัดนั้นแ
 ต่ญาติภคณของพระพุทธศาสดาก็ได้ ผั่งรากลงในโกธัมพีอย่าง
 มั่นคง ไชยศักดิ์ศรีผู้สร้างโฆสิตาราม สำหรับเป็นที่ประทับ
 ของพระผู้มีพระภาค พระองค์ตรัส โกธัมพียสุตฺร ถิ่นทกสุตฺร
 และอุปภิกเสตฺตสุตฺร^{๑๕} ทน กุกกุฏะ ศรีษฐิ สร้างกุกกุฏาราม ปาวา
 รียกศรีษฐิสร้าง ปาวาริกัมพวัน บรรดาจิตทั้งหลายใน
 โกธัมพีโฆสิตารามเป็นวัดใหญ่และมีชื่อเสียงที่สุด โฆสิตาราม
 ตั้งอยู่นอกเมือง ริมฝั่งแม่น้ำยมุนาค่านทิศตะวันออกเฉียงใต้
 เป็นที่ดังเกดว่า พระพุทธองค์ทรงพอพระทัยในการประทับอยู่
 นอกพระนคร เพราะเป็นสถานที่สงัดเงียบ ดังจะเห็นได้จาก
 โฆสิตารามที่ โกธัมพี เขตวนารามและบุพพารามที่เมืองสาวัตถี
 คณชกุฏิวิหารที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เวฬุวนารามที่ราชคฤห์
 และป่ามหาวนที่ เวธาลี เป็นต้น ถ้วนแต่อยู่นอกพระนครทั้งนั้น

ท่านหลวงจีนฟาเหียนได้ไปเยี่ยมโกสัมพ์ เมื่อคริสต์ศตวรรษ
ที่ ๕ ตามรายงานของท่านว่าโกสัมพ์เป็นพุทธสถานที่สำคัญมาก
สถานที่รอบเมืองเต็มไปด้วย วัดวา พระเจดีย์ อุดมด้วยข้าวปลา
อาหาร สมัยนั้นภิกษุที่อยู่เมืองโกสัมพ์เป็นฝ่ายหินยานทั้งหมด

ท่านหลวงจีนฮวนฉาง (ถึงสมัยจ๋อง) ได้ไปเยี่ยมโกสัมพ์
เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๗ ท่านได้พรรณนาไว้ว่า สมัยนั้นโกสัมพ์
กำลังจะกลายเป็นเมืองร้าง มีวัดพระพุทธรักษาอยู่เพียง ๓๐
วัด มีพระอยู่ประมาณ ๓๐๐๐ รูป ตั้งแต่บัดนั้นมาพระพุทธร
ศาสดาก็เริ่มเสื่อมลงเรื่อย ๆ และหมดไปในที่สุด โกสัมพ์ที่
เคยมั่งคั่งและสมบูรณ์ ก็บั่นทอนด้วยหมู่คน รุ่งเรืองด้วย
ศาสนาและวัฒนธรรม เต็มไปด้วยผ้ากาสาหวัดพัด และ
แวดล้อมด้วยบ่อนปรการที่แข็งแรง บัดนี้ก็ได้กลายเป็น
เมืองร้าง ห่างจากวัฒนธรรม ห่างจากพระภิกษุ
สงฆ์ ยอดแหลมของพระเจดีย์ได้หักสะบั้นลงอย่างน่า
ใจหายปราศจากการซ่อมแซม กำแพงใหญ่ได้พังทะลาย
ไปตามอายุสังขาร อะไรเล่าที่ท่านที่รักจะแน่นอนเสมอ
ไป แม้แต่โกสัมพ์นครก็ได้แปรสภาพไปเป็นเมืองร้าง
ให้ประจักษ์อยู่เช่นนั้น ถ้าท่านยังไม่เข้าใจคำว่า “อนิจจา

วต สังขาร" ดี ก็โปรดไปดูโกสัมพีนามันเกิด แล้ว
ท่านจะเข้าใจความหมายได้อย่างถูกต้องทีเดียว เพราะ
ภาพนี้จะเตือนท่าน

อุชเชนี

อุชเชนี เมืองหลวงของแคว้นอวันตี พระเจ้าจันทัษ-
โชติทรงครองนครในสมัยพุทธกาล อุชเชนีตั้งอยู่ทางทิศใต้ของ
แคว้นวัชระ พระเจ้าจันทัษโชติทรงยกทัพไปตีโกสัมพี ซึ่ง
สมัยนั้นพระเจ้าอุเทนทรงเป็นเจ้าครองนคร อวันตีมีความ
อุดมสมบูรณ์กว่าแคว้นอื่นๆ เพราะเป็นประเทศที่ใกล้
เคียงกัน กามนิคคุรูกษัตริย์ของวาตัญญูเกิดที่อุชเชนี

ศานจิ

ศานจิ อยู่ทางทิศตะวันออกของอุชเชนี ตามตำนาน
มหาวังสระว่า เมื่อก่อนสถานที่แห่งนี้เรียกว่า เจตียกิริ จะเปลี่ยน
ชื่อเป็นศานจิเมื่อไรนั้นไม่ทราบ ตามประวัติมิได้ปรากฏว่า
พระพุทธองค์ได้เสด็จไปถึงสถานที่แห่งนี้ ทุกวันนั้นศานจิอยู่ใน
แคว้นโกปาล มีรถยนต์และรถไฟไปถึง การไปสะดวกมาก
พระสถูปศานจิตั้งอยู่บนภูเขาเจตียกิริ ซึ่งเป็นภูเขาเล็กๆ ของ
จากสถานที่สามารถเห็นองค์พระสถูปได้ชัด รัฐบาลอินเดียได้

ปรับปรุงบำรุงสถานที่ในคราวฉลองพุทธชยันตี ปลุกคอกไม้
สร้างบ้านพัก ขั้มค่าดาสำนักงานท่องเที่ยวและโรงเรียน ค่อไป
คำนี้จะเป็นสถานที่สำคัญและน่าเที่ยวมาก ตามประวัติว่าพระ
เจ้าอโศกมหาราชได้ทรงสร้างพระสถูปไว้ ณ สถานที่แห่งนี้รวม
ทั้งหมด ๔๘ สถูป แต่บัดนี้เหลืออยู่เพียง ๓ คือทับบริจุพระสารี
ริกธาตุของพระพุทธเจ้า ของพระสารีบุตร และของพระโมค
คัลลธนะ เข้าใจว่าพระสถูปนอกนั้นคงไม่ใหญ่และสำคัญเท่าไรนัก
พระนางวิจิตรามารดาของพระมหินทเถระได้ได้ตั้งมานมัสการ
สถานที่แห่งนี้ และได้ทรงอุปสมบทเป็นนางภิกษุณีที่เจดีย์ศรี
ที่สามสิบของสำคัญดังนี้.—

๑. พระสถูปองค์ใหญ่ ซึ่งเป็นที่บรรจุพระสารีริกธาตุ
ของพระพุทธเจ้า อยู่ในสภาพที่ดี เป็นศิลาชั้นดี มีประตู
อยู่รอบทิศทั้ง ๔

๒. พระสถูปของพระสารีบุตร และโมคคัลลธนะ
อยู่ในสภาพที่ดีเช่นกัน

๓. วิหารใหม่ ซึ่งสมาคมมหาโพธิ์ได้สร้างขึ้นเพื่อบรรจุ
อัฐิของพระสารีบุตรและโมคคัลลธนะ ซึ่งได้อัญเชิญมาจาก
ประเทศอังกฤษเมื่อปี ค. ศ. ๑๙๕๒

๔. พิพิธภัณฑ์ ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมวัตถุโบราณ

๕. หอศิลปอาจารย์ ของพระเจ้าอโศกมหาราช

๖. ภาพสลักหักพังของกฤวิหาร

๗. สมาคมมหาโพธิ์ บ้านพักของรัฐบาลตลอดถึง
สำนักงานท่องเที่ยว โรงเรียน และบ้านพักของข้าราชการ

ค่านิจเป็นสถานที่สะอาด สงบ แวดล้อมด้วยภูเขา เต็ม
ไปด้วยธรรมชาติที่สวยงาม เมื่ออยู่ข้างล่างเชิงภูเขาในเวลาด
กลางคืนเดือนหงาย จะมองเห็นพระเจดีย์ประจักษ์ว่าด้อยเด่นอยู่
กลางหาว ทำให้เกิดภาพพิมพ์ใจในความสวยงาม และทำให้
เกิดศรัทธาความเลื่อมใสในองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายิ่งขึ้น

ดังนั้น เมื่อท่านไปอินเดียแล้วควรหาโอกาสไปมนัส-
การพระสถูปค่านิจให้ได้

๕ ถ้ำอชันตะ

อชันตะ อยู่ห่างจากอุซเชนีไปทางทิศใต้ ประมาณ

๓๐๐ ไมล์ และจากบอมเบไปประมาณ ๕๖๐ ไมล์ อยู่ในเขต
อำเภอบาเรilly ในรัฐ ไฮเดอราบด์ อชันตะเป็นถ้ำที่
วิจิตรด้วยศิลปะที่เลอเลิศ ทำให้นักโบราณคดี และนักคิดป็น

ทั้งหลายต่างก็พากัน ตกตั่ง เมื่อได้มาเห็น ความยิ่งใหญ่ มหัศจรรย์ของการเจาะถ้ำทาทอญ และรูปภาพที่เขียนตามฝาผนัง และเพดาน ทั้งหมดมีอยู่ ๒๘ ถ้ำ เป็นของพุทธเจ้าน ช้างใน ถ้ำมดมากต้องเตรียมหาไฟฉายไปด้วย

ถ้ำเอลโดโร

เอลโดโร อยู่ห่างจากถ้ำอซานตะประมาณ ๒๕ ไมล์ ห่างจากเฮอร์คิวลีสประมาณ ๑๔ ไมล์ อซานตะมีชื่อเสียงในทางเขียนภาพ แต่เอลโดโรมีชื่อเสียงในทางเจาะภูเขาและตักหิน บางถ้ำถึง ๓ ชั้น แม้แต่ปราสาทของมหाराชาก็ไม่ปาน น้าอัครัยที่หลวงพ่อสมัยก่อนมีความฉลาดสามารถเจาะภูเขา เป็นกุฏิวิหาร ชรรณศาตา อยู่กันอย่างสบาย นับว่าเป็นสถานที่หลบร้อนหลบหนาวได้ดีที่สุด ถ้าพูดถึงความสวยงามตามธรรมชาติแล้ว อซานตะมีความสวยงามมากกว่า เพราะอซานตะอยู่ในถ้ำภูเขา มีแม่น้ำไหลผ่าน มีต้นไม้เขียวชะอุ่มชุ่มชื้น ถ้าเหตการณ์สร้างตามถ้ำของภูเขา แต่ถ้ำพูดถึงความน่าอัศจรรย์แล้ว เอลโดโรน่าอัศจรรย์มากกว่า เพราะการเจาะหินทำที่อยู่อาศัยใหญ่โตเช่นนี้ เป็นของที่ทำได้ไม่ง่าย ทั้งต้องถากจะคงอยู่โถงหมู่บ้านมาก ในสมัยนั้นการคมนาคมทางบกก็คงจะลำบากมาก เอลโดโรมีถ้ำถึงผ่านหน้าถ้ำได้ ถ้วน

อชานตะถรรพแล้วต้องเดินชนภูเขาไปประมาณครึ่งไมล์ ถ้า
 เอลโดโรนั้นเป็นที่อยู่ของพระร่วมศาสนาตามพี่น้องคือฮินดู พุทธ
 และเชน ของฮินดูอยู่ตรงกลาง เพราะคือว่าศาสนาฮินดูเกิด
 ก่อน ต้องปลัดข้างเป็นของพุทธและเชน ใคร ๆ ก็ตามผู้เดิน
 ทางไปอินเดียแล้ว ควรจะเดินทางไปชมถ้า อชานตะและเอล-
 โดระให้ได้

ลังกัสสะ

ลังกัสสะ สถานที่พระพุทธรูปองค์เล็กลงมาจากสวรรค์
 ชนดาวดึง คราวที่เสด็จไปโปรดพระมารดา ปัจจุบันเรียกว่า
 ลังกัสสะ อยู่ในเขตตำบลตันติบุรี (เมืองแห่งตันติภาพ) ในเขต
 จังหวัดเอดาห์ รัฐอูรประเทศ อยู่ทางทิศเหนือแม่น้ำกาตินที่
 ลังกัสสะ เป็นเมืองที่เก่าแก่มาก เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของ
 พราหมณ์มาก่อน ที่มีหัตถ์ศาสตราจารย์ของพระเจ้าอโศกมหา-
 ราช และซากปรักหักพังของกุกูอิหาร

ตักสิลา

ตักสิลา เมืองหลวงของแคว้นคันธาระ อยู่ทางทิศตะวัน
 ตกของแคว้นปัญจาบ และอยู่ทางทิศตะวันออกของอาฟกานี-
 สถาน พระเจ้าบักกุตส์ศิริทรงครองนครในสมัยพุทธกาล ตาม
 คำานว่าพระองค์ได้มีพระไมตรี กับพระเจ้า แผ่นดิน ของแคว้น

มคธ คักกัธดาเป็นพุทธสังเวชนียสถานที่สำคัญที่สุดทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยคักกัธดาชื่อเต็มๆไปทั่วโลก ปรากฏว่า มี กษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ เฒ่าบดี้และมหาอำมาตย์ ดำเนินการศึกษามากเป็นจำนวนมาก พระเจ้าปเสนทิโกศล แห่งสาวัตถีนคร องคุลิมาต แห่งสาวัตถี พันธุล-กุมาร แห่งมัลละ จิณณวัณณิก ขอมหาติ แห่งวัชชี และหมอชวกโกมารภักจ์ แห่งมคธรัฐ ถ้วนแต่ดำเนินการศึกษามาจากมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ตามประวัติว่า คักกัธดาเป็นสถานการศึกษามหาวิทยาลัยของพราหมณ์มาช้านาน ชื่อเต็มๆของมหาวิทยาลัยนี้ได้แผ่เข้าไปถึงประเทศเปอร์เซียในทางตะวันตก ทางทิศเหนือถึงอาเซกกลาง ทางตะวันออกถึงแคว้นมคธ ในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้เจริญรุ่งเรืองมาช้านานแล้ว และอเมริกายังเป็นป่าเถื่อนอยู่

ที่คักกัธดาทุกวันนี้ มีพระสถูปและพระเจดีย์เล็กๆ อยู่เป็นจำนวนมาก สถานที่กว้างขวาง เต็มไปด้วยซากโบราณวัตถุ มากไปด้วยกองอิฐและมูลดิน แม้ว่าทุกวันนี้คักกัธดาจะเหลือเพียงซากปรักหักพังและมูลดินก็ตาม แต่เกียรติคุณของมหาวิทยาลัยคักกัธดายังคงอยู่ไม่สูญสิ้น.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศึกษาบุคล เลขที่ ๓๓๒ ถนนบำรุงเมือง พระนคร
เพียรฟอง ออสกุล ผู้พิมพ์โฆษณา 2502

องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาฯ จัดพิมพ์เผยแพร่